

155

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

10 IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

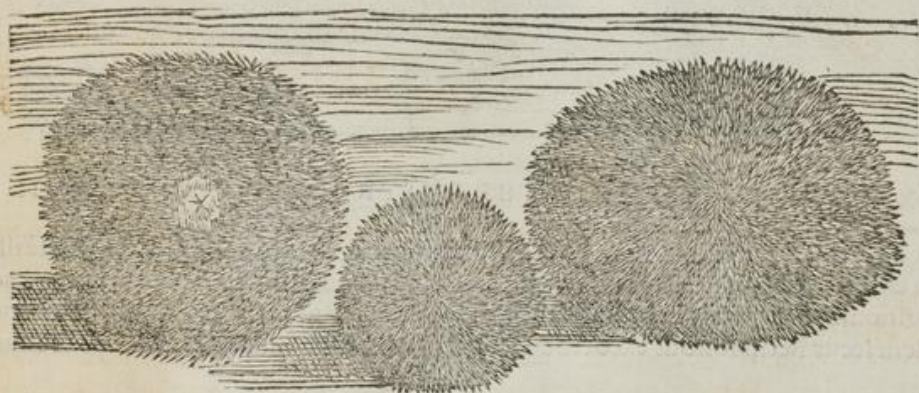


IN PRIMO, charissime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & nascentibus ex eis succis, lacrymis, seminibusque disseruimus. In hoc autem secundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, utpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, ficipi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum uires disiunxisse videamur.

20 ΕΧΙΝΟΣ θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS.

CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, uentrique utilis est: vrinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ pforas abstergunt. Crematæ uerò cinis fordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimat.



- 40 ECHINVS marinus notissimus est, ijs præsertim, qui in Italia tan Tyrrheni, quam Adriatici litora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis uetere in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios uerò uidi ex Pirano Istriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quod scripserit Aristoteles libro 1111. de historia animalium capite quinto, hos ceteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quam ceteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (ut idē inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaque consistunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruique pleniufculi illis constant. Secundum, ac tertium spatagi, ac bristi, quæ genera pelagia sunt, raraque inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quasi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, præduris, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, Iouij error. ut Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus urinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis elibani forma uisitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens; cætera uerò non continuum, sed simile laterne, cui nō obducta membrana est. Omnium maxime a natura muniti sunt, utpote qui testa undique spinis circumuallata cœlentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemque permutant. cuius rei argumentum est, quod semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uersum in terram sit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisque euenit: pastus enim de inis petatur necesse est. Vnde fit, ut os inuersum ad pastum sit, excrementum uerò superius parte pronata teste contineatur. Dentes quoniam Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiaccēs lingue officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; distinctus, perinde ac si plures numero uentres hoc

Echinorū ui-
res ex Gal.

tres hoc animal habeat : sunt enim omnes distincti, pleniq; uacatis materiis, et ex uno stomacho dependent, in unumq; oslium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, sicuti in uniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adherent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis : nigra etiam quædam circum ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, sed plur. genera Echinarum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur : sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui uada incolunt. Tradunt scutiam maris Echinos præ sagire, correptisq; os periri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrenant. hæc ex Aristotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini scilicet, & terrestris unico tantum capite libro XI, simplicium medicamentorum, sic inquit. Erinacei utriusque tum marini, tum terrestris corpus totum ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excre-

HYSTRIX.

ECHINVS TERRESTRIS.



ΕΧΙΝΟΣ ΧΑΓΓΑΛΟΣ. ECHINVS TERRESTRIS.

CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopecij cum pice liquida aptissimè illinitur. Afsicatum corpus, & cum aceto mulso potum renum uitij auxilio est : item aqua, quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantia, & malè habitis, quos cachectos uocant : uiscerum fluxiones exicat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem usus utilissimè reconditur.

Echini terre-
stris conside-
ratio.

Echini terre-
stris facult.

Hystricis me-
tio.

TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro. Id nanque alij suillum, alij uerò caninum habent. Rarò ex cauernis exeunt, nisi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunq; capiuntur. Maturescuntibus uis per æstatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uinas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se uolunt, itaque spinis affixos portant in specum. Eodemq; astu syluestrium arborum poma à uentis decussa, aut maturitate decida, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus uolatilium more testes renibus hærentes habet : eaq; propter uelocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit uenantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos : itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum usu sunt expetendæ : terrestres enim cum sint, ægrè concoquantur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures ijs Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimauimus ; ideo hic ea adnotanda non duxi. Ceterum qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, ubi diffusius tractantur. Erinaceorum generi ascribitur HYSTRIX, quod forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior : quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissimè mucronatis undequaque riget : in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut ursus, totidemq; diebus fert utero foetum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, sed quandoque uenatores feriat. Combusti cinis potus (ut Plinius est autor) partus conceptos continet.

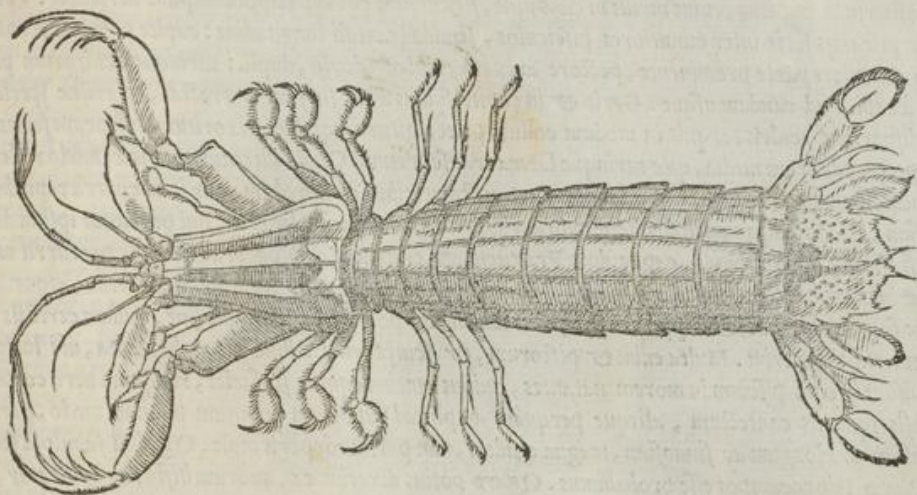
ΙΨΩΝΑΜΠΟΣ.

ἵπποκάμπος. HIPPOCAMPVS.

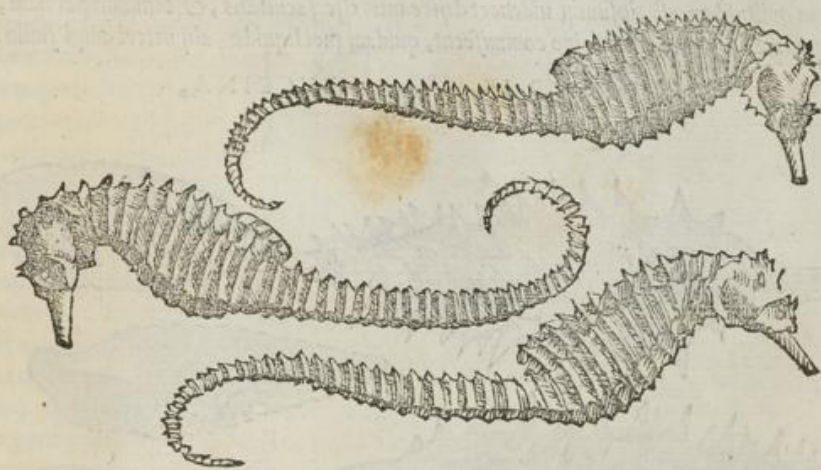
CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCUSTAE GENVS.



HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.



QUANQVAM non desunt scriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampus recenseant, quique ad multos in medicinis usus eum commendent; eorum tamen haecenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiã tradiderit, effigiemque exprompserit. Ceterum sunt, qui credant, Hippocampus id nomen sibi ascuuisse ab erucis, quae in hortis olera; in campis uerò herbas uniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasque propriè Græci ἵπποκας uocant. quippe quod illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quod scripserit, Hippocampus exiguum animal esse, etiam tamen nomen plerumque magnitudinem innuat: ἵππο enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissime demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsque in aquatiliū genere grandioribus, paruum uideatur; si tamen eo erucarum generi comparatur, quarum imaginem, formamque reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Vnde inclinavit quandoque animus, eum esse Hippocampus, qui piscatoribus Aquileis uulgo uocatur Faloppa. Corpus huic inest locustae modo in longitudinem protensum: capite, et ceruice oblongis: chelis minime bifidis, sed acutissimis solidisque; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; ceteri uerò ut in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeo ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undique aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeo ut his notis quasdam uillosas erucas referat in nigro rufescentes, quae pari forma sub terra degunt in hortis, & agris, olerum, & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura uocant uulgo Cagne; Ananienses uerò, quod uillose sint, Orsolane. Qua appellatione planè uidetur uulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæc in Tridentino agro frequentissima, exeuntque è terra plerumque imbrium tem-

Hippocampi
opiniones.

Prima opin.

o pore:

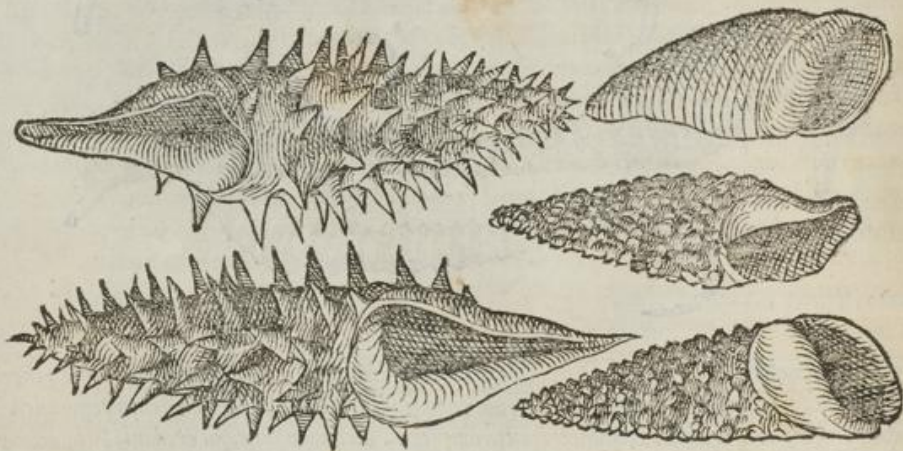
Opinio altera.

Hippocampi uires ex Gal.

pore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, faciliè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigantque hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, si uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim uidetur inter antiquos sateri Plinius libro trigésimo secundo capite secundo, & inter recentiores Marcellus Dioseoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum esse pisciculum illum, uel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus, alijs uero Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum uertentes. Visitur plerunque hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici utrinque aculeorum processu, rectis lineis à capite ad caudam usque. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, ut cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium intersecans pectus, duorum media, quæ utrinque latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cum hætenus nusquam in probatissimorum autorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro xxxvi. cap. v. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, uideri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidasque supra delphinos, & hippocampus; cum tamen hæc poetica fabulosaque sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini uisuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantum equina sit facies, reliquum uero corporis partim numerosis squamis contextum, alisque perquam amplis ad natandum munitum piscium modo, partim uero serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos faciliè Plinio Hippocampus esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cum alijs coniecturis tantum agatur. Hippocampi uires recensuit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et Hippocampum animal illud marinum si totum uiseris, alopecij prodesse proditum quibusdam est, ipsumque uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem, quem quidam unguento amaracino commiscet, quidam pici liquide, alij ueteri adipi suillo.

PURPURAE.

BUCCINA.



Πορφύρα, Κίγυες, Κρόνια. PURPURA, BUCCINA, CIONIA.
CAP. IIII.

PURPURA uista exiccat, dentes abstergit, excrecentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed uehementius urunt. Si quis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm uulnus cicatricem duxerit, ipsum in testè modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonstrabimus.

Cionia uocantur purpurarum, buccinarumque mediæ partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiorem purpuris, buccinisque facultatem urendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinarum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed aluum non molliunt.

Purpurarum consideratio.

SUNT & Purpura marini pisces, eius sanè generis, quæ testæ integuntur. Hæ (ut autor est Plinius libro ix. capite xxxvi.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expetuum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum.

Vinas ca

Viuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoque attritu lentorem cuiusdam cere saluant. Lingua Purpure digiti longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpure paruis, rarisque; textu ueluti nassis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesque conchae, quales mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari audio biatu reuiscientes, appetunt purpure, porrectisque linguis infestant. At illae aculeo extimulatae claudunt sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate sua purpure tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captae diebus quinquagenis uiuunt salua sua. Anno magnitudinem implent, celerimeque crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: unde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisae. Sed maior est purpura, cuniculatum procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circum orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisque orbes totidem, quos habent annos. Buccinum non nisi petris adheret, circaque scopulos legitur. Purpure, buccinaque simul, quemadmodum & reliqua conchylia genera longa sane narratione scriptis celebrata sunt ab Athenaeo. Ad eius igitur uolumina accedant ijs, qui plura scire desiderant. Sed quoniam MARGARITAE, quae non modo ad mulierum, hominumque decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, a marinis & ipse gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; praesertim quod neque Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriae prodiderunt. Nasci itaque animalia, quae margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius libro ix. capite xxxv. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiae, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchae est haud multum ostrearum conchis differens, ut liquido constat ex ijs, quas nostri uulgo Madriperle appellant, quae ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pendentes sese quadam oscitatione impleri roseido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumque concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si uero turbidus, & foetum sordescere. eundem pallere celo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, ceterisque eis maiorem societatem esse, quam maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiue satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro icuij modo minui. Si uero & tonuerit, pauldas, ac repente compressas, quae uocant Phrysenata efficere speciem, uerum inani inflatam sine corpore. Cetero in aqua molles sunt Margaritae, at exemptae protinus durefcunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum exanibus singulas magnitudine, & uetustate praecipuas esse, ueluti duces, mirae ad cauendum solertiae. Quocirca has summo studio petunt urinantes piscatores: siquidem capto rege facilius ceteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cum manum uidet captiosam, comprimit sese, operitque opes suas gnara propter illas se peti, manumque si praeueniat, acie sua abscondit, nulla iustiore poena, et alijs munita supplicijs. Captae multo obruuntur sale in uasis fictilibus: namque erosa carne, uniones, siue margaritae purae, & expurgatae decidunt in ima uasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere; tamen si rarae admodum sint Margaritae, quae his omnibus dotibus praesent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem peccini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseque illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos uniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verum Americus Vesputius, qui nostro aeuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modo confirmant ijs, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi uniones in una tantum concha nasci: praeterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quae a Plinij sententia plurimum dissident. Porro certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeo pellucidas, ut orientilibus comparari possint, e quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianae templo Iulius Caesar dicauit. Margaritae in medicum etiam usum ueniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus praecipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admixtas oculorum nubesulas detergere, & aquam eo defluentem absumere.

Buccinum.

Margaritarum, & earum concharum historia.

Uniones praestantissimi.

Plinij error.

Unionum uires.

ΜΥΤΛΕΣ. MITVLI.

CAP. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum praebent. priuatim plumbi more cloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum crassitudines absument, albugines purgant, & cetera, quae oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morfus utiliter imponuntur.

ΤΕΛΛΙΝΑΙ. TELLINAE.

CAP. VI.

RECENTES Tellinae aluo utiles, sed maximè ius earum. Salitae uruntur, tritaque in cinerem, & cum cedria instillatae, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censcant. In quam sententiam potissimum uenisse comperio Paulum Iouium uirum apprime eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (et si medicus esset) cum Athenaeo errare, quam cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis aperte constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam praeterquam quod de his duobus diuersis capitibus ipse differuerit, differentes etiam utrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. xi. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de uiperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uero peculiari ca-

Mitulorum, & tellinarum consideratio. Iouij lapsus.



pite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quod edendo sint, & ori admodum grata, si tamen ab arena optimè repurgentur. Ceterum quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hæcenus inueni neminem. Præter unum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quod & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.

ΧΗΜΑΙ. CHAMAE.

CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino assumitur.



Chamarū cōsideratio.

QUANQVAM Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur; nihilominus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, ut non facile sit, eas inter se distinguere. Ceterum præter cæteras conchas, id sibi peculiare ascribere Chamæ, quod plerunque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamæ dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pendentes sese leui testa contextæ reperiuntur. Harū quàm plurimas ipse uidi in Adriatici litore. Verum quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non est, ut plura de his dicamus.

ΟΥΓΙΣ. VNGVIS ODORATVS.

CAP. VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylj tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quod conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuus squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor cōspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant

fœminas,

feminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

VNGVES ODORATI.



VNGVES odoratos seplasia Mauritanos secuta Blattæ bysantis appellant. At certè ij, quibus utuntur hac
 20 etate myropola, potius odoris fœtore damnandi sunt, quàm aliqua odoris gratia commendandi. Quippe qui accensum
 imacundum sanè, ac putidum spirant odorem. Optimos quidem, sed raros odoratos unguis me uidisse recordor, qui
 prunis impositi suauiter olebant. Quapropter diligenter aduertant seplasiarj, ne fœtidos in odoratorum locum, &
 usum admittant. Fuchsij in suis in Nicolaum Myrepsicum doctissimis annotationibus in compositione aureæ Ale-
 xandrinæ, ubi ipso uertente legitur, osis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod
 Actuarius, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in
 Nicolaum legatur $\beta\lambda\alpha\tau\tau\iota\omicron\nu\ \beta\upsilon\zeta\alpha\upsilon\tau\iota\omicron\nu\ \omicron\varsigma\omicron\upsilon\nu\ \tau\eta\varsigma\ \epsilon\lambda\upsilon\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \omega\omicron\omicron\epsilon\varphi\upsilon\gamma\alpha\varsigma$. Quin & differre inter se ait Blattium
 byzantium, et Dioscoridis onychem, quòd onyx conchylij sit tegumentum, blattium autem os anterioris narium purpuræ.
 Quod etiam confirmat libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addēs, officinis hodie hoc os, quod
 in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam bysantiam uocari. Sed longè quidem ab eo disidet opinio nostra. Pri-
 30 mum quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fa-
 tetur Fuchsij) recentiores Græci sepius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx,
 Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hætenus non inuenerim,
 qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testæ earum tegumentum odore aliquo commen-
 dauit, quicquid inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantum scripserint, earum cremata-
 rum cinerem exicare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perduce-
 re: contra uerò constat omnibus odoratos unguis à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam respiciant, & te-
 nuum, atque adstringentium sint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Ni-
 colai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd
 autem ad hos affectus odoratos unguis prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta refe-
 40 runt, testis est Serapio auctoritate Meschæ, cùm inquit. Conchula Indica excoalscit, & siccatur ordine tertio: quin
 & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculo, cordisq; palpitatiōi, iocineri, uuluaq; odoris fragran-
 tia conferens. Quo fit, ut etiam facile crediderim, Actuarius nil aliud Blattium, siue blattum byzantium representa-
 re, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsij arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Mi-
 sectur itaq; Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posterioribus
 Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è mar-
 garitis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à uentriculo originem ducat, ma-
 ximè iuuat: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut
 Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se fere præstare potest, si primum
 eius qualitates, demum uerò facultates per penderimus, quarum nullæ (quòd sciuerim) purpuris assignantur. Qua-
 50 re non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi ascribendus est) qui narium purpurarum ossa excogita-
 uerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in uniuersum præter testam, qua conteguntur, ossibus careant. Illud
 præterea falsum esseprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa blattæ byzantiæ uocentur, cùm
 etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati unguis. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expo-
 sitiones, quibus maxime nititur Fuchsij, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haud quaquā obstare pos-
 se putauerim, cùm fortasse incerti sint auctoris, uel si certi, minimè probandi, quòd is rationi, ac ueritati refragetur.
 Nisi quis dixerit, illum contra quàm Fuchsij intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuisse, et lectores admonuisse,
 nil aliud Nicolao designare $\omicron\varsigma\omicron\upsilon\nu\ \tau\eta\varsigma\ \epsilon\lambda\upsilon\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \omega\omicron\omicron\epsilon\varphi\upsilon\gamma\alpha\varsigma$, quàm $\beta\lambda\alpha\tau\tau\iota\omicron\nu\ \beta\upsilon\zeta\alpha\upsilon\tau\iota\omicron\nu$, id est, unguem odoratum.
 Siquidem cùm Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatio-
 ne, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; sed potius, ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai le-
 ctione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere.

Vnguiū odo-
ratorum con-
sideratio.

Fuchsij opi-
nio reproba-
ta.

Quod facile sciret, fabulosum esse purpuras in naso uel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse uidetur antiquus fragmētorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantium blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus.

Κοχλῆαι. COCHLEAE.

CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho vtilēs sunt, & non facile corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Africanæ, Aftypal eicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facile aluo excernitur. fluuiatilis virus olet. Quæ verò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli sefilon, uentrem, & stomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitilignes, dentesque: emendant oculorū cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac visus hebetudines, si cum carne sua vstæ, triteque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflamationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cum vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinè naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Africanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testâ, vino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli, uesciæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abrafo acu lentore eius, pilum attingat.

cypria mauriliatua.Cochlearum
consideratio.Cochleæ po-
matiz.Cochlearum
uires ex Gal.

COCHLEAE uulgò notissimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræque reperiantur, tum magnæ, tum parvæ, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in uniuersum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ ascribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facile deprehenditur, quod hæ uel insipidæ habeantur, uel palustrem respiciant limum; illæ uerò sapidiore, esuique gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasque odoratas herbas assument, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumnno quorundam carduorum caulibus acruatim cohærentes innumerae uisuntur. Cochleas olim usque adeo cœnis expetitas memorat Plinius libro ix. capite lvi. ut ijs uiuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quod melius gulæ fieret satis, separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, aliisque rebus, quæ eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisque alijs locis, & eas quidè præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frutetis, uncis quibusdam ferreis, prope fruticū radices terra circumfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriā, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicque contextæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs longè suauiores, gratioresque habeantur, quæ uere, & æstate imbris excitatæ hinc inde uagantur. Quod autem sic hyeme recondantur, delitescantque sub terra circum fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cum tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memorie prodidit libro xi. simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulque pipere albo, mirifice prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uerò due, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem leuigaris, cibis inspergito, bibendumque, aut ex aqua, aut ex uino albo, & austerio præbeto. Ceterum absque gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil

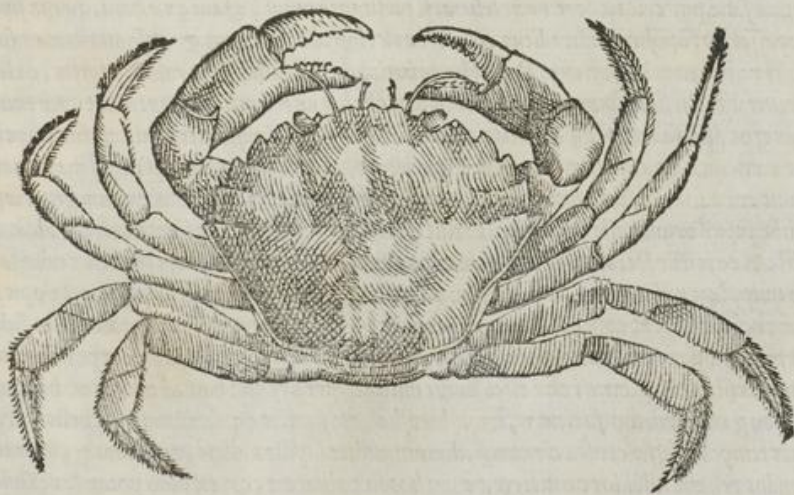
nihil ex uestione calidum. Porro cochleæ, quæ uestionem non sunt expertæ, si tritæ unâ cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter eutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægry quidem diuelli poterunt, ceterum impensè desiccant. Et omnino inhaerere ipsas sinere oportet, quoad sponte decident. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiam si uiscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus uerba faceret, sic de cochlearum quoq; carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad leuorem redacta, omnium ualentissimè desiccatur partes superfluo humore grauatas, adeo ut et hydericis conueniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis $\mu\upsilon\chi\alpha\ \kappa\omicron\chi\lambda\iota\ \epsilon\upsilon$, hoc est, mucus linacis) thuri mistus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccaturq; pulchrè purulentos mucus aurium: sed & fronti impositum inhaeret, oculorum fluxiones ressecans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unâ cum testis ad leuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Equidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in uulnus cum nerui uulneratione, & contusione factū tritas imposui, ipsumq; uulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpeffus. Erat autem homo durus, & agrestis: misui tamē illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verum horum habebant tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in uilla. Possis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porro ubi multi muci cochlearum accipere uoles seorsum, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plerimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute educantibus utiliter immiscantur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquam rarò in cibis ueniunt: quanquam ijs, qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent, quæ nobis speciatim Limachæ uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæc non modò in campis, & hortis; sed in cellis uinarijs, & alijs subterraneis uliginosisq; adium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodesse existimat. At Plinius libro xxx. cap. xv. autor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæc mulieribus ad expoliendam faciem: namq; ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde carum elota facies leuorem mentitur. Quin & his Africam abundare scriptum reliquit Plinius libro xxx. capite vii. & eas combustas dysentericis utilissimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero.

Cochleæ marinæ.
Cochleæ sine testa.

Καρκινος. CANCRL

CAP. X.

CANCRORYM fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radices gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodest canis rabiosi moribus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex afinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumq; morfus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, ijs profunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, uerum inefficacius omnia præstant.



HALLVCINANTVR, qui credūt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos uulgus Itælorum Ganbari nominat. Καρκινος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non cum significat cancrum perperam uocatum, qui $\alpha\varsigma\alpha\omicron\varsigma$ appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci uulgari nomine

Cancrorum consideratio.

Multorum
error.

Cancrorum
uires ex Gal.

Gammarorū
lapilli.

Cancris fluui-
atiles.

Quorundam
error.

mine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie uulgo uocatur Mollecca. E' quorū genere sunt etiam quæ appellantur Macinecte: nam et hæc suo tempore crustam exiunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro 1111. cap. 11. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνορθόπυγος, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καρχαδίων, καὶ καρκίνων πρόμυκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, et corpus cum quidem locustis, squillisq; longum sit, cancris uerò rotundum est. Porro astacos Oppiano spectatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quæ Romani, et Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum uulgo Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quod uulgaris gammari faciem representet. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀσάκος nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis astase, Romanis uerò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquam de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus differuisset, uidetur sanè uulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cācros, cum inquit. ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρόν μὲν, ὡς περ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὁμοίον τοῖς ἀσάκοις. hoc est. Genus item aliud est, quod quidem parū est ueluti cancri, facie uerò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorū cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, cum inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμάριδες, mutuato, cum Roman uenisset, à Latinis uocabulo, quod eo carerent Græci. Namq; lib. 111. de alimentorum facultatibus: Ἀσάκοι (inquit) καὶ πύργοι, καὶ καρκίνοι τε καὶ καρχαδοὶ, καὶ καρκίδες, καὶ γαμμάριδες, ὅσα τὰλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὅσπρον. hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quod nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex uerbis palam certè est, inter gammaros, & canculos manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cum Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Galenus libro xi. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatiliū cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est; substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinq; autem gentianæ, porro cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis istis nos sumus usi: ceterum ad eum modum plerumq; quo Aesclepiion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuisset, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos canculos uiuentes, hætenus urebat, dum faciliè ad leuiorem redigi possent. Hic Aesclepiion paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens canculos tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsu, præbebat quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerum aliquot post dies curam cœpisset demorsu, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum acetii acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. Hæc tametsi à præsentī instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse considerem: nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Ceterum seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, & quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis si nimia proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsitan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, percussissem, mors occupasset propositum impediens. Ceterum Pelops doctor meus & ipse omnium eiusmodi causas redere uolens, non abs re inquit. Cancer cum animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsu, quibus uidelicet meatus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrè sanè etiam aquam metunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire canculos dictabat, scilicet quod animalia marina ob adnitionem salis naturæ siccissimi hand æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cum quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent & quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum istorum cinerem, exiccatorius cum sit, canum mordentium uenenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerum canculos opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciueram, qui fuerant illis usi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hætenus Galenus. Ceterum gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ; quanquam bæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantum tempore, quo crustam exiunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq; quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Rotundis autem cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & foeminae discernere uulgo Granci, & Macinecte nuncupant, abundat maxime ubiq; suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubrie, Transalpinarumq; regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; ita Hetruria canculos, utpote & Græcia, ubi ab Aesclepiione, & Galeno à cane rabido demorsu ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Sed & illi non minori in errore

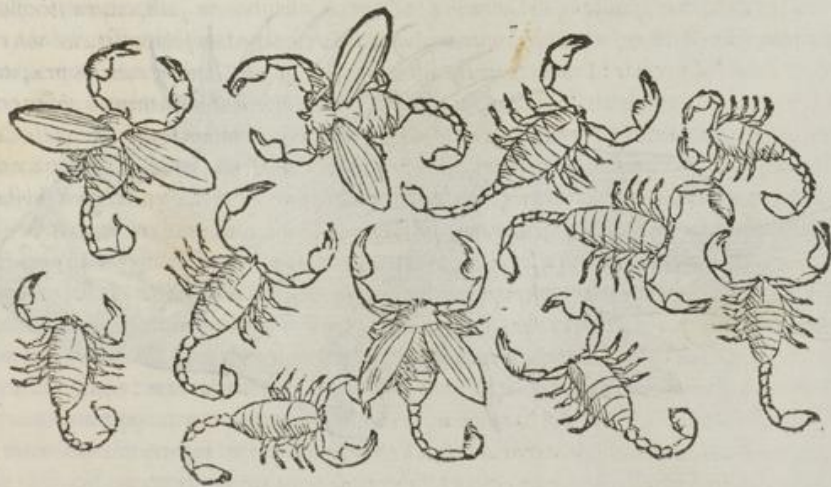
in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quos uulgò Gambarelli, & Gambarsoli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squille parue dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, alijsq; quam plurimis populis proprium adhuc Squille retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quamquam in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adscribitur Aristoteles lib. 1111. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squille à cancerario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario uerò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, canceris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancerario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiore uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiales cancri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memorie prodidit Aristoteles libro 1111. capite 11. de historia animalium, sic inquit. Squillarum enim genere continentur gibbe, crangones, & parue, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquido constat, uulgares gammarulos Aristoteli paruas facile esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quam qui semper parui in piscarijs habentur uenales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chela uerò, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualisue Cancelli sint, nomine ipso paruulos cancris designantes, scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquit, animalcula sunt perexiguè cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est. quippe qui natura locustis similis spectetur, nasci; seorsum per se solitus sit. Verum quòd testam deinde petit, quam ingressus uitam traducat, hinc similis testa contextis animalibus est. quapropter is in incipiti esse, genusq; sibi uendicare utrumque uidetur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis arancis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliorem, quam aranci habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intro recedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod uelut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subiecti duo bifurces, quibus cibum ori admoveat: bini item utriq; adherent lateri, & tertius paruius. Thoracis pars inferior mollis tota est, dissectoq; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perspicere nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quam cancri. Nexu nullo testis adheret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberq; uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quam qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in naticæ degit, cetera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatū pedem paruum habens, cùm leuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet. hæc Aristoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita scribit. A conchis quidem inopes, & nudi primò cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpure, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quam ijs ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supradictorum conchas immigrant: sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliore nati, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, uiribusque inferiore repulso, uictor exuias assequitur. hæc Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. capite XXXI. & XLII. His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancris à gammaris, & cancellos à squillis differre.

Squillarum
consideratio.Cancellorum
consideratio.

Σκορπίος χερσαίος. SCORPIO TERRESTRIS.

CAP. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.



TERRESTRES

Scorpionum
consideratio.

Scorpionum
genera.

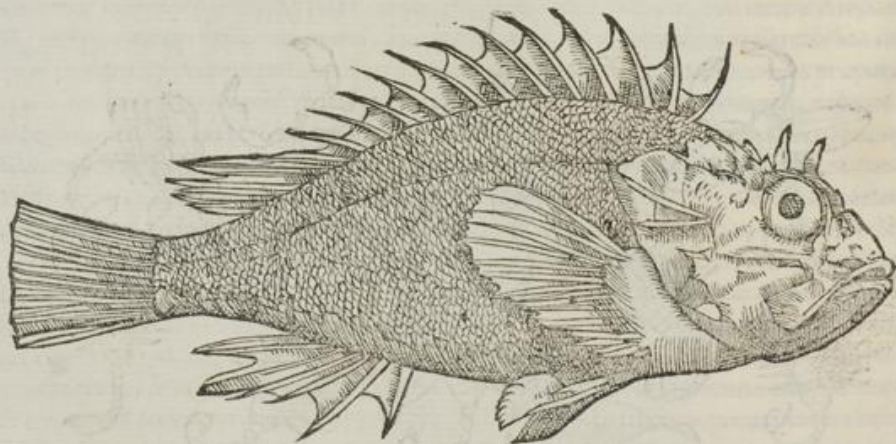
Scorpiones
aligeri.

Scorpionum
facultates.

Olei ex scorpionib.
uircs.

TERRESTRES Scorpiones animalia sunt uulgo nota, quod in quacunque domo, non modo in cubiculis, & cellis uinarijs; sed ubique passim reperiuntur: adeo est hominum uita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus uenenosi, minusque nocui, quam alij in regionibus, quae sub meridie sitae sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui seuisimas perpesi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxae percipiunt. Quod tamen euenire asserunt gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigili episcopi, quem & patronum præcipuum habent, et aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles libro VII. cap. XXIX. de animalium historia, ubi sic inquit. Morfus beluarum ex locorum diuersitate plurimum differunt, ut in Pharo, locisque alijs, scorpiones non laedunt. At in alijs locis, & præcipue in Scythia, multi & magni nocui sunt, & uel hominem, uel quamuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam ceteros uirulentos ictus minime sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirum quod alij sint flauj, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei subatraque; cauda, alij uinofi, alij albi, alij denique fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, uirides quam plurimos me uidisse, legisseque recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, ubi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quam mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimum sacros. Plures inter eos foeminas inuenimus, quæ suos nuper editos fetus albos, pediculi magnitudine, sub uentre secum ubique gerebant, singuli singulis cruribus adherentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles libro V. capite XXVI. de historia animalium, quod terrestres Scorpiones uermiculos omnium specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecterunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sepius enim undenos pariunt. Plinius autor est, Scorpionum ictum, multo magis foeminis perniciosum esse, quam uiris; præsertim uirginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè seuiore habentur, quam ij, quibus tantum seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra uolitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non uidetur absurdum, cum idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæc ipsæ ferè coloribus distinguuntur. Tantoque magis credendum est, quod in Castella Hispaniæ regione sepius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamolus Aethiopis latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, quod, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari uidetur. nam superius in cancri ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancris scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à uestispis, apibus, & crabronibus eos non icti, qui prius à scorpione percussi fuerint. Quinetiam narrat Plinius libro XXV. capite X. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo ueratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui uiui sint exusti, ad urinæ ciendam, ijs præcipue, qui renum, aut uesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud usu exploratum habeo, quod oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos sanat, qui tam à uiperis, quam cæteris uenenosis animalibus uel icti, uel demorsi fuerint. Quare de re ij (absit tamen uerbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maxime hoc oleum, cum in homines pestilentia seuit: quippe quod non modo peste infectos iuuat, sed & sanos præseruet. Præstat denique ad omnes interaneorum uermes, omnesque dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, ubi de uenenorum remedijs, siue antidotis latius differemus.

SCORPIO MARINVS

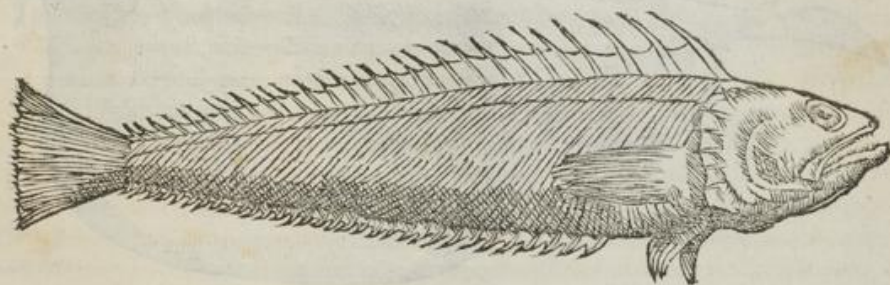


MARINI Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

CREDIDERE quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam uocatam, nihil inter se differre. Veruntamen, quod scorpēna sit marinus scorpīo, nemo non ibit inficias, qui & Aristotelis, et Athenaei auctoritate nitatur: uterque enim ad inuicem distinxit illos. Porro Scorpēna in dorso spinam gerit uenenatam, qua imprudentes piscatores saepius icti: neque iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimant nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter scorpēnam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Ceterum Scorpīo, & Scorpēna (ut equidem arbitror) eiusdem fere generis sunt, sed in specie & forma, inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpīus ē pelagijs piscibus est, scorpēna longē maior; adeo ut octonas, nouenasque quandoque ponderet libras. Scorpēna uero piscis est litoralis, scorpione multo minor. Scorpīus item uniuerso corpore rubet: cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis constat aculeatis, tam his, quae per medium excurrunt dorsum; quam his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantum aculeis icti, qui dorso annectuntur: quorum tamen uis his, qui scorpēnae insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui uulgō uocant Pesce cappone, sed in Hetruria maritimis quibusdam locis uocatur Cerna. Scorpēna autem, quae suum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeo acutos: gerit tamen in dorso aculeos scorpīi modo, sed eminentiores, ac duriores, nec usque adeo pinnatos: in ceteris uero pinnis ijs omnino caret, praeterquam circa branchias, ubi duos praelongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro uirescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpīum scorpēnam uocent, quod quadantenus sibi inuicem corresponsdeant non modō figura, sed & carnis bonitate.

Scorp. marini, & scorpēnae confid.

DRACO marinus dissectus, & apertus, impositusque ictus spinæ suæ, qua ferit, medela est.



VARIAT autorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quam quae ad natandum sufficiant, sed ob uirum praestantiam omnium aquatilium uelocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenosum est illi animal, adeo ut quoscunque pisces, uel alia quaecunque animalia dente uulnerauerit, interimat. Piscatorum praeterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. haec Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non praestat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriae commendauit lib. ix. cap. xxxvii. de historia animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congrua proxima est, sed obscurior, atque acrior. Haec si capta dimittatur foris, in arenam rostro quam primum adacto terebrat, subitque tota. Est ore acutior haec, quam terrestres. Et lib. ii. cap. xiiii. Sunt etiam (inquit) maris indigenae serpentes terrestribus similes; nisi quod caput habeant congrui. Et quidem genera earum plura sunt, colore numeroque uarietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib. ix. cap. xxvii. sic inquit. Rursus draco marinus captus, atque immixtus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem sententia, Draco marinus haudquaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli libro viii. cap. xiii. draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib. xxxii. cap. xiii. Extra has sunt rotundae in oleario usu cochleae, cucumis, cynopus, cantharus, cynosdextra, draco. quidam uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sane non parum correspondere uidetur is, quem Veneti piscatores, itemque Aquileienses, & Tergestini Araneum uocant, & uulgō Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circum branchias habeat, caudam uersus spectantes, & alios in dorso adeo uenenatos, ut ab eo icti, nisi curam ad miserint, facile interimantur. Itaque & is uidetur Plinio fuisse draco, uel dracunculus,

Draconis marini confid.

culus, quem libro IX. cap. XLVIII. ipse araneum quoque uocauit, cum inquit. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cum libro XXXII. capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiæ res pisces non aliter araneum recensere uideatur, quàm draconem Aristoteles.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA.

CAP. XIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

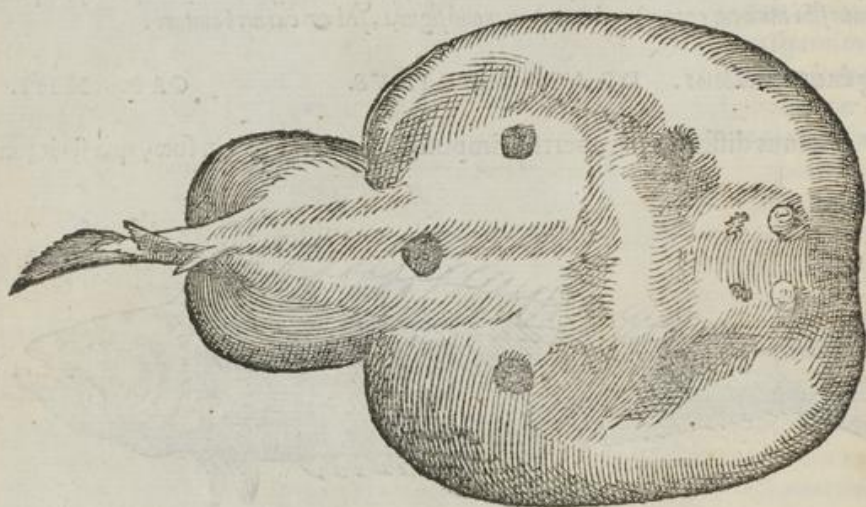
Scolopendræ
consideratio.

SCOLOPENDRA marina animal est exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro IX. capite XLIII. ea est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (si tamen ijs autoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere uiscera. Quocirca necum sæpius cogitauit, non iniucundum fore, eius uiscerum speculari anatomen. Sed nec ipsam hætenus mihi uidere licuit.

Νάρκη. TORPEDO.

CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem apposita euerfam sedem, prociduumque coërcet.



Torpedinis
consideratio.

Torpedinis
mira facultas.

TORPEDO in chartilagineorum, planorumque piscium genere ab autoribus recensetur, perinde ac raia, laia, raia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinque nigris (quod in adultis tantum uisitur) interiectis, oculis similibus: supina uerò parte albicat. Tanta huic uis peculiaris inest, ut retibus capta, antequàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis namque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repente obstupescit. Idem postea retulit Plinius, libro XXXII. capite primo, sic inquit. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel si hasta, uirgæue attingatur, quàmuis præualidos lacertos torpescere facit, & pedes quàm libet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et libro IX. capite XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaque in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles libro IX. capite XXXVII. de historia animalium. Ceterum proprietas hæc uiuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuersum corpus stupidum redderent.

Torpedinis
uires ex Gal.

Quamobrem Galenus libro XI. simplicium medicament. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemque euerfam coërcere, à quibusdam est proditum. Verum ego cum utrumque essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cum cogitarem, adhuc uiuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quæ sensum obstupesciunt) ita habere comperi. Putoque eum, qui primus est usus, tali quapiam motum ratione uti aggressum. hæc Galenus. Venetijs piscis hic ab effectu, uulgo Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batiti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt.

VIPERINAE carnes si coctae edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitij auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autē cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari debent. quippe commentitium est quod praecipitur, certam utrinque mensuram praecidi oportere. Reliquum uerō corpus exemptis interaneis clotum, dissectumque discoquitur cum oleo, uino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui viperas esitent, pediculos procreari: quod plarē à ueritate abhorret. Adijciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo uescuntur. Sal
 10 ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adijciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.



IAMPRIDEM coeptum est ueras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicant: quando-
 quidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam aeo legitimam
 possent parare theriacam, inito consilio cum his circumforaneis, qui serpentibus alendis quæstum facit, Viperas
 ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quod propriū Viperarum sit animal ede-
 re, non quidem oua, ceterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud uerū esse compertum est, quod nascentes
 Viperae uiscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber le-
 gitimus est) ex Nicandri autoritate, & Plinius libro x. capite LXII. Qui Aristotelis uerba perperam interpretari
 40 deprehenditur, à quo Viperae historiam ipsum accepisse liquidò constat. Cuius sententiam non tantum explodit, quod
 experimento compertum est: sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos foetus parentis ui-
 scera, aut uterum abrodere, sed quod qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quod Vipera sin-
 gulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in
 lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palam sit, sic lib. v. de historia animalium capite ultimo, sonant Aristotelis uerba.
 τῶν δὲ ὀφειλῶν ὁ μὲν ἔχει ἑξὼς ὡς ὁ τοῦ κῆ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὡς ὁ τοῦ κῆ. τὸ δὲ ὄν, ὡς περ τῶν ἰχθύων, μοῖ-
 χροῦν ἐστὶ, καὶ μαλακὸς ἐρμὼν. ὁ δὲ νεοττός ἀνῶθεν περιγίγνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὅσρα κώδης, ὡς
 περ ὁὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίντε δὲ μικρὰ ἐχίδνα ἐν ὑμέσιν, οἱ περιέχοντες τριτάτοι. ἐπὶ οὗ δὲ καὶ ἔσω-
 θεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίντε δὲ ἐν μίᾳ ἡμέρᾳ καὶ ἐν. τίντε δὲ πλεῶν ἡμέρας. Id est. Vipera
 50 ē serpētibus animal edit, cum intra se primum oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contextum, ut pi-
 sciū est. Foetus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas uiperulas
 membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant.
 Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit, quàm uiginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (ut dictum est)
 peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quod ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodunt inuo-
 lucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, percurrere latera, occisa parente. Porro
 huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur, nam in uita Apollonij Tyanci narrat, Apollonium ipsum ui-
 uam, ac incolumen uidisse Vipera, quæ suos catulos nouissimè exclusos lungebat. Marfi præterea, qui serpentium
 domitores se prædicant, quicq; falso ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Vipera Marasso uulgo
 appellant, utq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sepius uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mor-
 tiferos ostentant, conditos (ut Plinius inquit libro xi. capite xxxvi.) gingiuis, atq; membranula quadam circun-
 datos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos foetus ostendunt, quos Vipera suis alunt in capsu-
 lis, quibus

Viperarum
 consideratio.

Plinij lapsus.

Viperarum fa-
cies, & sexus
discrimen.

lis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris viscera seindunt. Ceterum quod Viperæ primum intra se ova pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque autor est lib. v. cap. xiii. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (ut scribit Auicenna libro quarto, ubi de uenenis agit) caput habent pressum, latumq; ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cum scriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à feminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit. Viperæ feminae subrufæ sunt, & perquam agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quam mari, quem etiam excedunt uniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantum insunt canini dentes; feminae uero plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.

Τὸν μὲν ὑπὲρ κρυόδοτε δύο χροὶ τετραπόδας,

Ἰὸν ἐρευνόμενοι, πλεονες δὲ τοὶ αἰὲν ἐχιδνῆς.

Hoc est soluta oratione.

Plinij lapsus.

Masculi quidem supra canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes: at plures semper feminae insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memorie mandasse libro v. cap. xv. de historia animalium, quod licet hyeme ceteri serpentes cauernas subeant terræ; uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiā loco non recte intellexisse Aristotelem: quippe quod tradiderit lib. v. cap. xxxix. Viperam solā terrā condi; cæ-
co non recte intellexisse Aristotelem: quippe quod tradiderit lib. v. cap. xxxix. Viperam solā terrā condi; cæ-

Viperinæ car-
nis uires ex
Galeno.

co non recte intellexisse Aristotelem: quippe quod tradiderit lib. v. cap. xxxix. Viperam solā terrā condi; cæ-
co non recte intellexisse Aristotelem: quippe quod tradiderit lib. v. cap. xxxix. Viperam solā terrā condi; cæ-
cet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hic ea
nunc referam, quæ de ijs lib. x. simplicium medicament. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memorie prodi-
dit Galenus. Viperarum igitur carnes palam uidere est exaltantes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguille,
nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quod autem totum corpus per cutim purgent,
discere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps nar-
rabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum sodalibus conuersabatur, donec
ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac
deserimis. Constructo igitur illi tugurio proxime uicini in tugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tan-
tum illi quotidie ciborum ferentes, quantum uictui suppetere. Ceterum ad canis exorium, cum forte messoribus haud
procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quam fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè
messores, abiit. Verum ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto craterem,
competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unā excidit uipera mortua. Qua re attoniti mes-
sores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt.
Ceterum cum illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiun-
tur, rati expedire illi potius mori, quam uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirati illi quodam modo sa-
nitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quam animalium à testis mollitie nuncupato-
rum malacostreacæ, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancro-
rum, & locustarum (carabos Graeci uocant) ubi extrema testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dissimili ca-
su in Mysia Asia, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum cal-
darum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuenen-
la sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cum aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus
erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum: ex-
tinctaq; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod fors euenisset, hero id uini propinat. Ceterum ille, ubi
ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis expe-
rimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quod scilicet uipe-
rarum esu elephantiaci sanentur; attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verum
enimvero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facile immeruisse uino: siquidem
illis natura comparatum est, ut uino summo opere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles lib. v. cap. xiii.
de historia animalium, quod ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito uenantur, quia uini incontinentes
sunt: ebriae enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de uenenis, uenenatisq;
agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis
testimonio lib. v. cap. xxix. de historia animalium, scorpium deuorari à uipera certum est: ob idq; (ut idem est
autor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus uenenatis uestiuntur: quod profectò fa-
ciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore capte probantur. Proinde Galenus li-
bro primo de antidotis rem hanc scitè & aperte declarauit, sic inquit. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate me-
dia, neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimq;
ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andro-
machus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, uere quidem finiente,
nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non mul-
to tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reicere oportet: aliarum uero caput, ac
caudam abscindere. nam præterquam quod hæ particule uirulentiores esse uideantur, etiam duræ, & parum carnis
habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos equare. Totum uero reli-
quum corpus, intestinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: de-
inde aqua pura superinfusa, uiridq; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; uel aris-
da ligna.

Viperæ uino
delectantur.

Viperarū uen-
natio, & earū
pastilli.

da ligna, quæ, quod sumum non emittant, ἀναρωα uocant; uel quod melius adhuc est, uitium sarmenta. Salis autem, si quidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porro obseruandum est, ne illæ capiatur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cum igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimèq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, nō sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carniū dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis imposui. Ceterum nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciore prius exiccasse. Verim cum uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non confusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cū difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq; antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse uisum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, uel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, quæ solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arefcet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescat. Postea uerò quā exiccati fuerint, maneat adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quā prius à solis radijs, sepeq; denuo conuertantur. Sufficiens autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plūbi mistura adulteratur. quod uitare conueniet, non solum in hac, sed & in quibuscunq; alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa namq; ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentū, Romani candidum uocant. Ceterum longè melius est, haud multo post, quā pastillos conseceris, ipsi uti. quāquā non multū detrimenti capiunt, etiā si peracto anno, atq; etiam multo post eis utaris. Restè namq; à principio siccati, ad tertium, quartumq; annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhercat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequā hoc ipsis accidat, etiam si multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Ceterum illud Dioscoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, ubi id ceruò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuberat. Narrat Plinius libro xxx. capite xlii. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cū incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq; celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos uiperis, alijsq; serpentibus similiter, atq; anguillis uictitari prodidit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci traditum est, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro vii. autor est Plinius.

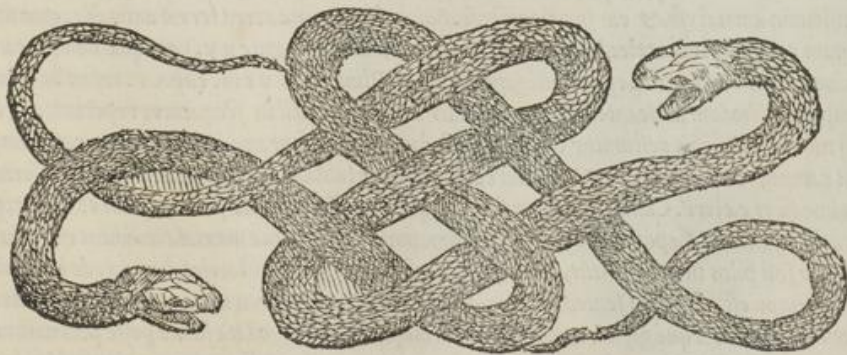
Aegyptijs uiperæ cibus.

Γῆρας ὀφεις.

SENECTA ANGVIVM.

CAP. XVII.

SENECTVS anguium in vino decocta dolori aurium, infusu: & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè uiperinam.



NULLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa, & stirpes inueniatur. De hac cū differeret Aristoteles libro viii. de historia animal. cap. xvi. sic inquit. Serpentes senectam exuunt.

Senectæ anguium cōsid.

tum uere, cum egrediuntur, tum etiam autumnno. Vipera etiam exiit tam uere, quam autumnno. Cum serpens exuere incipit, ab oculis primum detrahi aiunt, ita ut obocari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exiit: glabrum enim hoc omnium antequam reliquum corpus, apparet: atq; una fere nocte, & die senectus tota exiit: à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim foetus in uolucro secundarum, quo contentus prodierit, exiit; sic ista senectute detrahta renouantur. Porro de ea nil aliud memorie prodidit Galenus libro xi. de simplicium medicamentorum facultatibus, quam quod in aceto decocta dentium dolori medetur.

Λαγώς θαλάσσιος, καὶ χερσαίος. LEPVS MAR. ET TER.

CAP. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruae similis est: qui per sese tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terrestis leporis inasatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualitudine contracti sunt: affricu, aut cibo facilem infantibus dentitionem praestat: exustum caput, & cum adipe ursino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque spem intercipere proditur: uulua, & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, praesertim aduersus concretum lac, & uiperarum morsus. Sanguis eius si calidus illinatur, uitia cutis in facie, uiligines, lentiginesque sanat.

LEPVS TERRESTRIS.



Leporis marini confid.

Leporis terrestris confid.

Vana opinio.

MARINVS Lepus (ut nonnulli memorie prodidere) sic primum appellari coepit, quod terrestris leporis faciem referat. Quapropter haec de eo à Plinio produntur libro ix. capite xlviii. Lepus, inquit, qui in Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, uomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro ossa informis, colore tantum lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantum. nec uiuus ibi capitur. haec Plinius. Ex quibus facile conijci potest, Dioscoridem potius de nostratum marium Lepore intellexisse, quam de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quod parua loligini similem marinum leporem reddiderit. Albertus autor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quod & concoctu contumax sit, & elephantiam gignat. Ceterum terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimū. Solū hoc inter cetera terrae animalia, quae utrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles lib. iiii. de partibus animalium capite xv.) & quae unicū tantum continent uentrem, coagulum habet. Sunt & Lepores albi, quales etiam Plinius lib. viii. cap. lv. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallibus Ananiae montibus frequentes reperiuntur; eo praesertim tempore, quo ij niuib. altissimis uestiuntur: qui tamē adeo magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratia, ut qui in campestribus capiuntur. Ceterum candidi hyeme tantum conspiciuntur: nam liquecente niue subrubescent, quemadmodū et ceteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cum non perfecte priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quae sua maxima timiditas est) alio quam fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, et sub pedibus esse adnotauit Aristoteles lib. iiii. de hist. animalium, cap. xii. Archelaus autor est, cui etiam sententiae pleriq; subscribunt, Leporibus utrumque sexum, & utraq; gignendi uim inesse, & omnes lepores aequē gignere, ac si essent hermaphroditi. Quod ita facile posse pati naturam, nullo pacto crediderim: sed potius ridiculam hanc opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quod uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiuntur, etiam quodammodo fecundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro vi. de historia animalium capite xxxiii.) superfoetant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu cōcipiunt, ita quod singulis mensibus generant. Sed foetus edunt non uniuersos:

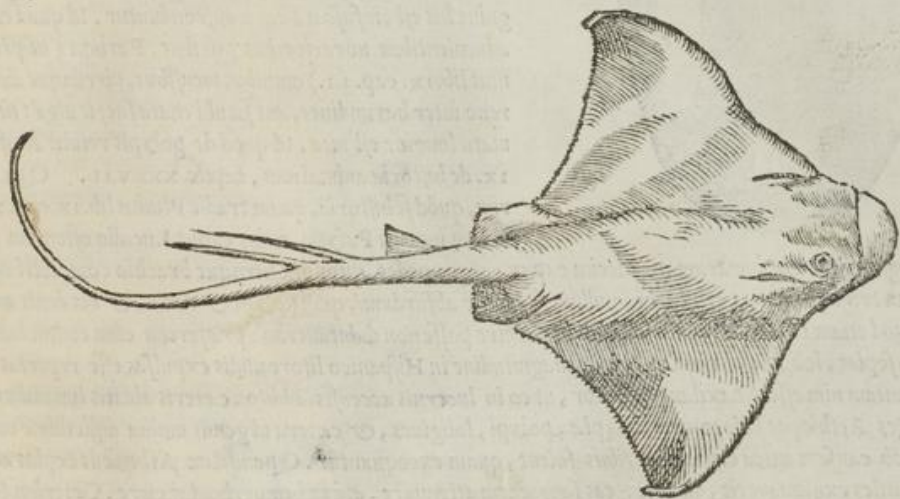
uerfos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fecunditas: nam etsi foemina lac nuper natis praebeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat foetum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coeunt cum foeminis: retro enim ipsi genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares foetum concipere: siquidem cognitu perquam difficile est, an mares, an foeminae sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cum foecundius etiam prolificent, quam lepores; non ob id tamen mares unquam parere uisi sunt, quanuis quolibet mense foeminae pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXV. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsam memoriam prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capite XV. Item libro tertio de partibus animalium capite V. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim uero in Syeino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium cap. XXV. Lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur. Leporinae carnes in cibis esitatae praeter id quod aegre concoquuntur, crassum, atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libro de IX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatae sumantur. Iecur uero arefactum, iecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoq; igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinae uitijs mirifice opitulatur, adeo ut calculos eiciat, tam in renibus, quam in uesica genitos. Leporinum fil saccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quod uuluis earum immixtum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum.

Leporis facultates.

Τρυγών θαλάσσια. PASTINACA MARINA.

CAP. XIX.

MARINAE Pastinacae radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.



PASTINACA marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & cartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgo uocant Pesce colombo. Gerit haec in cauda supernè radios duos praeduros, acutos, & utrinq; minutissime dentatos, quorum uenenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memorie prodidit Aëtius libro XIII. quod qui à marina pastinaca percussi sunt, his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulsio nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absq; forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quam radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem autor est libro citato, capite XLII. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimis cupidus ineundi rationem, qua pastinacae radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quod id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit; nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re aperte declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius libro XXXI. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, sic inquit. Pastinacae quoque radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absque ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subeuntaneis uermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, punganturq;. Pastinacae iecur oleo incoctum non modo hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscessis in uersum cauda & capite, decoquatur.

Pastinacae piscis confid.

Marcelli ignoratio.

Pastinacae, & eius radij uires.



Sepiarum cōsideratio.

Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

SEPIAE coctae dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritiae perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uiligines, surfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

SEPIAE in omnibus Italiae piscarijs, proprium retinent nomen, uenalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quod hi innumeris pedibus excellunt, illæ uero maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facile enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non uacant: ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infusata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus uoracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. ix. cap. l. i.) omnibus mensibus, plerumque autem in tereno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est uita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. ix. de historia animalium, capite xxxvii. Quæ in re dixerim, quod si historia, quam tradit Plinius lib. ix. cap. xxx. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse nar-

rat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & his denis annis uiuere possint. Quod etiam tum Sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim; præsertim cum eodem loco scripserit Plinius, Sepias, loliginesq; eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est autor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quam ob causam antea cædi uerberibus solent, quàm excoquantur. Quamquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles existimauerit, dixeritq; eas sanguinem attenuare, atque hemorrhoidas ciere. Cæterum (ut Galenus placet libro tertio de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, et succi crudi plurimū gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimentum. Quin & eius testa exusta (ut lib. xi. simp. medicament. idem scriptum reliquit) ad uiligines, lentes, & scabiem usum utilem præstat: mixta præterea fossili sali, in oculis existentes unguis eliquat: & antequam uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccant. Sepiæ oua in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renūq; lentorem disijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam uescuntur, ut salaciores in uenerem prorumpant.

ΤΡΙΓΛΑ. MULLVS PISCIS.

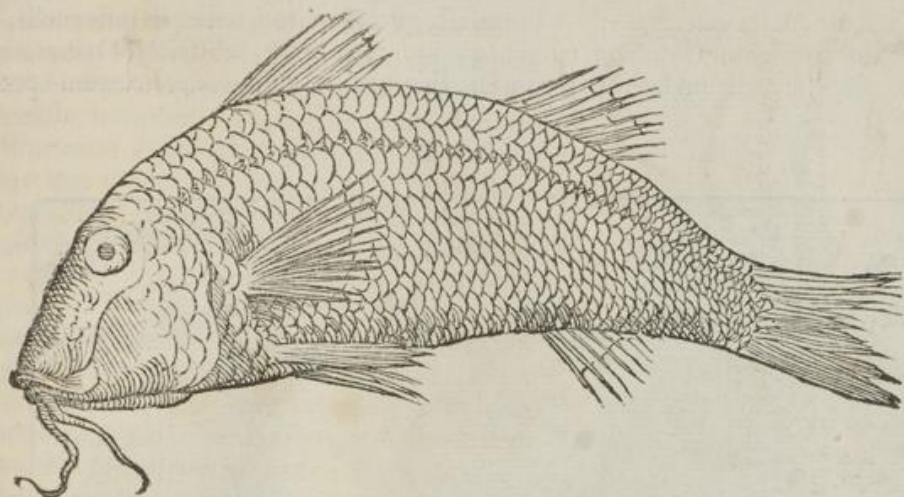
CAP. XXI.

MULLORVM assiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei, ac scorpionis moribus medetur; si crudus, atque dissectus admoueatur.

Mulli consideratio.

Mulli facultas ex Gal.

MULLVS piscis Latinis olim sic dictus, relictæ mulli appellatione, hodie Græcorū more Latine etiam Trigla & Italice Triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipue ganeonibus: cum ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse: tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gula. Quamobrem Galenus libro tertio de aliment. facult. de eo hæc memorie prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uero ipsi ne per se quidem solam edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauillulo uini uiscus in eo tantisper disterunt, dum ex uniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similis succus, quantum sensu possis indicare, factus esse uideatur, in quo intincta mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut cum honorem mereatur, neque tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quamquam hoc quoque laudant ganeones, ac secundas post iecur



- 20 iecur ferre prædicant. Ceterum intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cum nec adeo suavi sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cum aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos eminentem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primam propter hepar illos tanti emisit: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium fere aliorum durissimam habet carnem, impendiq; friabilem: quod perinde est, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris, neque pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hætenus Galenus. Mulli, autore Plinio, ter anno foetificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaveribus uescantur. Si cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: foeminis uero conceptionem. Mulli, quod barbati sint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari,
- 30 ut alijs diximus incertis, & infidis piscatorum nominibus falsi.

ἵπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS.

CAP. XXII.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, contra serpentium morsus bibuntur.

- 40 HIPPOPOTAMVS est (ut Plinius narrat libro VIII. capite XXV. & XXVI.) belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: unguis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris adscuta, galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore madeat. At Aristoteles libro II. de historia animalium, capite VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: sed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem asini, hinnitum equi, & tergoris crassitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, et asino similia. Segetes hoc animal astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus cum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ adilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario curipo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Asidua namq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum caesuras perspeculatus, atq; ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius co-
- 50 rix cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item finus suffitu. Dentes è parte læua dolores denui, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur.

Hippopotami historia.

Hippopotami uires.

Κάσσιος. FIBER.

CAP. XXIII.

FIBER ancipitis uitæ animal, plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua uictum capefit. Huius testes serpentium uenenis aduersantur, sternutamenta mouet, & in uniuersum uarios obtinet usus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundasque eiiciunt: contra inflationes, tormina, singultus, uenena, ixiámque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti profunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitijis. In summa calfactoriâ uim habent. Eligi debent testes, qui ex vno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroso, odore

fo, odore graui, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circumdato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacū cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cum uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuina pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum † potui dare.

FIBER.



Fibri confide-
ratio.

Vana opinio.

Fibri testium
adulteratio.

QUEMADMODUM in superiore spectatur Germania, ubicumq; Rhenus influit: quā in Austria, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrent, Fiber sanē, quem Græci νῆξος appellat, animal est (ut Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modo in fluminibus natāre, modo in litore uagari, modo in propinquis syluis spatari. Fiber lutæ ferē faciem refert, maior tamen. Pedes huic sunt posteriores anserinis similes, anteriores uero ut tassus habet. Cauda est illi glabra, lata, piscium ferē modo squamosa. Estur hæc, quod gustatu pisciū carnes planē sapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferē nihil à lutra disidet. Quo factum est, ut crediderint medicorum nonnulli eadē lutæ testibus inesse uires, quæ fibrorum testiculis insunt. Dentes Fibris anteriores ferocissimi, atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehēsa, nō ante, quā fracta concrepauerint ossa, morsu resoluit. Vanum profecto est (ut etiam scribit Dioscorides, itemq; Sestius medicinx diligentissimus) credere Fibris sibi testes dentibus amputare, cum uenatu urgentur, ob hoc se peti gnari. Quandoquidē id nunquam in his compertum sit, qui nostra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit libro VIII. capite XXX. quod tamen postea negauit libro XXXII. capite III. Ceterum diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterati Fibrorū testes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo, cum legitimi parui admodum sint. Quinetiam præstantie indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uero asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, saccharis inde testium folliculis. At mihi quidē sæpius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Fibri testes, qui omni prorsus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, gustu, atq; etiam uiribus longē ab ijs dissimiles esse comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto asferuntur. Cui tamē refragatur Strabo lib. XII. sue Geographiæ his uerbis. Producit capreas Hispania, equosq; syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Flumijs quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quā Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium est, ut uenenosum sit, ut in alijs permultis. hæc Strabo. Ex quibus faciliē constat plurima in Ponto uenenosa nasci. Id quod etiam in Bucolicis testatur Virgilius his uersibus.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta uenena

Ipsæ dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.

Castorei uires ex Galen.

Horum meminit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Testiculos castoris nūcupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeo ut Archigenes de Castorij usu totum conscripserit librum. Atq; ille sanē particulares eius facultates exposuit, nos uero uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generalem modō facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaq; quod ex calfaciat, manifestum est. nam si uoles ipsum ad unguem lenigatum oleo maceratum parti cuiuspiam illinire, & infricare, euidenter illam incallescere percipies. Porro calfacientia omnia, ubi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuo etiam illam

illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, seu oleum & aqua, atq; aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe hæc ipsa igni, & soli æstiuo adnota. Itaque cum Castorij consistentia quoq; sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, merito desiccet. Atq; hoc illi cum multis alijs medicamentis commune existit. Porro quoniam impense subtilium est partium; ob id plus ualet, quam alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenui sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiam si parem fortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant ad motorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, uelut nervacea. Palam igitur talia ob causam positam magnifice iuuantur a castorio. Ceterum falluntur medicorum plerique in usu Castorij, cum id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motiue priuatam, aut ægre sentire: haud sciētes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, et inanitione conuulsionem fieri, ubi quidē quæ in nervis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uero ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilis simum: aduersissimum uero ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac discreto, si quidem a plenitudine ipsum egroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem a siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertat animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tamen si in natura nihil efficere comperiat eorum, quæ talia facere assolent. Siqui dem alia stomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quamuis partem ledunt. At hoc medicamen siue corpori humido appliesc resiccationem poscenti, siue frigido excelsationem, siue humido simul frigidoq; excelsationem pariter & resiccationem requirenti, magnam utiq; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam im-
30 primit, potissimum si febris uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, quælis accidit in cataphoris maxime, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unā cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per uenam, quæ in talo est, modicè euacuassent, oblato castorio unā cum pulegio, aut calaminta, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absq; ut sceminam lederet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu distenditur, ut ægre curationem admittat, aut torminibus uexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, uiscososq; humores, aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porro iuuat in corpus intro sumptum, ijs prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uero
30 ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi in-
spiratione hauriat, maxime humidus, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloq; imponere. hæcenus de castoreo Galenus. Ceterum, ut Plinius est
40 autor libro xxxii. cap. 111. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua uestica, ut aliqui existimant.

Castorei uires ex Plin.

† Cum in impressis hoc loco legatur ποτίζει, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (ut aliàs diximus) Dioscoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθειν, id est, reponere. Quæ lectio ideo uerior esse uideatur, quod castorium (teste Dioscoride) non solum potui detur; sed etiam infundatur, & suffiatur.

Γαλή κατοικίδιος. MUSTELA VULGARIS. CAP. XXIIII.

40 MUSTELA, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inueterata sale, in umbra siccat. Ea binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius uentriculus coriandro farctus, inueteratusq; percussis a serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.



MUSTELA uulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse autor est Plinius lib. xxix. cap. 111. Alterum siluestre, quod in agris, et uepribus uitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtræq; adeo cupide catulos

Mustelæ consideratio.

Vana quorum
dam opinio.

Mustelæ natu-
ra, & uis.

de catulos suos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, uerentes ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriae prodidit Aristoteles lib. III. de generatione animalium, capite VI. ut cum uidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falso opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda est, cum poëtis quælibet audendi amplissima sit potestas. Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ uirus exitio esse autor est Plinius libro VIII. cap. XXI. adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt enim eas cauernis facile cognitæ, solatæ. Necant illi simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademq; quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus suffusiones emendat.

Βάτραχοι.

RANAE.

CAP. XXV.

10

CONTRA omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem forbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus fistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulforum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.



20

30

Ranarum cō-
sideratio.

Ranarum par-
tus.

RANAE Italis, præsertimq; insubrie populis frequentissimæ. Genere sanè distant, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignuntur estiuis imbribus puluere madefactio, quibus sic ortis breuis est uita, nullusq; earum usus. Aliæ uerò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerumque uictitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quod in harundinetis uitam agant. Verim utræq; & uenenate, & lethales habentur. Ceterum illæ in fluuijs paludibus, & lacubus uersantur, & degunt, quarum nobis in cibis inuoluit usus, colore uiridi, aut subrutilo, cineræque: tanetsi & inibi quandoq; ex his cernantur, quæ non tuto edi possunt. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit libro IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantum, & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in postiores. Mirumq; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus uernis aquis renascuntur, quæ suere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quod in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspiciere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantum quotannis in limum resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur.

40

Αἰλουρος. SILVRVS.

CAP. XXVI.

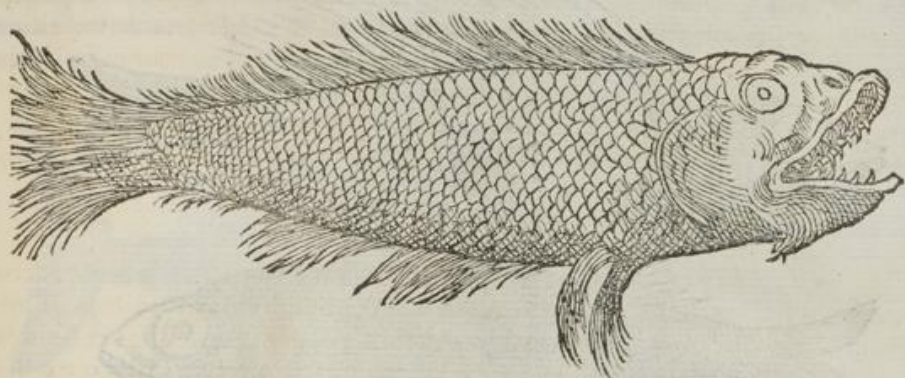
50

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale uerò conditus, minimum supeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixæ corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in defidentium fatus adijciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

Pauli Iouij
opinio impro-
bata.

EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, Silurum esse piscem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen si Aristoteli, & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliud piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Aristoteles Siluro dentes assignat adeo firmos, atque acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; sit, grassari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes

SILURVS.

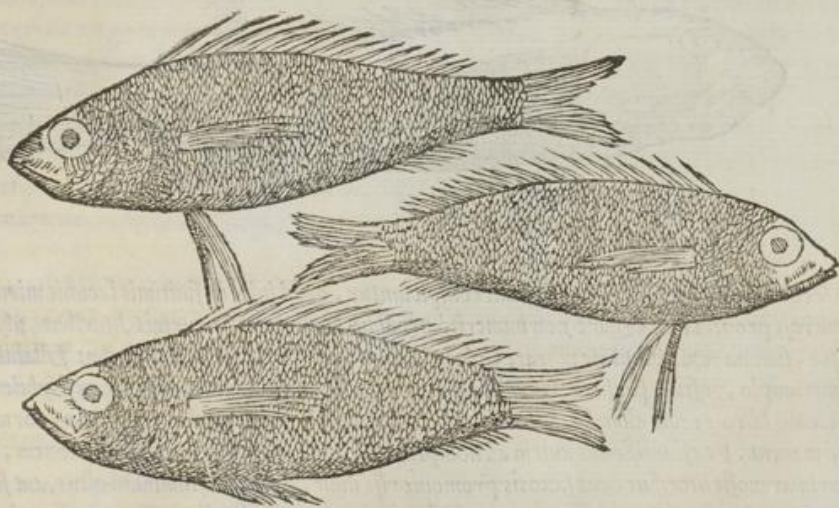


20 innatantes equos sepe demergere, præcipue in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum, & in Danubio. At Sturio-
nes etsi prægrandes sint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli, & Plinio fluuiatilis semper describi-
tur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quam in fluminibus reperiatur. Quo factum est, ut facile deductus
sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quod pro certo crediderim, Silurum Italiam haud quaquam
esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod sciuerim) Silurus fuerit
repertus. Pannoni Danubij ætolæ Silurum vulgari sermone uocant Acchia: Rheni uero litora inhabitantes Ger-
manica lingua Bolich appellant: siquidem is maxime grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obuiam sit. Is
effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoque Plinius confir-
mat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci autor est.

30 Σμαρίδες. SMARIDES.

CAP. XXVII.

SMARIDIS piscis saliti caput exustum, excrecentes ulcerum oras, puluillosque reprimi-
t nomas cohibet: thymos, clauosque absumit. Caro non secus atque salsamentum prodest à scor-
pione percussis, aut à cane demorsis.



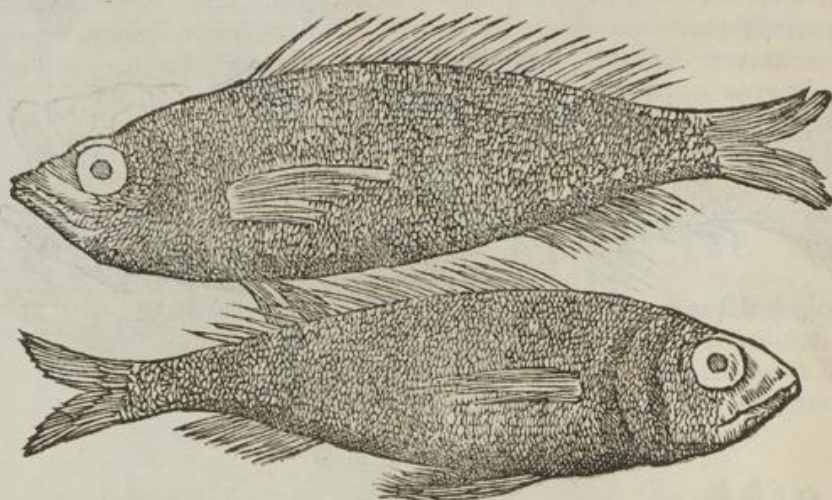
Μαρινίδες. MAENAE.

CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, si illinatur, callosas fedis rimas abolet. Eius etiam garum
oris putrilagines collutione sedat.

ET SI studij, ac diligentie plurimum impenderim, ut quinam piscis sit Smaris, certior fierem; nunquam tamen
apud Aristotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cogno-
scere, ac describere possem. Illud tantum inueni, ijs Smaridem esse pisciculum, mænis facie similem. Ex quo facile ad-
ductus,

Smaridis con-
sideratio.



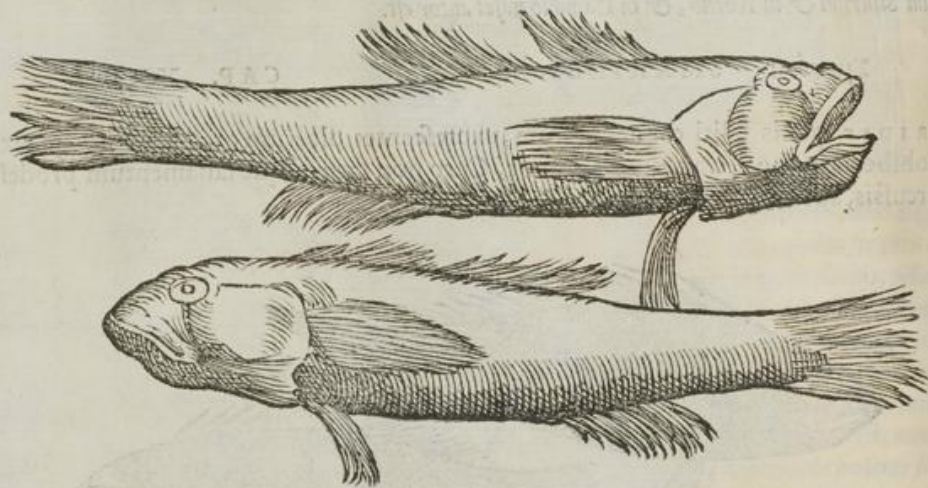
Mænæ.

ductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Gilioli: namq; hi præter id quod corpore minores sunt, mænæ notis omnibus representant. Ceterum cum Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, sint uulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis differam.

Κωβίος. GOBIUS.

CAP. XXIX.

GOBIUS recens in suillum uentrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, alius sine molestia deijcitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.



Gobiorum confederatio.

Gobij facultates ex Gal.

Gobij fluuiales.

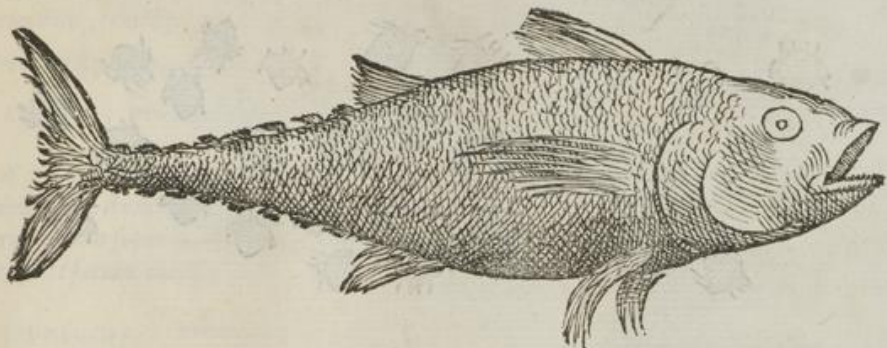
GOBII in Venetis ichthyopolis frequentissimi conspiciuntur, quod inibi in finitimis lacunis mirum in modum fecundificant, ac numerosi proueniunt. Quare non immerito prodidit Aristoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, summa cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis posterioribus syllabis Go uulgò uocant. Capite sunt amplo, gustuq; persuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro 111. de aliment. facultatibus, sic inquit. Gobius litoralis est piscis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præstantissimus autem ad uoluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontorijs uiuit. At qui in fluminum ostijs, aut stagnis, aut stagnis marinis uersatur, non æquè suauis est, neque probi succi, neq; concoctu facilis. Ceterum sciendum est (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantum reperiri; uerum etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum testantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatissimi quidem, propterea quod eorum icur maximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuersim minores existunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pèdant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: namq; & Athesis et Nosijs, et Lauisus, et Sarca ijs refertissimi sunt. Hos inibi quidam uulgò uocant Capitoni, quidam uerò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Gbiezzi. Sunt hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed et ori suauissimi, atq; gratissimi, præsertim cum ouis turgent; hæc enim in his & pinguis, & copiosa sunt, gustui uerò suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum secturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quam piscibus ipsis.

Ούριος.

Θύσσοι. THYNNVS.

CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs auxiliatur, quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet uinum quam plurimum subinde cogantur haurire, ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maxime ualet: canum morfibus utilissimè illinitur.



THYNNI pisces inter cetaceorum genera recensentur. In multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quam ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, co- gentibus xiphijs, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominente instructi eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphie immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro trigésimo secundo, capite secundo) mucronato rostro tam ualide naues perfodunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritanie locum, qui Cotta uocatur, nō procul à Lixi flumine. Thunni igitur cum piscium simplicissimi, timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quam ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facile uadis, atque litoribus intraduntur. Porro summa spectantium uoluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrat populus, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quando- quidem stolidi cum sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada, quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum foetus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cum uerò hæc pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cum asseueret, eos biennio uitam finire. Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantoq; infestat dolore, ut in naues exiliant: quo tempore, ut maxime noxijs damnantur in cibis. Ceterum thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contra eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quamquam huiusmodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt præditi: quam ob causam & prauis sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerumq; eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probe concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit.

Thunni consideratio.

Xiphia piscis.

Thunnorum captura, & nomina.

Thunnorum in cibis facultas.

Γάρον. GARVM.

CAP. XXXI.

GARVM omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fatus fiat, depascentia ulcera sistit. Morbis à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: alijs autem ad laceßenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμός ἰχθύων. IVS PISCIVM.

CAP. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Garum dictum esse à ueteribus tradidit Plinius libro xxxi. capite VII. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Greci Garon uocabant, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici coepit. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides: sed generatim de omni piscium, & carniū muria, qua hæc diutius asseruari solent. Ceterum de piscium iure non est cur pluribus agam, cion satis ab ipso autore de eo proditum sit.

Gari consideratio.

Κόρες κλινικοί. CIMICES LECTVLARII.

CAP. XXXIII.

CIMICES, qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significatio-
nes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspidē profunt:
vuluarum examinationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguifugas abi-
gunt: triti, & urinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias leuant.



Cimicum cō-
sideratio.

INTER omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infe-
stioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solum morfu dilacerent, quo & somnium interturbant, & san-
guinem nobis adimunt; sed etiam foetorem adeo detestabilem, abominandumq; nobis ex se relinquunt, ut eo longe ma-
gis sensus, spiritusq; ledantur, quàm uniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterum tametsi infestissima,
foetidissimaq; sint animalia; noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina
usum. Utuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immisiss, non autem mortuis, et tri-
tis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse uidetur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu
titillationem excitant, & urinæ uim expultricem proritant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, &
locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquæ ac illi foetidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medi-
cina usum.

Cimices syl-
uestres.

Όροι. MILLEPEDAE.

CAP. XXXIIII.

MILLEPEDAE, quæ sub aquario uase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia,
quæ contacta manu cōtrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxi-
liantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ,
doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.



Millepedarū
usus.

MILLEPEDAE, quas uulgò appellamus Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde
non operæpretium duxi, ut plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterum animalcula hæc
Galeno commendata sunt libro 11. de compositione medicament. secundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi sic
inquit. Maxime etiam profunt sub aquario uase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamob-
rem nescuerim, cur dixerit Plinius libro 22. cap. ultimo, Millepedam animal esse e uermibus terræ pilosum, mul-
tis pedibus, arcuatim repens.

Σίλφη. BLATTA.

CAP. XXXV.

BLATTAE eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium do-
lores instillatu mitigant.

Blattarum cō-
sideratio.

BLATTARVM plura esse genera, autor est Plinius lib. 22. cap. ultimo. Verum hæc, quarum in Hetruria
aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm inter diu in cellis uinarijs ape-
parentes

parentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, uliginosisq; ædium partibus, foetissima quidem, nauscosq; sunt animalia. Gryllos hæc, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citissimæ. Lux istis aduersissima, ita ut, si nocte lumen repente inferatur humen-
tibus locis, in quibus degunt, celerissimo cursu refugiant. De his igitur, utpote quæ multum in pistrinis versantur, intel-
lexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum alucarijs, & in car-
nibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam hæc Blattæ nomen sibi uendicauerint. Nobis hæc uocantur uulgò
Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratiori-
bus, salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari, quàm ijs, qui à tam foetidis, atq; execrandis sumuntur animalibus.

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS.

CAP. XXXVI.

PO DAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

PVLMONES marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est autor libro ix. cap. Pulmonis ma-
xlvi.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, urticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini Pul-
mones plerumq; undis supernatantes, futuram maris procellam præfagientes. Mirum, quòd si ijs uirgæ baculiq; pe-
rungantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt.

Πνεύμονες. PVLMONES.

CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrsinusque pulmo impositu, attritus à calceamentis contractos, ab in-
flammatione tuetur. Vulpinus uerò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque li-
quefactus, infususque aurium dolores finit.



MVLTÆ præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum differit Dioscorides, quæ medicamē-
ti uim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicitur. Verum cum hæc animalia nemini non sint cognita, non
opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quòd scilicet Vrsarum par-
tus non sit plurimis mēbris indiscretus, cruribus præsertim, et undiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu for-
mam tandem recipiat vrsinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania
supra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrsam prægrandem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc
in utero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, ut pleriq; existimant,
magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & ex-
perientia.

Vana de urse
partu opinio.

Ἰοκίνα. IOCINERA.

CAP. XXXVIII.

ASINI IECVR inassatum esu comitialibus prodest: veruntamen ieiunis edendum præcipi-
tur. Capræ uerò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos ocu-
los halitu eius uaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo co-
mitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uiuo potum, contra serpentium,
t uolucrumque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostū, & in cibo ab emorsis
sumptum, ne tentetur metu aquæ tueri creditur. Utuntur autem ad arcendos aquæ pauores dēte
eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto
brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum,
secundas pellit.

IOCINERA ANIMALIVM.



Iocineris lupi
confid.

Canis rabidi.

Mergi iecur,
& uenter.

PRAETER Asini, Caprae, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam praecipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus, ijsq; similiter, qui aqua intercutem laborant. Quamquam id probare non uideatur Galenus lib. xi. simp. medicament. sic inquit. Iecur lupinum saepenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum sit, amplius praestare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur. Idem eodem loco Canis rabidi iecur non ijs praestare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdā memoria est proditum. Ac scio certe quosdā, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, uerum non illo solo. Siquidem alijs praeterea remedijs usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui uerō quosdā, cum illi soli fidem habuissent, postea mor-
tuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tamen Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eicere tradidit. Dioscorides uerō secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo sit, ut Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut uanam explosens, qui uentriculo roborando ipsum exhibent. Eosq; item deridet medicos, qui ad idem usurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunq; expertum fuisse, nec inde quicquam consecutum emolumenti. Quod tamen cum ignorent recentiorum quidā, cum seplasiarijs, ad uentriculum roborandum aliquid praecipiant, nihil frequentius habent in ore, quā illud, Recipe stomachi gallinarum, longē magis uulgum, quā Galeni dogmata secuti: quamquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertē Dioscoridi refragetur.

† Sunt qui hoc loco non πρῶτον, quod est uolucrum, legant; sed τετραπῶν, id est, quadrupedum, priore tantum mutata litera. Certē facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quā sit uera Dioscoridis scriptura, non facile intelligi potest, cum Plinio aues etiam dentatae prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERUI.

CAP. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui
uires.

RASIS autor est, Genitale cerui, praeter uim, quam sibi natura comparauit contra uiperarum morsus, ut etiā scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, si ubi aqua probē fuerit elotum, ipsa statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quae uenrem excitant, et ualentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est.

ὄνυχες ὄνου, καὶ αἴγος. VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE.
CAP. XL.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eadem oleo subacta strumas discutiunt: & illatae pernionibus medentur. Caprarum cinere peruncta ex aceto alopeciae sanantur.

Vngularum
uires.

NON solum Asini, & Caprarum ungulae in medicum ueniunt usum; sed & Vaccarum ex prioribus tantum pedibus exuta, ut autor est Rasis libello de lx. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutritibus



10
20
eibus lactis copiam præbere existimat, Mularum uerò mulieres infecundas reddere. Quinetiam mures earum suffi-
tu sugari, ipsis carbonibus impositis, & accensis.

Λειχῆνες ἰσῶων. LICHENES EQVORVM.

CAP. XLI.

LICHENES sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto
poti, comitialibus mederi traduntur.



30
40
DE CALLIS, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro xxviii. capite xi. & xv. ijsq; Callorū equi
tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulso potis uires.
calculos expelli. Ceterum Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet ani-
malium morsum.

Κατ'ύματα. CORIA VETERAMENTARIA.

CAP. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum
50 attritus sanat.

CORIA uetera, quæ uidelicet ueteramentorum sunt, ista (ut Galenus memoriæ prodidit libro xi. de sim-
plicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tan-
quam scilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obsidentur, haud quaquam iuuantur : uerum
ubi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. hæc Galenus. Ceterum ueteramenta pru-
nis accensa fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad uulnæ strangulatus, ut mihi quoq; experien-
tia comprobatum est : quandoquidem hoc tantum remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries
reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter sugari compertum est, neq; eos modò, qui in domibus nostris ober-
rant ; sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aper-
to in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostræ ætatis medicus non contemnendus,

Veteramento-
rum uires ex
Galeno.

Vipera ex ho-
mine fugata.

accidisse suo tempore cuidam homini: cui eiam frustra adhibita essent innumera medicamenta, ipsaq; alioquin efficacissima; illud tamen magnifice prestitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cum primum immanis fera (erat enim vipera non parua) fumi nidorem praesensit, uisa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione.

Α'λεκτορ'δες, καὶ ἀλεκτρούνες. GALLINAE, ET GALLI.
CAP. XLIII.

DISSECTAE gallinae, & adhuc calentes appositae, serpentium morfibis auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quae interiore uentriculi galli finu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea uero inter coquendum abijci solet) siccat, tritaque in vino conuenientissime stomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis salem conijci oportet, & confuto uentre decoqui in uiginti sextarijs aquae, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspirijs, articularijs morbis, & inflationibus stomachi.



Gallorum, &
gallarum ui-
res ex Gal. &
alijs.

TAMETSI Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro xi. simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quam gallinaceis utuntur medici, non tantum ipsis dissectis, & apposis (ut docet Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumque demorsis partibus apponunt: attrahunt enim haec animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuo apponere necesse est, donec iniectum uirus penitus absorbeat. Utuntur praeterea gallinarum adolescentium iure, ad equandos corporis humores, post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad haec gallorum cum gallinis nondum coeuntium testes, deperditas in morbis vires mirifice restitunt: quam ob causam heceticis, & marasmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum superpeditant, & uenereas roborant vires. Plinius eiam de gallinis differeret libro xxix. cap. iiii. haec inter cetera memoriae prodidit. Non praeteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinet: si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoque sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quod noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeo somno capiuntur, quin statim horis contenti; etsi per anni circulum noctes modo breues, modo maximae fiant.

† Codices Graeci typis expressi hoc in loco habent. ὁ δὲ ξαμὸς τῶ νόστος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν σώματων πυρρῶν λιτῶς σκευασθείς. hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maxime datur ad temperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uero huc ea afferenda duximus, non solum quod in uulgatis codicibus, ac antiquissimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Scapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur uerborum series, & communis rei usus.

ὄν. OVVM.

CAP. XLIIII.

OVVM molliculum plus alit forbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores

lores utile est: in assatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatibus, cum meliloto: cum uua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertit quæ: inflammationes oculorum lana exceptum, addito rosaceo, melle, & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest uesciæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturi scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.



- DE GALLINARVM tantum ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumque sit tum in cibis, cum in medicinis præcipuus usus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. 111. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis dietis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusque afferant alimentum, quam cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eo præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimum præstāt: quippe optima sunt recentissima, pessima autem uetustissima. Secundum locum sibi uendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò sunt anatum, anserum, gruam, & reliquarum aquatiliū: aggrauant enim uentriculum, succum crassum gignunt, & agrè concoquuntur; tamen si plurimum præbeant alimentum, ubi à ualidis, robustisque uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quam ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthionum pessima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum est, pituitam gignit, agrèque concoquitur. Oua uarijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in uentriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatum. Porro ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, uulgò sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoque indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum ledunt, ructus commouent, agrè conficiuntur, confocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficilèque concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterum quibus, quantisque oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus lib. xi. de simp. medicament. facultatibus, sic inquit. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordacantium. Itaque utendum est oui albumine non tantum ad oculos; uerum etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miscetur quoque utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illuminantur, atque adstringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur ijs, quæ absque morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim supra differuimus. Porro & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut laxis, aut assis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccet quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatibus phlegmonem arcantibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admixto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumque phlegmonas,

Ouorum consideratione.

Ouorum partes, & coctura uaria.

Ouorum uires ex Gal.

monas, quæ scilicet aut istis illis, aut alio quouis modo euenierint, aut extiterint in nervosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porro in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones uentris desiccant. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut celiacum affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, sumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine fixeris, edendumq; ita præbeas, non minime sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad mixtionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibus adspersitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoque & uuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum utello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccant. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assium, aut in sartagine frictum miscetur: ijs uero, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod uocant: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quod affectis partibus illinitur, atque cataplasmatibus modo inheret: tum quod substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatque. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac uesicæ medetur asperitatibus. hæc Galenus. Cæterum oleum, quod è uitellis diu in sartagine fixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirifice prodest: serpigines, & uirilgines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articularum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis præterea omnibus uolucris generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & terrestribus quædam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verum, ut Hippocrates autor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex utello nascitur, informatq; ex albumine uero alimentum, & augmentum capebat. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles libro VI. cap. 111. de historia animalium. Illud insuper eam refellit sententiā, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subiiciunt. Si quidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atq; duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concreuit, quanuis luteum admodum durescat. Præterea experimēto compertum habeo, testudines statim oua non edere cum testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquam omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: namq; mihi quandoq; contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant.

Oleum ex ouorum luteis.

Animalia ex ouis orta.

Oua testudinum.

ΤÉTΙΣ. CICADAE.

CAP. XLV.

CICADAE, quæ inflatæ manduntur, vesicæ doloribus profunt.



Cicadarū consideratio.

CICADAE passim in Italia cognoscuntur, atq; adeo inibi uulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assidue cantu messores, agricolas, ac uiatores in campestribus obtundant. Cæterum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. xxx. de historia animalium, & Plinius libro XI. cap. xxv. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest, Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouissimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eademq; nouissimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excavantes fœtorem locū asperitate præcuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum et bruci. Quinetiā in harundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum

tur, nidum foeturæ excavant. Proueniunt largè copia imbrum. Crescit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, antequàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeit, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, foemina uerò silent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, et hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiànum regionibus. Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad articum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli estate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustorum fornaces plerunq; stabulant; cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, antequàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum uires descripsit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinq; aut septem, per intermissionem uidelicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porro alij assas edendas offerunt, quibus affecta uesica est.

Alberti lapsus.

Cicadarum uires ex Gal.

Angides. LOCUSTAE.

CAP. XLVI.

LOCUSTAE odoris suffitu urinae difficultates adiuuant, præsertim quæ foeminas malè habent. earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex uino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde uescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.



LOCUSTAE omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis, & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus uniuersa terræ germina absument. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro v. cap. xxviii. de historia animalium, qui mares sunt, foeminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuersæ, & loco eodem foetum deponunt, ita ut quasi sauius esse uideatur. Hinc uermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membrula ambiuntur: qua dissecta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis foeturæ hæc est, ut ad tactum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & statim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innascētibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq; pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; mensibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia uerò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant, tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent sollicitè suspectantibus populis, ne sistetes suas operiant terras. quòd non modò uniuersas cum segetes, tum herbas deuorent ad radicem usq; sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Huius rei testimonio fuisse inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore uolente anno domini M.D.XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, non solum uniuersam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium terræ nascentium pernicie: siquidem omnem segetem, omnemq; uirentem herbam radicibus deuorant. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Leuitici xi. capite legitur, à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex soluestri melle uictitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui uelint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosæ sectatorem acerrimè, hisce

Locustarum consideratio.

Locustæ in cibis.

bisce Locustis animalibus uictitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponēs diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenāica regione (ut Plinius est autor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde foetum, postremò adultas, desertoris poena in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura praefinita est, quā singuli enecatariū ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternū pedum longitudinis esse traduntur, adeo ut foeminarum crura ferrarum usum praebant, cion inaruerint.

Φίλις. OSSIFRAGVS.

CAP. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pel-
lere proditur.

Ossifragi con-
sideratio.



VARIA admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli uolucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc scetificat, & uiuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantum nutrit pullos; sed & aquilæ. Cion autem illa suos e nido eiecerit, antequam adolecant, quod inter se cibi au-
ditate dimicet, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet lesos. At Plinio lib. x. cap. 111. Ossifragus in aquilarū genere annumeratur, isq; ab eo-
dē proditur ex haliæto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu na-
sci, idem autor est. Alberto præterea Ossifragus aquatica est auis, cygno sanè maior, rostro oblongo, inferiore parte sacculi in-
star ampli, in quem plurimos recondit pisces, quos subinde singu-
los deuorat. Veruntamen hæc in aquilarum genere non recensetur. In Hetruriae maritimis aues hæc uulgares omnibus sunt, præ-
sertim his, qui circa Argentarium promontoriū habitant: quippe quod circa Herculis portum, & Vrbetelli stagnum frequētes
reperiuntur. Vocant eas incolæ uulgò Agrotti. Ceterum, qui Aristotelis, & Plinij ossifragum mihi ostenderit, hætenus re-
peri neminem. Porro marina illa clarissima Aquila uocata (ut
Aristoteles inquit) oculorum acie maxime pollet, ac pullos ad-
huc implumes cogit aduersum intueri solem: tū cuius oculi prius

Plinij lapsus. lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Quo fit, ut hac in re Plinium hallucinatum esse crediderim. quippe cion marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere uidentur, quod hic potius quadantenus cæcitate laboret.

Κορυδαλός. GALERITA.

CAP. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in uertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, coeliacos adiuuat.



ALAUDARVM (ut memoriae prodidit Aristoteles libro ix. capite xxv. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerum colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestris ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porro Alaudæ adeo ad aucupes aues expauescunt, ut sepe, dum sentiant se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obæcantur oculo.

Alaudarum historia.

Χελιδών. HIRVND.

CAP. XLIX.

10 DISSECTIS crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquam terram attigerint, in iuuenæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentum præbent. Tam pullorum, quam matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.



HIRVNDINVM tria habentur genera: unum nostra tecta subit: alterum uetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uero nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Africa maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerumque mense nostras ingrediuntur: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atque ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidonium herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantum medicamento ijs usum reddentes. Quinetiam experientia compertum est, quod si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uero sterces oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decadat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.

Hirundinum historia.

Chelidonia.

Ελέφας. EBVR.

CAP. L.

50 EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

OMNIBVS sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quam Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octauii pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Africa ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeo cicurantur, ut omnium ferarum mitissimi, & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Roma uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uero undique duum palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longissimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur.

Elephantorum historia.



Error quorū
dam.

Plinij lapsus.

utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum sullo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipue magnitudinis (quales plurimi uenales conspiciuntur Venetijs in publico foro uulgò Merceria dicto, ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine diuin, triumque palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circim, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) uno tantum osse constant indiuisa, sed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, suscipiant, genua submitunt, seseque erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarissimis setis referta. Quocirca haud facile se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindicerent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repente cancellis, muscas comprehensas enecent. Homines non nisi lacestiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeo in sublime iaciunt, ut priusquam in terram decendant, suffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicietatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicietatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quam fructibus: neque ulla tam ingens est arbor, quam ij promuscide non prosternant, frangant, ac dilaceret. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuerunt, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeo natura Elephanti sunt, ut nullis habentis cohiberi possint. quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerum cum maxime gubernantibus suarum regionum hominibus parant, & eorum sermonem intelligant, idcirco uerbis facile reguntur. Adeo conspectum ignem expanseunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine uersati sunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumque, ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquam cohiberi uoluerit, donec una cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coeunt, neque gignunt, nisi annum uigesimum agant, ut autor est Aristoteles lib. vi. cap. xxvii. de hist. animalium. Qua in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, foeminam decennem generare memorie prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantum foemine coitu utuntur, eamque cum uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uero temporis unaquæque foemina utero gerat, haud quaquam sciri potest: quod Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt foemine cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cum natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum, uel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent annibus maxime, circaque fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Ceterum Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem namque, ac lunam uenerantur. Cuius rei autores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitecente luna ad annes descendunt, ibique lauantur: mox purificati genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos polere, ut maria transaturi ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quam ij, qui eos ducebant, iurauerint de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit, natu maximus: cogit uero ætate illi proximus. Produunt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cum sciant prædam solum in dentibus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædæque se redimere. Quod facile crediderim

crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt: mitescunt autem arte, ut pleraq; alia fera animalia. Item si parui, & etate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & uerberibus; praesertim si alijs domitis, qui tumultuantem coërceant, admoventur. Porro non desunt in Elephantorum genere, qui naturae feritate nunquam domari possint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiae regno reperiuntur. Praestat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucae seminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine.

Eboris uires.

Αἰσράγ᾽ αἰσ᾽ ὄς.

SVILLVS TALVS.

CAP. LI.

10

SVIS talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longisque torminibus medetur.



30

TALVS in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiae cruris annectitur. Id Graecis αἰσράγ᾽ αἰσ᾽ ὄς, uulgo autem os clauiculae appellatur: de quo non operae pretium est, ut plura dicamus.

Εἰλάφου κέρας.

CERVINVM CORNV.

CAP. LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, coeliacis, regio morbo, & vesicae doloribus cum tragacantha: foeminis fluxione vulvae laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat. Id cadmia modo clotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est: infriatum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur: feruefactum in aceto, si co gingiuae colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

30



CERVI animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, ut candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quae Aristoteles tum VI. & IX. de historia animalium, tum IIII. de partibus co-

Cervorum historia.

r runtem

rundem posteritatis memoria prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu uelocissimi, & ingentibus armati cornibus. Si cum turgente iam uenere coitum appetunt, adeo rabie libidinis seuiunt, ut insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in syluis. quo fit, ut conualles, et montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaque rabie mares feruntur in coitum, ut sepe inter coeundum feminas declinent, atque prosternant in terram. Cum autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, feminae cunctes, & currentes coeunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atque aliam supergrediuntur. Si forte fortuna in unam tantum feminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem usque. Cum mares impleuerint feminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit. Fectent ut hirci: facies quoque eorum migrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascula repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim estate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit, ut ubi se prepingues sensere, latebras querant, satentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quæ drupedum Cerua maxime prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quod scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primum exedit, quod ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu fœli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumque est. Dimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trinis bifida exeunt. Quadrinis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usque ad annum secundum, & similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verum in Italia (sit tamen cum Aristotelis uenia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum & nos uidisse fatemur. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quod singulis annis unum superaddant: quippe cum longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augetur, profecto ijs, qui ultra ceterum annos uiuere narrant auctores, cornua queracibus, & pinis maiora fuissent. Ceterum (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quod dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quod adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cum prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quam maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idque opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud proverbum ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occidunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus oculi dextrum memorie prodiderint. A phalangio demorsi, uel à quouis generis eiusdem, caneros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibi, & cantu uenantium, pastorumque fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palam, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, ubi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum ut equo, aut bucula accedente propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrime sentit, nec latere insidie possunt: sin demissas, facile interimitur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusque ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum traiecientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum feminae cornua non habent: nec maribus nascuntur, sicut per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Vita Ceruis (ut Plinius memoria prodidit libro VIII. cap. trigesimo secundo) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adoptitis iam cute in magna obesitate. Ceterum quod uita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non uidetur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, ubi sic inquit. Vita esse quam longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Caesaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contexto: in quo scripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Caesaris sum. Monte Asie Elapho nomine apud Arginufam, quo loco Alcibiades mortem obiit, ceruæ omnes scissa aure sunt: quæ nota uel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem libro VIII. cap. XXVIII. de historia animalium, African nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius libro VIII. capite XXXIII. Cum tamen palam omnibus sit, & aporum, & ceruorum greges in Africa haberi. Nisi forsitan posteriori æuo aliunde eo fuerint illati. Dictamum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius auctor est libro VIII. cap. XXVII.) cerui monstrare percussu eo telo, pastusque eius herbe ciccto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta uulnere ratis.

Vulgaris opinio uana.

Aristotelis, & Plinij lapsus.

ratis. Cerui manifestò fel in iccore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, dæmæ: & in natatiliū genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum uiscera non modò in cibis minime recipiantur; sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpingua sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achæinis cognomine, fel contineri in cauda creditur, autore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est uenenum, adeò ut breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebam, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuersi, atq; contigui solent numero adeò circiter uiginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò sumptus, uenenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, et compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (autore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arefcant, ut in puluerem facile conteri possint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medetur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioquin clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendit) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pe silentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt.

Vermes in capite cerui.

Cerui usus in medicina.

Κέραι. ERUCAE.

CAP. LIII.

ERUCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis bestiis feriri negantur.

ERUCAE, quibus olitores maxime inimicantur, animalcula sunt uulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quod quandoq; adeò numerose proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantum deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro v. cap. xix. de historia animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex brassica. Primum minus quid milio consistit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triiduum eruculae afformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodit, & ante ipsum Theophrastus lib. v. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantum mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaq; primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cum in aurelias transferint, nihil uel gustant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisq; credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuersas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium moenia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerumq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterum etsi dixerit Aristoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præsertim folijs ex sese gigni, absq; animalis semine; uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbidâ, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitadum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quamquam minime negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliq; cõplura generantur. Plinius grana illa ex rore firri putat, soleq; addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita faciliè comprobant. Erucis olera non erodit auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere foeminae duntaxat. Aduersus quas & cancerum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis uirgis tangunt eas, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea libro xi. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus post pluuias noxia inceserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κέραι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντίστροφου, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unquamq; aream ter circumbeat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosæ sunt relinquenda.

Erucarum historia.

Erucarum generatio.

Remedia contra erucas.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES.

CAP. LIIII.

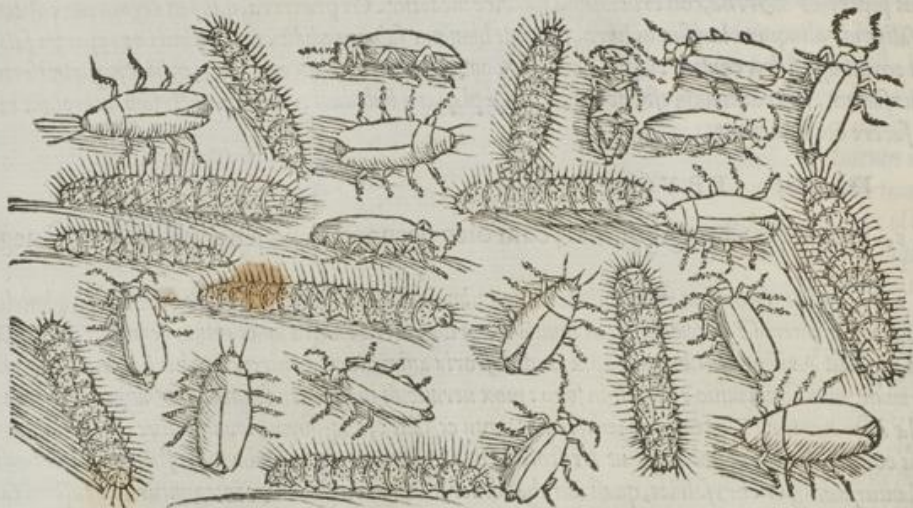
ERVMENTIS congelatæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super

aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec actu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. Potentissimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassæ, ac blattarum modo perpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

ΒΟΥΡΕΣΤΕΣ, καὶ ΠΙΝΟΡΑΜΥΡΑΙ.

BUPRESTES, ET PINORVM ERVCAE.
CAP. LV.

SIMILI modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum eruce: quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de causa admiscuntur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant. menses ciunt pësis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quod urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.



Cantharidum
consideratio.

Buprestes.
Pinorum eruce.

Error multo
tuum.

Cantharidum
uires ex Gal.

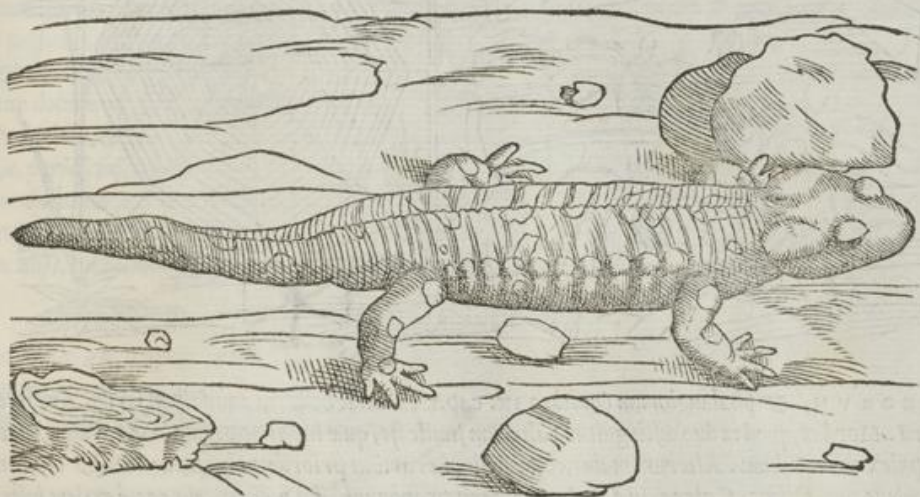
CANTHARIDES uulgata sunt animalia, nomine à Cantharo, qui Latine scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimæ, calidioribus præsertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; sed in fraxinis quoque stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesque sunt: nam ueteres faciliè cariem sentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Buprestes autem (ut Plinius inquit libro xxx. cap. iiii.) non perinde in Italia sunt uulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum eruce numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quod inibi pinorum perpetuò uireant solue, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerumque, qui in earum cacumina attolluntur, innumera-biles Eruce rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdam tenuissimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, ut nonnunquam conclusi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuissima serici uelamina maxime emulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptissima est: quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hætenus. Ceterum sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipue sequentes, qui quotiescunque Cantharidas medicamentis miscunt, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquàm partes ceteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. xi. simpl. medicament. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat usus. Sed si responderint ijs, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis quarto de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus uerbis eodem loco Hippocratis sententiam declarat Galenus, cum inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropi: cui cum à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaque copiosa aqua, curatus esse uisus est: quod pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationem redacta sit, ueruntamen non multis post diebus obiit. Quam ob causam medico quidam crimen ingessit, perperam data esse cantharidum corpora inquit. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idque esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxque facto similiter in femore abscessu, sectoque, multis post diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum usi sint. hæc Galenus. Ex quibus faciliè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimaui, quod ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura sunt præditæ in proprii ueneni remedium. Quod cum accuratè perpendifset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit; ut faciliè attestantur quæ libro xi. de simp. medicament. facultatibus memorie prodidit, sic inquit. Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quod in ungues psorodeis cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, ut toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus,

congruentibus, necnon quibusdam septis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eiciunt. Porro præceptorum meorum quidam eorum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia iniiciebat. At quidam solas alas, & pedes iniiciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibissent. Alij contrà. At nos totas indimus. Ceterum aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potissimum si iniiciantur in uas fictile nouum, deinde ori uasis linteum obductum sit rarum, & uas ita teneas inuersum, ut linteum, quod cantharidibus subest, uaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipse cantharides. Et de buprestibus agens, ita subdit. Sic Buprestis quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipse animalis quoddam genus cantharidis tum specie, tum uiribus adsimile. Mox de pinorum crucis: Quin & crucis (inquie) quæ in pinis nascuntur, mei itò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA.

CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus est, iners, uarium, quod frustrà creditum est, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis est exesse, & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruatur ad eundem usum.



SALAMANDRAE in agro Tridentino copiose inueniuntur, Ananienſi præſertim ualle, iuxta ſemitas, & in opacis, uliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumnò, cælo maxime pluuiò. Sed æſtate ob ſolis ſeruores; itemq; hyeme ob urgentiſſima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt; uerùm capitis, ac uentris craſſitudine excellit, breuiore tamen conſtat cauda. Illa eſt altioribus nitatur cruribus; ad greſſum tamen ignauior eſt, hic uerò contrà agilis, celerq; conſpicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam leuitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles, atque abominandæ ſunt, ita ut facile eorum aſpectus hominibus naſeam pariat. De hac differens Plinius libro x. cap. LXVII. ſic inquit. Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbris prouenit, et ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proieccta, ſtatim comburitur. Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè abſumi poſſe, eoq; uictitare, ut chamæleon aëre: quandoquidem ſacto periculo igne exuſtam breui Salamandram uidimus. Quo ſit, ut ſcripſerit Galenus lib. i. de temperamentiſ, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut explicare neſciam, quo argumento, quâue ratione prodiderit Ariſtoteles lib. v. capite xix. de hiſtoria animalium, Salamandram igne minimè comburi, ſed per illum inambulans flammæ, & prunas extingueret: cùm contrarium experientia facile probari poſſit. Illud præterea mihi dubium eſt, an idem eodem capite uera retulerit, cùm aſſerit in Cypro inſula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas beſtiolas, paulò muſcis grandibus maiores: quæ per ignem ſaliant, atque ambulant, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe quod maxime id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quod ſi hæc uera eſſent, ea nunquam reticuiffet Galenus, qui diligentiffimè omnia Cypri metalla inueſtigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipſe harum memorabilium rerum accuratiſſimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utræque cadmiæ, pompholygem, ſpodium, æris florem, & alia mecum retuli; ſed muſcas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re neſciuerim, quoniam pacto Ariſtoteles ſeruari poſſit. Niſi dixerimus, ipſum hoc in loco non ſuam, ſed aliorum hiſtoriam recenſere. Sed de his hæcenus. Cæterum Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; eſt in eis genus maſculinum, ſcæmineumue. Naſcuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morſu uenenum inferunt, ſerpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris ſaliua ueneno inſiciunt, maxima deguſtantium

Salamandræ conſideratio.

Vana opinio.

Ariſtot. vanæ opinionones.

Salamandra
aquatica.

stantium iactura. quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc ueneno interiere. Est & Salamandra aquaticum genus vti inensibus frequentissimum, capite terrestribus brevior rotundiorq; cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorso, uentre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æque atque terrestre.

Αράχνη. ARANEVS.

CAP. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id est lupum vocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, prolatusque vtrisque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus persanat. Tela eius imposita sanguinem sistit: vulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densamque telam orditur, quem in aluta ligatum, & lacerto appensum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosaceo, & infusus, aurium doloribus auxiliatur.



Araneorum,
& phalangio-
rum genera.

ARANEORVM, & phalangiorum (ut libro ix. cap. xxxix. de historia animalium scribit Aristoteles) plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur: alterum simile ijs, quæ lupos appellant, est paruum, uarium, pro-
cax, salax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lente ambulans,
nec uiribus ualens, neq; saliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certe exilem inferunt mor-
sum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non textit: partim maius, quod asperam,
parumq; telam apud terram, aut sepes orditur, bucculis intexere solitum primordijs intus positus obseruatur, dum
aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium est, quod paucam uilemque telam sub ar-
boribus facit. Tertium genus, quod sapientissimum, lautissimumq; omnium est, nostris ædificijs latissimas contextit
telas. Huius, ut equidem arbitror, hic meminit Dioscorides. Plinius araneos, qui iclu, uel morfu uenenum inferunt,

Phalangiorum
genera ex Pli.

phalangia nominat, quorum historiam libro xxix. cap. iiii. diffusius enarrauit his uerbis. Phalangium est ita-
lie ignotum, & plurimum generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra,
albis intercurrentibus respersum guttis. Acerbior huius, quam uestre iclus. Viuit maxime circa furnos, & molas.
Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem
phalangij nomine araneus, lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui
ceruina pelle conclusi, & mulieribus adalligati ante solis ortum, præstant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino
nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morfu eius, qualis à scorpione.
Urina similis araneis textis. Idem erat astertion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morfu genua labefactantur.
Pecior utroq; est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concilians, & uomitus araneosus: etiānum deterior, à crabrone
penna tantum differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ similis, aluo nigra, guttis albis dis-
guentibus. uestparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: peior medium caput distinguente linea alba,
& transuersum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minime autem no-
xius, eodē colore, qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Haftenus de araneis, & phalangijs Plinius. Cui sub-

Phalangiorum
genera ex Aë-
lio.

scribens Aëlius lib. xiii. cap. xviii. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ uero apud eos, qui de noxijs
bestijs scripserunt, referuntur, ut plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, ter-
tium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum qua-
dem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore uero nigrum, acini uix nigrae similitudine, unde etiam appella-
tionem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uero ex utraq; parte quam breuissimos. Alteru
uero lupus appellatū, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uero circa eius
cervicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formica-
rium dictū, quod formicis maxime assimiletur, colore est fuliginosum: corpus uero eius uelut astris quibusdam insigni-
tum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est, & uiride, stimulumq; iuxta collum ha-
bet, atq;

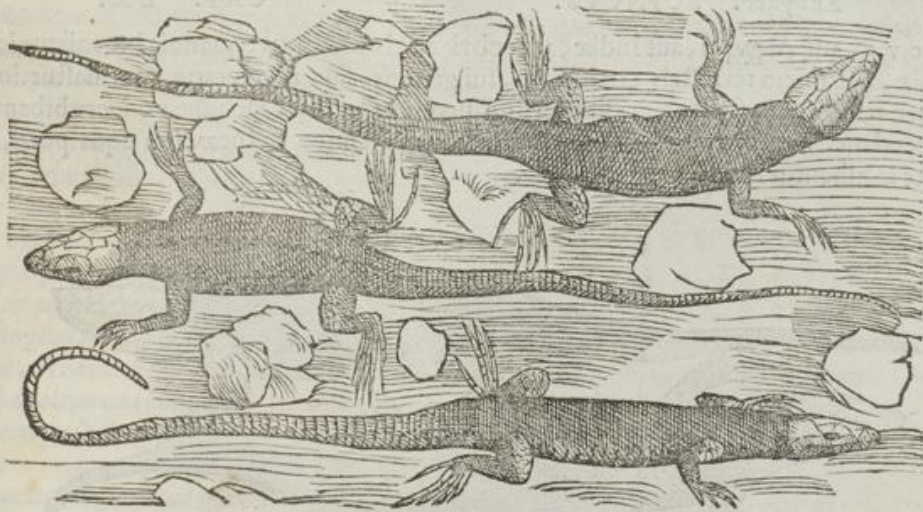
bet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeam, & obdura-
 tum: lineamenta uero per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremo sco-
 lecium, siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maxime circa caput. Atq; hæc quidem spe-
 cies phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aëtius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc pha-
 langiorum genera haberi in Italia: quippe quæ a me sæpius sint uisa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia
 non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Ta-
 ranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æstate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uero ab his uarie, ac
 diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canūt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs af-
 ficiuntur, pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam paucioribus in-
 festantur, & alij alia patiuntur incōmoda, fiuntq; phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quæ quidem sympto-
 mata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex
 demorforum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorū temperaturis omnia hæc accidisse conspexi-
 mus: tamen si nō desint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs sym-
 ptomatibus uexentur, qui ab ea icipiuntur. Habentur Tarantulæ etiā in maritimis nostris Senensibus Tyrreno
 litori adjacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæc inter
 segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdum exeuntes, sæpe eos messoris icipiunt, qui huius insidiæ ignari,
 crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affecti-
 bus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facile huiusce ueneni uis musica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem
 attestari possum) auditis lyricis instrumentis, uel tibiæ sonu, primo statim occursum icti à Tarantula à languoribus
 cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam
 tenerentur dolore. Quod si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in
 terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atq; tripudiant, donec ue-
 neni uirus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines sti-
 pendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut absq; ulla sonitus intermissione, tandiu tripudiant demorfi, quousq; pe-
 nitius curati quiescant: cum tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborant, nimirum theriaca, nutriti-
 datico, ac alijs, quæ uenenosorum morsibus aduersantur.

Tarantulæ
consideratio.Tarantulæ re-
medium.

Σαῦρα. LACERTA.

CAP. LVIII.

LACERTAE caput intritum, & appositum, aculeos, & omnia corpori infixæ extrahit: ua-
 ros, formicantes uerrucas, & pensiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exesis dentibus
 coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueat, ictis à scorpione leuamentum præstat.



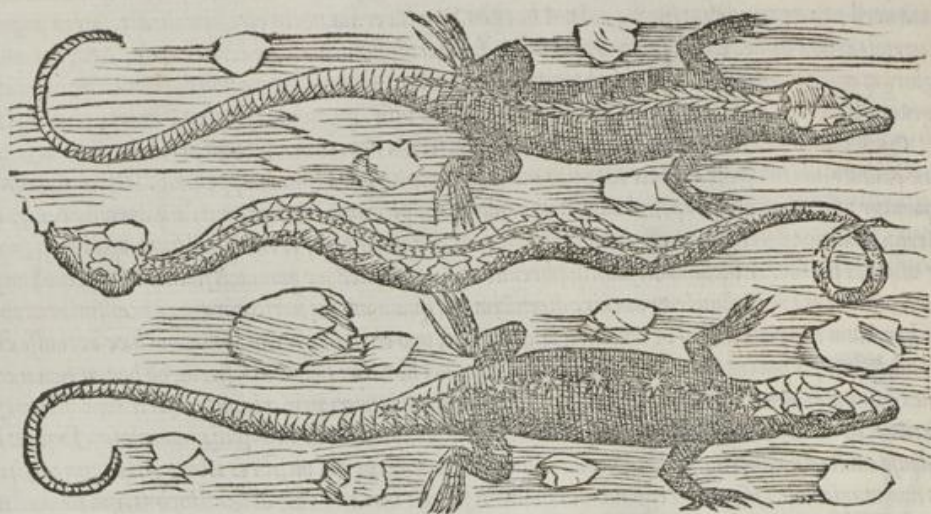
Σήψ. SEPS.

CAP. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morsus suos sanat.

LACERTAE, quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maxime
 insidiantur. In Arabia (ut Plinius est autor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, autore Strabone, bicu-
 bitales reperiuntur: in India uero Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXI III. pedum longitudinem lacerti reperiun-
 tur, colore fului, aut punicei, aut cerulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad for-
 tunatas nauigantur insulas. Cæterum, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copiose prouenientes, non
 habentur in Italia. Morantur hæc plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud autores:
 nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam uero inter serpentium genera recensent. Nicander Dio-
 scoridi

Lacertarum
consideratio.Chalcidicarū
consideratio.



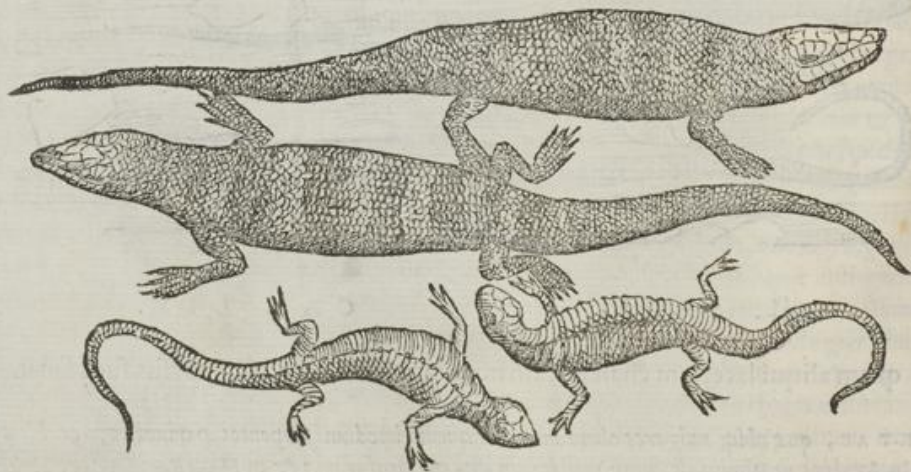
Terrantola.

scoridi subscribit : quippe qui in theriacis suis dicat . Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem . Verum-
tamen Aëtius lib. XIII. Sepem inter mortiferos recolit angues, sic inquit . Serpens, qui Seps appellatur, longitudine
quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit : recta uero, ac tardè proserpit . Caput habet
latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum . Caterum ij, qui ab eo percussi sunt, intra
tres, aut quatuor dies pereunt . hæc Aëtius . Pausanias porrò aliter sentire uidetur : inquit enim . Aepyrum Arca-
diæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit . Viperæ similis est minimæ, cineris co-
lore, maculis ex interuallo uariis, lato capite, angusta cervice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi can-
cer, quod & cerastæ serpenti proprium est . Quamobrem credendum putauimus, aut fabulosam esse lacertæ Chalci-
diæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus . Verum minimè reticendum duximus, reperiri in He-
truria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola uulgò dictum, quoniam sub ter-
ra delitescat . Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoq; cogitauerim, an ea fortassis Nicandro, ac
Dioscoridi Chalcidica esset lacerta : aut Stellio, quod stellis maculata, insignitaq; cernatur . Sed hæc libro sexto, du-
ce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus .

Σκῖνος. SCINCUS.

CAP. LX.

SCINCUS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia
Mauritanîæ . Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio . Aiunt
carnes, quæ renes amplectantur, id sibi uirium uendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, ue-
nerem accendant . Verum decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua potio, ueneris
cupiditates inhihentur . additur in antidota .

Scinci confi-
deratio.

TAMETSI scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis ; aquatile tamen animal est.
Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur . Hi quanuis forma
crocodilos referant ; magnitudinem tamen longè minorem habent : namq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates la-
certas magnitudine non excedunt . Squamis uestiuntur subluteis, cæssa à capite ad caudam discurrente linea . At non
eadem

- eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sepius utuntur seplastarij deficientibus marinis, nō sine magno fortasse hominum dis-
 10 serimine. Reprobat hos Fuchsij quoq; libro primo de compositione medicamentorum, sic inquit. Scincus animal est in aquis degens, lacerta magnae simile, sed uentricosius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinae subijciunt, cum duabus caudis, ueri non sunt, sed ex Vicentino agro allati. hęc ille. Qui tamen dū
 aliorum errorem merito damnat, ipse (pace uiri aliquin clarissimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse uidetur, quod existimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillae modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiulienfis ager, & quae circum Vtinum ciuitatem stagnantes sunt aquae,
 20 maximē scatent: & cui lacerta magnae corpus, tumidus uenter, ac maculis uariis, rotundum quadantenus caput, anguillae cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus uerus non est: sed potius animal salamandrae generi adscribendum, quod terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quam aquatiles testudines terrestres representant. ob id itaque recte Vtinenses hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximē, quod inter uenenata omnino reputent. Huic sane cum Aegypto scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: uentre lacerta non maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in uniuersum referto: cauda lacertae modo tereti, breuiore tamen: caesiāq; à capite ad caudam discurrente linea. Talis nimirū Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro xxviii. capite
 30 viii. ubi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Praecipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo aquatico squamarum seta à cauda ad caput uersa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur falsi. Rostrum eius, & pedes in uino albo positi, cupiditates ueneris accendant. Vtiq; cum satyrio, & eruca semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potius efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarium uenena, ante, posteaq; sumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hęc Plinius. Porro CROCODILVS (ut refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum, ad quindecim usque cubita crescens: quanuis ad duodeviginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cum plurimum sexaginta, uiuūq; diu, maximūq; animal minima hac origine euadit: namq; foetus ex ouo exclusus proportionē respondet, lacertorum magnitudinem aequans. Linguam adeo indiscretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei causa est, quod idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo ut terrestris, locum obtinet linguae, ut uero aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam uidentur, nisi ualde resupinentur, aut inexplantam habent. Solus inter cetera superiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem. causa est, quod pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutissimi, coriumq; durissimum, telis, ac sagittis minime cedens. Interdum plerumq; terram incolit, noctu uero aquis se mergit, innatq; flumine. Duo eius esse genera Plinius est autor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterū minus illi simile, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimūq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore facta. Crocodileam uocant, oculorum uitij utilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusionē, uel caligines. Illa quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihī utilius praedicant. Maioris dentes à dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij utriusq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisui inuitis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigrae, cui nullus alius color incurauerit, & primo partu genitae, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibusq; elixum manditur ischiadicis. hęc Plinius. Veruntamen quae is alterius intestinis assignauit, ex Dioscoridem fimo tribuisse constat. Ceterum cum
 40 Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatq; & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (ut Aristoteles memoriae prodidit libro ii. cap. xi. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planē representat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiae porcariae simillimum: cauda praelonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quam lacerta. Pedes singuli bipartito secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipse etiam reliquae partes paulotenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximē inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animae eius referenda est: praenimio namq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cum moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit euernas, & latitat more lacertarum. Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrum, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis uisum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq; corpore uero illito detrabi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Scinci Vicentini.

Fuchsij error.

Crocodili historia.

Crocodili genera, & uires.

Chamæleontis historia.

Chamæleontis uires.

TERRENI vermes impositi, præcisos nervos glutinant: tertianas discutunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillantur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo vrinam ciunt.

Terrenorum
uermiū, & eo-
rū olei uires.

TERRENI uermes etiam in medicum usum ueniunt. quandoquidem oleo incoquantur ad articulorum, nervorumque cruciatus. Veruntamen aberrant plerumque myropole in olei consificendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneū cacabum, et affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modò inassentur; sed penitus cō-
burantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cum uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei mace-
rantur, oleo innatantes: namque hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum,
præsertim si uermes rosacco macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus provenientes, inunctis prius
locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tuis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod tria-
pharmacum uocant, ex argenti spuma, oleo, et aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plin. lib. xxx. cap. ix. ip-
sorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, &
superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius uino albo eloti, ac per se absq; oleo uase uitreo excepti, operculato uas-
ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; effervesce permittuntur, donec in
liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maxime præstet neruorum, & intestinorum uulneri-
bus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factiui balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admixtum: aut
oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Namque his additis uniuersa corporis recentia uul-
nera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in
puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, uel absynthij decocto: addunturq; in electuarijs ad idem paratis, ut Gale-
nus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosacco subacti (ut idem author est) podagricorum inflammatio-
nes extinguunt.

MVS araneus dissectus, & impositus, sui morsus veneficia luit.



Aranei muris
consideratio.

ARANEVS mus (ut Aëtius inquit) colore quidem mustela similis est, magnitudine autem muri. Os uerò sub-
longum habet, et exiguan caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine enati, in utraq; maxilla: quo fit, ut quatuor dentiū
ordines habeat. Meminit huiusce in theriacis Nicander, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam incide-
rit. Quod tamen fabulosum, poeticumq; censemus: tamen si non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce
succurrant morsibus. Scribit Plinius libro vii. hos ultra Apenninum non haberi, cum tamen hoc æuo in uniuersa
reperiuntur Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes uisuntur. Nihilominus incolæ inter uene-
rata nō habent: id quod fortassis & cæli, & solis temperamento euenit. Siquidem nec scorpiones ibidem exorti ista
uenenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus.

MVRES, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in con-
fesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Murium con-
sideratio.

MVRES diuersorum sunt generum: siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur: sunt etiamnum,
aquatiles marini. Verum primū de ijs differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magna
segetum perniciem morantur, Aristotelis uerba referam, qui libro vi. de historia animalium cap. ultimo sic habet. Mu-
rum



20 rium generatio mirabilis præter cetera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim femina prægnante in uase miliario aliquando occupata, paulo post reſerato uase, musculi numero uiginti et centum reperiuntur. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti relinquatur: tam cito abſumitur, ut nonnulli mediocres agricole, cum pridie metendum statuerint, poſtridie mane cum meſſoribus accedentes ad ſegetem, abſumptam inueniant totam. Interitus autem minime euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam ſuperiore tempore homines uincere, uel ſuffiendo, uel ſues, ut latibula effoderent, admittendo, non poſſent. Quinetiam uulpes eos uenantur, et cati ſylueſtres in primis: ſed tamen ſuperare copiam, et celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium uincit, niſi imbres: ijs enim quam primum intereunt. Terræ Perſicæ parte quadam mure ſcæmina reſciſſa, ſcætus ſcæminum prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirmant, Mures, ſi ſalem lambant, impleri ſine coitu.

30 Aegyptijs muribus prædurus, ſerè ut erinaceis, pilus eſt. Habentur in murium genere et Glires. Idcirco (ut Plinius autor eſt lib. xxxv i. capite primo) apud Romanos cenſoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uctantes. Verùm hoc æuo ganconibus maxime expetuntur in cibis, non modicâ palato iniuriam fieri putantes, ſi tam pingui priuetur alimento. Sed ij minime perpendunt, uel potius negligunt, quod glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam deſtruant, lentum ac frigidum gignant ſuccum, concoctumque contumaces exiſtât. Notatum non congregari glires, niſi populares eiſdem ſyluæ, et ſi miſceantur alienigenæ, amne, uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos ſeſſos ſenecta alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Condiiti enim et hi cubant, rurſus aſtate iuueſcunt. Montibus Goritiienſi agro conterminis, et in Carniola, Carinthia, ac Stiria alpinis ſyluis maxima eſt horum quandoque ſectura. Quo fit, ut numeroſi à uenatoribus capiantur, præſertim cum ſagina glande abundât ſyluæ. Exeunt uenatum nocte, et arbores ſufficientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeo ut ijs repletis ſaccis domum plerumque redeant, quos poſtea excoriant, et impoſitos præ nimia copia cadis ſale, et muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs utiliter eſtur, qui canina laborant fame: namque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, et tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, et inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita aſſeruat, quod coſtet deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Porro montani mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam ſuperant, cruribus non uſque adeo longis. Capite leporem reſerunt: uerùm tam breuibus auribus ſunt, ut uix ſupra pilos appareant. Pilo uestiuntur uario taſi modo, oblongo. Breuem habent caudam, et pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, et obeſi ſunt, ita ut aliquando monſtruose intumeſcant. Hi Ananiſiſibus, Phœbeisque montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocanturque uulgo corrupto uocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſepius uſi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori miniſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atque acutiores, quibus ſauiffimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certo teſtari poſſum) quod ſi acutis ſorciſibus ſecentur, una tantum nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, exuta quadatenus ſeritate miſceſcunt, ſed uenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, et deſtruant. Hyeme deliteſcunt, ſceno ac paleis, in aceruum congeſtis plerumque ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum et glires. In montibus uiuunt. Stramēta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterreſacti acutiſſimè uociferantur, ac ſibilant, et ad tumultus conſugiunt. Horum carnes ſylueſtri, et graui quodam odore adeo ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, ut ſale, et muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cum tamen tam recentes, quam ſale condiiti concoctu admodum contumaces exiſtant, uentriculo laborem inferant, corpusque uniuerſum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat et reſtituat neruos. Murium ſtercus (ut in libro de theriaca ad Piſonem legitur) aceto ſubactum, capillis deſluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per ſe potum, ueſicæ lapidem comminuit.

Glirium conſideratio.

Murium montanorum conſideratio.

L A C generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum, & intestina inflatone uexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatum autem candidum, æquali crassitudine, quod ungui instillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usque adeò utile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, uentri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, ueratrū, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne uetrem, & stomachum subuertit: quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrū pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipue candidibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, uesicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & uitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcumque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcumque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia uolumus deiectionem moliri, ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, insparfis, postquam bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminae lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cum feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigida aqua plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatijs, potantes ambulent.

Lac autem recens efficax est contra rosiones, uisionesque, ab exitiis medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximie confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisque. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque stabilis. Fluxiones alui, si vlcera sentiantur, tenesmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit: per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut haliaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratae vuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimum est, & maxime alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum uitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

CASEVS recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facile in membra delegatur: carnem facit, aluum modice emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui uerò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium ventri, interaneisque exhibet. Vetusiore sistitur aluus. Sero, quod à caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportionem respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

E' LACTE pinguisimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in uasis lacte, donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: unde largius epotum, uentrem, resoluit: prodest, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Cōtra inflammationes, & duritias vuluæ, quod nec uirus respit, nec uetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamēta addi solet, quæ pus mouent: uile præsertim

præsertim cum nervi, aut cerebri membranæ, vesicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspidē percussis utilissimè imponitur. Recens obsonijs additum olei uicem pensat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fœtiliq; operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in assumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna post deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.



LAC est benigni alimenti superfluum in foeminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separata, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primum rem exorsus, de eo tantum facultates differam, cuius hac tempestate tan in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quauis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quod sciuerim, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quod temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccior sit. His crassius est ouillum, minusq; serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quod admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem libro x. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, et caprino butyrum confici referat. Ego namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porro asininum sicut lac omne feri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit.

Lactis consideratio.

Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquam albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, non nigrum, nec aliquo liuore suffusum: odore suauis, sincero, minime graui, aut uiroso: sapore quidè dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, et tenue, ita ut eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua spherula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contrà pessimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morbosis animalibus emulsum fuerit, uel etiamnum ab ijs, quæ reprobatae, uenenosæq; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus libro 111. de faculta. alimentorum, quod si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammonian, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omnino alijs illi fluat. Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, & deniq; ubi uenter excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & ijs præsertim, qui lacte, & eduljs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt, tantoq; maior inde sequitur noxa, quātò crassius lac assumptum extiterit. Ea q; propter citato loco inquit Galenus. Lac quod feri plurimum habet, etiamsi semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod uerò huiusmodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum. Ceterum ut lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adfint oportet, lac nimirum recenter sit mulsam: aliquid mellis, sacchari, aut salis admixtum sit, ne in uentriculo concreseat: tantumq; ex eo sumatur, quantum concoquere ualeat uenter. A cibis etiam omnibus, & uino, postquam assumptum fuerit, abstinendum est, quousq; à uentriculo secesserit, minimeq; exercitio utendum est. At quoniam lac dentes inficit (etsi Dioscorides contrarium de asinino scripserit) eo statim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immixto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æstiuo tempore, mensis frequentissimè expetatur; tamen angustiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, egrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: siquidem ultimo loco sumptum (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præ-

Lactis probatio.

Lactis facultates.

Lactis bibendatio.

Lactis coagulatio.

fertim,

Butyri uires
ex Galeno.

Caput lactis.

Casei conside-
ratio, & facul-
tates.

Recoctæ ui-
res.

Seri uires ex
Galeno.

Ex Mesue.

fertim, cerebrū auget, corpus impinguat, siccam & asperam tussim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus subuenit, dissoluta corpora reficit, probi multiq; est alimenti, bonam facit alium, facile in sanguinem uertitur, carnem auget, pe-
ctus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quod autem lac primiparæ canis perunctos glabres-
cere faciat, potū uerò emortuos educat foetus, ut nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobatur Galenus lib. x.
simpl. medicam. Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens et-
iam digerendi potentie, in medijs nimirum corporibus secundum duritiem, ac molliem. Corporum etenim planè duro-
rum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas et concoquit,
& digerit persacile. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes coplures illo prorsus solo curan-
tur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nibilo inbecillius melle gingiuas
extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, di-
gerit pariter et concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, et
bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in
pleuriticis, et peripneumoniacis affectibus, cum hoc, quod eos etiā concoquat. Atq; si solum lingatur, magis quidem co-
coquit, uerū minus educit: plus uerò si cū melle, et amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præfer-
tim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuersa ferè Italia Capo di latte appellat, mensis plurimum expetitū,
quod gustui, ac palato maxime ardeat. Verū enim uero ob pinguedinis copiam, præterquam quod uentriculū rela-
xat, et cuncto supernat cibo; nutrimentū eijscit, anteaquam concoquatur, uapores in caput mittit, & crassum gene-
rat succum. Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admixto coagulo, et expresso inde sero. Præ-
fertur in cibis recens, quod noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quam qui diutius asseruatur. Namq;
uetus, qui quod linguam parumper uellicet, quam plurimis gravior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris
magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, alium co-
hibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruētis quali-
tate inferat, quam quod humores crassos attenuando compensare possit. Eugendus igitur istiusmodi caseus est, cum
neq; ad concoctionem, neq; ad mouendam urinam, neq; ad ciendam deniq; alium, quicquam boni conferat, quemadmodū
neq; ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaq; cum
mibi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrisse conieci, abiecti, & iam a famulis absumptum puta-
bam: uerū illi talia seruare soliti, longo post tempore ex promptuario proferentes, quidam de illo fieri iuberem, pro-
gant. Cum igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis
illum utiliter posset accommodare. Interea cum ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, topbos, quos
Græci τὸ πόντος nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo falso decocto caseum eo decocto macerare, ac
probe in mortario subigendo unitum, topbis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est.
nam rupta sponte sua cute, absq; incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem topborum particula. Vbi au-
tem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, &
postea rursum usus est inueterato: atq; ubi tunc quoq; idem percepit commodum, sepius deinceps uti perseuerabat, et
quosdam amicos similiter affectos docuit. Atq; id quidem nos excogitauimus: ceterum comprobauit, ac confirmauit
experientia. hætenus Galenus. Ex quo palam fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui uerò
nec recens, nec uetustus fuerit, cum et ipse non sit expertus lesionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouila-
lus. Verū sicuti Perganenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro 111. de alimen-
tum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, cum præ-
fertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiānum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui uulgò appellatur Cascio Mar-
zolino, gustu dulcis atq; suauis, quod lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim
uniuerse ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant; quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui
in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense septembri, recensq; estur. Hunc uulgò Rauaggiuolo ap-
pellamus. Defertur is Romam, quod à Præsulibus, alijsq; primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas re-
doleat herbas, quibus ubiq; nostrates referti sunt colles, ijsq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubu-
lus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus ue-
rò quauquam ex temperationi lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiecitur,
& friabilis fiat. His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta.
Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus uentriculum uexat, quam caseus omnis recenter pressus. Con-
fert calidis defluxionibus obnoxijis, sitim sedat, somnum conciliat; ueruntamen obest uentriculum frigidum habenti-
bus, & neruorum morbis. Inueterata autem agrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, alium cohibet, & fla-
tus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit libro decimo sim-
plicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi uentris gratia, ac per obste-
res iniicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ
sanie infestantur acri, uice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digere-
re solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quam aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, &
hypophagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscens. Prætulit Mesues serum, quod ex nigræ-
rum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquit, Aqua lactis macerationis materia est, & per se
quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uictitantiū,
recenterq; foetarum. Excalfacit hæc, atq; siccatur ordine primo completo, & usq; ad secundum. Quinetiam attenuat,
abluit,

abluat, abstergit, & nitrosa qua referta est facultate, aluum absq; aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deiecit: quo fit, ut mirifice conferat maniacis, & melancholicis. Praestat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua intercute laborantibus, felis suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & uiscerum, ac uasorum obstructionibus. Competit etiam non utiis in cute a bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, utiugibus, alphis, psoriasis, leprisque admodum conuenit. haec Mesues. Lactis autem facultates memoriae prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriae, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi inieciuntur igniti. Porro eos esse oportet, quos uocant κόκκους. Et lac eousq; decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem effecimus. Porro lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopopiam, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, ubi qui ophthalmia laborant, somno sese dabit, impositam simul cum rosacco, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & utero ulcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, utiq; citra morsum curantibus, et ubi in sede ulcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetientia. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue ob morsum, siue ob malignitatem. Ea; propter & cancris applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maxime phlegmonas eius mitigat. Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multo magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ erosionem interimunt, lac dari suadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpsissent. Sed hæc ex ratione fecerunt.

Lactis facultates ex Galen

† Illud hoc loco non prætereundum duxi, quod in Græco codice manu scripto non φούτιμον, hoc est, inflationem pariens, sed φούτιον, id est, naturale legatur. quod lac potius stomachum inuict, quam inflationem uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat, Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librorum lapsus ob uocum similitudinem.



Εἶσι, καὶ οἶοντος. LANÆ, ET OESYPVS.

CAP. LXVII.

Succidat lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut uino imbutæ: si quidem facile succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim oesypum vocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosacco efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrecentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Munda autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec secus simbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter se distantia componunt, & conceptas carminatasque lanas, oleo ita suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & uistas tollunt. Quod si è teda pix, pinguius uel vlla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & confidere patiuntur: idque sæpius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum

f 2 vocant

vocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc est. Succidæ molles, radícula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti respumet, agitur, aut lignea rude validiusculè conturbatur, quò largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & confidente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua infedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. verum omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauât: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radícula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; præsertim sedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In uellere appositum menses, & partus enocat: vlcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauius: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cum Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesypum appellant, & officinarum uulgo Isopum humidam uocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, uel adijciendum esse putemus.

ΠΥΛΑ. COAGVLVM.

CAP. LXVIII.

LEPORIS coagulum tribus obolis ex uino, uenenatorum moribus, celiacis, dysentericis, & 30
fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum vuluæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiât: potum uerò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim celiacis, dysentericisque conuenit. Hædi, agni, hinnuli, capræ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis vuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit vitulimarinum, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cum alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquefcit in aquam: sin minus, confimile 40
permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natæ possunt. In summa, coagulum omne dissoluta cogit, & coacta dissoluit.

Coaguli consideratio.

Coaguli facultates ex Galeno.

ANIMALIUM coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit libro III. cap. XXI. de historia animalium) lætis substantia est: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cum animalis tepore concoqueretur, cascum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinque lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quod autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minime quidem probare uidetur Galenus lib. x. simplicium medicament. ubi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentie est, ac nimirum etiam 50
exiccatorie: non necessario id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitalem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebri sanare proditum est: sed & lac in uentre coagulatum dissoluere: quod certe & nos experti sumus, non solum in leporino; sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse ceteris leporinum: uerum non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum suppressere prodiderunt. ceterum nec aliū quenkum eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porro coagulum equinum ad dysentericos, et celiacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximie aptum esse quidam prædicant, tanquam uires obtineat castorei. Verum quæcunque proditum est, quodque coagulum secundum essentia totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere.

ADEPS anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ uitia proficit. Sale in-
 ueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam cōcepit, vuluæ inimicus est. Recens exemptis mem-
 branis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quæ
 curare institueris, obstrueto diligenter uase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescent inde hu-
 mor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco uehementer frigido
 reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elangu-
 idam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur,
 10 coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus re-
 ponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus
 adeps, & vrsinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in lar-
 giora aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptis tunicis, diligentissimè manibus confricatur,
 & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterum fictili capacitatis duplæ
 inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo
 transfunditur in aquam. Vbi uerò refixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fi-
 ctile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius sæculentum
 uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. vbi coire cœpit, residens in
 imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, per-
 20 quàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex
 his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito,
 ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur,
 aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta a-
 qua, ut superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixe-
 rit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in
 perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito. Bubul-
 um autem seuum, renibus maximè detractus, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita
 eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm uerò dissolutum fue-
 rit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, pro-
 30 luendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, qua-
 ternis Tyrrenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo
 fictili reponendum, opertumque soli interdium credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris ui-
 rus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente
 amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquam exiguum salem insperferis, lique-
 facito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concrefcere cœpit, manibus iterum confricando
 uehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in
 olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidè
 finito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfunda-
 tur. eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affe-
 40 ctionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eo-
 dem modo pardorum, ac leonum pingua curari oportet. Taurinum autem, & vitulinum pin-
 gue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione.
 Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & vino
 quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, seruifacitum, pernoctare finitur: alterum id genus vi-
 num eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci
 Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta
 floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami,
 aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. omnia exactius tun-
 duntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter effer-
 50 uescunt, & semoto ab igni uase inibi pernoctant: postridie vinū effunditur, aliudque generis eiuf-
 dem adijcitur. Ter simili modo bene cōseruescat: deinde matutinis exēpto adipe vinū effundatur,
 & abluto uase, si quid imo subsidens hæsit, detergetur. postremò eliquatum pingue, & excolatum,
 ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verum an-
 tè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens
 quodcunque horum uoles, cum uino seruifacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero,
 itè aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm
 autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur.
 Adipibus spissamenta sic fiunt (quencunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, &
 sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, in-
 fusio uino albo, uetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni seruifescat, dum uer-
 f 3 naculus

naculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi deposito uase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini eiusdem sextarij, & seminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibie factitantur, tusi minæ quatuor adijciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cumque odoris uirus euauerit, excolatusque adeps refrixerit, vna contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibunt: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis sextarijs tribus uini, unâ feruescunt, quousque & uim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit: qui eliquescent colatur, & reponitur. Quod si maiorem odoris fragrantiam esflagites, drachmas octo quam pinguisimæ myrrhæ uino macerata, quod multos in annos asseruatum est, misceto. Gal-
linaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cuiusvis eorum percurati sextarij duo fictili ol-
la excipiuntur: crysiceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum se-
scuncia admiscetur: vini Lesbij veteris cyathus vnus adijcitur: ea ter effervescent prunis, mox va-
se sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in
uas excolantur. vbi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo densius operto perfrigi-
dis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pingua non cogun-
tur. Nec desunt qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia
coalescant. Eadem ratione suillus adeps, & vrsinus, cæteri que id genus, odoramentis imbuuntur.

Verum sampsiuchi odorem adeps ipse representabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præ-
fertim taurini, mina vna, tempestiuique sampsiuchi exquisitè contrafacti sesquimina miscentur, &
insperso largiore vino digeruntur in offas, quæ in vase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fi-
ctili olla leuiusculo igni, affusa aqua leuiter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, de-
fæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. postero die deterfa forde, quæ pessum ierat, sampsiu-
chi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adijcitur, eodemque modo in offas co-
gitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & si qua fundo hæsit spurcitia, deraditur, &
frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, galli naceum, aut vitulinum
à putredine tueri velit, ita faciendum est. Quemuis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra
super cribrum, per linteum munda manibus uehementer exprimat, linoque consutum umbroso in
loco suspēdat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pingua autem
indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere.
Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adstringunt. Earundem virium compos leoni-
nus: nam resistere eum aiunt ijs, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctis,
serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoë, & casco
dysentericis datur, & cum ptisanæ succo infunditur. Ius decocti phthificis in forbitionibus pro-
dest. datur quoque utiliter ijs, qui cantharidum venena hauserunt. Hircinus, ut qui validissimè di-
scutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus. huic proportionem respondet o-
uillus. Suillus uerò contra vuluæ, & sedis vitia idoneus est: ambrustis igni medetur. E' sue vetu-
stissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest: cinere, aut
calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices
corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque cōueniunt muliebribus malis, & ad labio-
rum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos uitio a-
lopecie capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuia
tilium piscium pingua perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquecant, & melli admisceā-
tur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle
Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat,
atque renasci non patitur.

TAMETSI de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicum usum ueniunt, copiosè, & abundanter locutus
sit Dioscorides: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; sed etiam rationem docuerit, qua illa
curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine uindicerentur. tamen cum de eorum natura, & facultate ac-
curatius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius differuerit Galenus, nec uanum, nec à nostro insti-
tuto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro xi. simplicium medicamentor-
um, ubi ita scriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes.
Nam omnia, quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilentia sunt, maleque nutriun-
tur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe uerò adeò pauculum, idque siccum, ut ægrè uti possis. Porro dif-
fert à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrofiorem habentibus adeps prouenit,
uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquefit, nec facile ubi liquata fuerit, rursum con-
crefcit, cogiturque. At adeps nec facile funditur, liquefitque, & fusus celerrimè coit, ac congelatur, multoque appa-
ret pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, passusque multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti hu-
miditatem. At boues, & capræ, & quæcumque id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu
si uoles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pingue-
dinem

Pinguedinis
uires ex Gal.

dinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiores esse dicere, quam suum. Nam hic omnium ferme aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua uicinam oleo uim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatibus, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui uero mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quam suillum injicimus: non quod acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde misceatur medicamentis ulcera curantibus, cuiusmodi est, quod uocant parygrum) sed quod caprinus ob crassitatem citius concresecat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, et tinesiosis injicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porro ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus;

10 magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, et omnibus ipsum saniebus mordicantibus permisceatur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed et suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porro calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, et horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis femina assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, et pinguis. Igitur cum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisque humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, et excaustoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuo oportet in principiis huius operis dicti. At differentia, quæ sunt cuiusque singulatim, in maioris, minorisque ratione sunt.

20 Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excaustacere, ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porro taurorum adeps suillo multo calidior est, et siccior. Rursum id et hic memoria repetentibus nobis, marem femina esse tum calidiores, tum sicciores: marem autem castratum assimilari feminae, uelut quicquid iuuenilis est etatis. Et inter iuuenilia femina mare humidior est, et minus calida. Sic et adeps utulinus, taurino minus tum calidus est, tum siccus: et hædorum, quam caprarum: sed et caprarum minus, quam hircorum. Et rursum taurorum minus, quam leonum: nam horum adeps omnium prope quadrupedum adipe potentius digerit. nam et ipsorum calidissimus est, et maxime tenuium partium. Itaque si ipsum medicamentis ad ulcera, et phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris; uerum etiam leseris, nimirum addita maiori, quam conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (αγκύλος Græci uocant) et in summa quæcunque scirrhusa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè

30 inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroque ex æquo distat, ut quanto calidior, sicciorque suillo est, tanto superetur a leonino. Itaque tanquam in medio consistens, merito utriusque medicamentorum misceatur generi, et ijs scilicet, quæ scirrhis medentur, et ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetracharmum quod uocant, ex cera, resina, pice, et adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue utulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, et concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur in pueris, et feminis, et ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, et miscoribus, et omnibus carnem durum habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Ceterum adeps omnis dum inueterat, se ipso et calidior, et tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verum id omnibus ferè inueteratibus accidit, quæ quidem putrescere non anticipent. Nam unum, mel, acceum, frumctum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur,

40 uetustate et calidiora, et tenuioris essentia efficiuntur: ac proinde gustantibus apparent acriora, et ad induratos, ægrosque solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia uocant id genus omnia, ad usque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoë, et omphacio, et hæc dicunt adstringere: tamen si aduersissimum ex illis sensum percipiantus ei, qui in nobis sit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, et adarce. Igitur si quemadmodum adstrictionis uocabulum de utroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus unam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quam homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallan, balauitium, hypocistida contrahere, constringereque nostram fateantur substantiam: secernere uero, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, improprie adstringentia nuncupant, quæ mordicant, et excaustacunt: ceterum in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verum si oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falsos uiros illos dixerim, et maxime quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profecto multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoria prodidit, ceterum significata Græcarum uocum non satis pernouit. Hic ergo cum ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare uelit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu uerum. At si illud, talem habentem qualitatem, et facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balauitium, haud uerum esse sermonem dicemus. Porro quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recresecere illitum referunt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at ubi prout iubent, scissim, mentitos comperi, sicut etiam quod initia suffusionum sanat. Verum uisorum adipem alopecias curare uere scripserunt: cum tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porro cum dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium sanare, absque ut explicant, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere.

Ursini adipe
 vulpinus adipe.

Tassa pinguedo

Pomata paranda ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

stinguere, quæ dicunt, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quencuncq; alium affectum nominare uelint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluitatium: alij uero potius marinarum, quod uidelicet aliquid plus scire uideantur, quam uulgus. hæc Galenus. Ceterum de Tassi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos nervos, & articularum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memorie prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hæc nostra ætate unguentarij illam parant, quam uulgo POMATA uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli uero recentis uncias sex: deinde exemptis mēbris, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, uel sylvestribus semicontusis senis, uel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosacæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque uniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito uase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntq; concresecere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncis sex, ceræ albæ uncis quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa: sinuntq; concresecere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs refragran-
tibus aquis, tandiu lauant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & uitro uase recondunt, seruantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & manillarum rimas, tam à frigore, quam ab acri succo factas. Utuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uero cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porro (ut libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in dictis) Adeps omnis in cibis sumptus uentriculum effundit, appetentiam deiecit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecilem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in uentriculis facile in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quam in alimentis expetendus.

Μελλος. MEDVLLA.

CAP. LXX.

LAUDATISSIMA est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur ætatis exitu, cum appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facile cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera expleant. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactæ, selectisque ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & deterfa forde pinna, si qua innatet, liquatæ in duplicato uase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni facie, quæ ad ima fudit, derafa, fictili nouo reponuntur. Quod si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstraui.

Medullæ uires ex Gal.

Medullæ in cibis facultas.

MEDVLLA, ut scriptum reliquit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, uim habet indurata, & scirrhusa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accadat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum bouum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccor. Itaq; durities scirrhusas dissoluere nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto lib. de his sunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè re uera est medulla; sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccor est, quam alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absq; illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primum eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus siccis, atq; editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impatiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & astrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam noctu, quam interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hætenus Galenus. In usu uero ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porro quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta uentriculi appetentiam destruat, pituitamq; gignat; si tamen probè conficiatur, ualentissimè nutrit, magisq; ori placet, quam spinalis, quod hæc sapidior sit in omnibus suis partibus.

FEL omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruētem aquam, dum quis spatiū trium stadiorum percurfaret, mox exemptum siccatum vmbroso loco, asperginē non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in vitreū vas, quod mel habeat, immittitur: circūuoluto ad os vasis lini principio, & operto vase recoditur.

Est autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Si quidē præstātius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinę testudinis, hyenęque: item perdicis, aquilę, gallinę candidę, & syluestris caprę. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque vrsino, taurinum multo efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum, aut fimbriam sedi subijciat. Priuatim taurino anginę cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insuevit vulnerarijs emplastris, & circumlinationibus, quę contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, fursures cum nitro, & terra cimolia quā optimē purgat. Ouillum, & vrsinum contra eadem pollent, verū inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephantorum extuberationes illitu reprimunt. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno usu assumitur.

QUANTVS de fellis reponendi ratione, atque etiam de eius uiribus abunde scripserit Dioscorides; non tamen ob hoc prætermittenda existimauimus nonnulla, quę a Galeno libro x. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scite memorię sunt commendata. Est igitur fel (autore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaque sicut sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimum fel, aliorum quoque animalium fel excellere necesse est: & quę illis minus sunt calida, proportionem & hunc humorem illis inesse minus calidum, quanto scilicet & in alijs sunt inferiora. Ceterum hæc differentie habentur non modo pro diuerso animalium genere, quod hæc magis, illa uero minus calida sint; uerum etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uolenterque diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemque, & multum laborem perpassus fuerit, ab eius felle plurimum differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis letus, liberque uitam desidens, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisque ærugini simile: ob idque etiam longe calidius erit, quam alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoque fel animalium quanto tenuius est, ac colore constat dilutiore, tanto minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam out magnitudine, croceo colore, facileque friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut plerique perhibent autores) potus, uesciæ calculos comminuit. Naribus inditus uisionem mirifice acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betę succo commixtus, & in erinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam quidam magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffulsis. Denique auratę, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacci felle mirifice delectantur in coitu femine, si uiri penis eo perungatur.

Fellis uires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius uires.

SANGVIS anseris, anatis, & hœdi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranarum cerebri erumpentem inhibet. Hirci, caprę, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & celiacorum profluvia sistit: in uino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinę autem testudinis cum uino, & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta rubetę uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quę admissuram expertę sunt, in medicamenta additur, quę erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis sceminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur, leuat podagrę dolores, & ignem sacrum illitus.

STERCUS, ut posteritatis memoriae prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, uim habet uel maxime digerentem. Verum humanum ob foetorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrefrimum, & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neque grauius olet, & multa experientia non tantum nobis; sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmacean, & alia omnia composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos saepe affectus utitur, non modo medicamentis, quae foris imponuntur commiscens; sed ijs quoque, quae intro in os sumuntur. Ceterum humani stercoreis hoc habeo experimentum. Assidue quidam a phlegmonis ad fauces existentibus uexabatur, adeo uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sane ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc ciam forte quis incidisset, pollicitus est se praebiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicisset phlegmone, ante sanguinis missionem praeciperet. Itaque uocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Ut autem iterum profecit, non in ipso tantum; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assidue suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniae sumptu liberalis. Porro ubi conuentum esset de pretio, is qui uendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipathean quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipathean, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Insistit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quique iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquam ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque a morte eius, qui indicarat, non tantum ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad laeuorem tritum. Visitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in elibano, modicum salem, & fermentum habente. Praebeat autem bibendum uinum uetus: atque haec omnia mediocri in quantitate, modo ut perfecte ea puer posset concoquere. Itaque cum primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat uictu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut ante dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob foetorem, praetulisse lupinos: sese uero experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persaepe exhibuisse, & medicamentum nibilo minus operatum. Atque ego sane haec tibi de humano stercore narrare possum. haec Galenus. Ceterum fit ex humano stercore uitreis organis aqua, praesertimque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quae cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirifice opem praestat. Delet & oculorum argemas, ac nubes. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus uero sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & uesica comminuat: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs, auxiliatur, qui non modo a cano rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quae uenenum eiiculantur. Porro oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaque ulcera, quae Graecis cacoethe dicuntur, etiam ualentius sanat. Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantissimum, attrahentissimum; et ipsum est facultatis, ut palam facit, dum apum uespasumque morsus iuuat. Atque haec ut a proprietate substantiae totius iuuentur, fieri potest. Ceterum humidum illud uere collectum, cum boues herbas depascuntur, in postum rusticorum phlegmonas discutiit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & mesorum, & qui opus obeunt adeo ualidum. Quae & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatibus formam composita illinuntur. Caprinum praeterea digerentis, et acris est facultatis, adeo ut in duratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantum lienis, ad quos creberrime medici non pauci huiusmodi stercorea applicant; sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & egre solubilem, iussu fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxyratum, indito uidelicet hoc stercore, & mirifice homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cum sic usus esset, non tantum in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similis, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quam ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicis uarie caprino stercore utimur. Sed & uisum tenuiorum quidem partium, uerum haud manifestum redditur acrius. Quamobrem sane ad alopecias congruit, & omnia adeo quae extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatibus, qualia sunt quae accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusque etiam usui, absterforia, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multo sane etiam magis aliarum bestiarum, ac profecto ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus arquatissimas potandas ipsas & uiperarum, hoc est, pilulas caprinas ex uino praebuit, & ad profluium muliebrem cum thure apposuit. Quae omnia sane optimus medicus ignorare non debet. ceterum potiora eligere potissimum ad urbanos, & honoratos, alicuiusque existimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cum multo meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in itinere, aut in uenatione, aut rusticatione, cum scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnes durae, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Ceterum & canibus ossa comedentibus stercus, praeterquam quod ceteris tum praestantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflata anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Graeci σφαμα uocant. Quinetiam periodicas, circularesue fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino praebatur bibendum infuso patiente. Prodest & malignis ulceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commixtum. Pollet etiam suis uiribus Lupinum: ideo id magnis laudibus

Stercoris uires ex Gal.

Humani stercoreis experimentum.

Aqua, & oleum ex humano stercore.

Bubuli ster. uires ex Gal.

Caprini ster. uires ex Gal.

Canini ster. uires.

Lupini ster. uires ex Gal.

Ciconiæ ster-
cus.

dibus extulit Galenus citato loco, sic inquit. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantum in ipsis paroxysmis; sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albus potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verum illud etiam in eo mirabar, quod uel suspensione euidenter saepenumero iuuisset. Itaque hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspensio altero posteriorum crurum, & micant, & cacet in emittenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis saepe æstate stercus lupinæ reperitur, & fruticibus, uerbisq; herbisq; procerioribus. Inuenitur porro in stercore illorum & nonnihil osium deuorati animalis, quod ut effugit commanitionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Ut plurimum autem ex uino albo consistentie tenuis bibendum præbebat: interim uero etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubeat suspendi uinculo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, uerum multo præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quod si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, eorum plurimos ipsorum uideremus adiutos: ceterum ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quod autem ciconiæ finum comitales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cum satis superq; differuerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repperim, quæ medicina magis competere possint, non est quid amplius addendum existimem. Verum tamen animaduertendum est, quod, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercore ipsa inter se plurimum differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quod alterum sit altero plus, minusue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus.

Oὔρον. VRINA.

CAP. LXXIII.

HUMANAM urinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus, ac venena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed uetus ulcera capitis manantia, furfures, pforas, & feruidas eruptiones, multo magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, urinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renū vitijs mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireue in calculi duritiam, vulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, vanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quod pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

Vrinarū facultates ex Gal.

Vrina apri.

Vrinæ medicinas cōtempnit Galenus.

Chrysocolle facticia.

VRINAE omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidae: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum est inbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verum montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex ore dore apparet, qui utique acerrimus est. Hac utuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo urinae admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassecat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruat, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego saepe periculum feci. Sed quauis Dioscorides complurium urinarum uires descripserit, ut quas uarijs, ac diuersis morbis utiles esse existimauerit; Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendisse uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus differens inquit) eum parata reperiuntur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososq; spectare magis, quam ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quod autem puerorum urina egre spirantibus conferat (ut Dioscorides autor est) minime probat Galenus, eam loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnoeæ uocatæ gratia ebibere necessariam non est, cum sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cum bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat. Chrysocolle conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioscorides, quamq; seplasiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum,

dicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. x. eorundem de urinis differens. Et quantus (ut libro quinto dicitur) legitima, probataque; chrysocolla fossita habeatur; sit tamen artificio ex pueri urina in ardentissimis solis caloribus aereo mortario, atque etiam pistillo aereo tandiu circumacta, donec mellis spissitudine assequatur. Praefertur, quae hoc modo parata sit, ad contumacia ulcera sananda, exedentiaque coercenda. Illud profecto uanum, ac fabulosum esse manifesteprehenditur (ut hic Dioscorides scribit, & nos cum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quod urina lyncis, simulac excernitur, duretur, coeatque in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quod is inter succini genera ab omnibus fide dignis autoribus recensetur, quod suae proprietate naturae pennas ad se trahat, quemadmodum & cetera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quaeque; alliciunt. Quantum uero à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, si diiudicent, qui simplicium historias, & facultates optime norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uendunt impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quouis lapis ei uribus respondens, nec si quidem urinam ciet, & renum, uesicæque; calculos comminuat, ut seplasiariorum, & medicorum uulgo opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumque; in re medica bonorum autorum familiaritatem curant. Sed haec de urinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Salina aliquid in medium afferamus. Itaque cum eius non meminerit his libris Dioscorides, positaque; nonnullis humani corporis morbis opulari, ea de eius uribus, & facultatibus hic referam, quae à Galeno libro decimo simplicium memoriae produntur his uerbis. Sielon, siue sialon, siue pyelon appellare libet, nihil interest. Verum id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum unoquoque; sano, aut egroto, ieiuno, aut sitibundo, aut cibo, potuque; sumpto. Etenim ut urina, & bilis, & sudor; sic etiam salina sumpto quidem cibo inbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque; est eorum, qui probe coococere quidem, nondum tamen cibum potumque ingererunt. Hac ergo salina nutrices puerorum lichenas curant, paruam uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem assectam confricantes. Idque faciunt subinde, tanto scilicet intervallo, dum salinae uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctae. Sed & triticum mandentes rustici non pauci surunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cum si macerarent aqua, non aequè prodesset. Ex quo liquet, salinam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porro omnia sic commansa digerunt, & sugillata, ceteraque; ecchymomata, maxime ubi panis simul cum pauco radicle fuerit commansus. Porro tota substantia uel maxime aduersa est salina bestiis hominem interficientibus, ceu alieni etiam Nicander poetare fert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quae scorpiones interficeret: ubi illa semel dixisset, in scorpionem expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpionem conspuat: ac ubi tertio dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpion. At postea ego absque incantatione à sola salina morientem uidi scorpionem, idque celeriter passum à salina esurientium, aut sitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuque; fuerant impleti: in alijs autem proportionem.

Vana de lyncurio opinio.

Salinae uires ex Galeno.

MEL. MEL.

CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipue ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odorati, subflauum, nec humectum, graue, & minime fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facile abrumpitur, tractumque refilit in digitos. Mel abstergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat. qua ratione in sordida vlcera, sinusque, commodissime infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lentes, & sceda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, praesertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balineo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginae collutum, gargarizatumue medetur: urinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati usus aptior est. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde aestiuum: hybernium uero, utpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi ablinthio vescantur, quo vitia cutis in facie, & maculae aptissime perunguntur. Heracliae in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edere, mente abalienantur, ac sudore diffuunt. Remedio sunt esitata ruta, & fassamenta, aut epotum mulsam, resumpta, quoties vomitione reijciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamenta mouet. Quod cum cocto illitum, sceminarum cutem emendat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India uero, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. salis modo coactum est, dentibus, ut sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho utile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ uesicae, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

MEL.



Mellis confi-
deratio.

Mel Hera-
cleoticum.

Mellis genera
non roscida.

Sacchari con-
sideratio.

Manardi, &
Fuch. opinio
reprobata.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; uulgarissimum est (autore Galeno libro 111. de alimentorum facultati-
bus) oritur in plantarum folijs: earumq; neq; succus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum
rore generis est: non tamen assidue, nec copiose, ut ille, provenit: repertumq; est aliquando estate super arborum, ac
fruticum, herbarumq; folia mel quam plurimum, adeo ut agricolae uelut ludentes canerent, iupiter melle pluit. Cui
subscribens Plinius libro 21. cap. 111. sic inquit. Mel ex aere uenit, & maxime siderum exortu, fitq; praecipue ipso
silio splendente, nec omnino prius uergiliarum exortu subluanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum
folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio suere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt.
Sive ille est caeli sudor, siue quaedam siderum salua, siue purgantis se aeris succus, utinam esset & purus, ac liquidus,
& suae naturae, qualis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit sordescens, & obui-
o terrae halitu infectus. Praeterea a fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum: ore enim uomunt. Ad
hanc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen caelestis naturae uoluptatem as-
fert. Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticae regionis hic, & Siciliae Hymetto, & Hy-
bla ab locis, mox Calydrina insula. Haecenus de melle Plinius citato loco. Verum enim uero (ut idem autor est libro 30
XXI. cap. 1111.) Mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscae non attingunt, nec eo in monte eadem usquam
reperiuntur. Porro uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti provenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quo-
que recensuit libro ante citato, capite 111. Subiunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab
insania, quam gignit, Menomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent Syluae. Habetur
praeterea & alia mellis genera, quae roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardijs flue-
re Arabes scribunt, & inter Graecos Strabo Geographicorum decimoquinto ex arborum siliquis, quas arbores pro-
ferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facile euadant. Quinetiam refert Pom-
ponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alienubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum fron-
dibus defluant. Exprimitur etiamnum e uulgaribus siliquis, quae Graecis νεοτρία dicuntur, quo tam Indi, quam qui
Trogloditicam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; afferunt, ac etiamnum myrobala omne ge-
nus. Quod facile conijcitur ex ijs, quae ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Ceterum non
desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt ueteres, praesertim
Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Saccharo dici possit. Et quoniam pleriq;
reperiuntur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirmant, communis usus saccharum, & quod ab antiquis de-
scribitur, unum & idem esse, quod ex eadem proveniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fu-
chsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse
antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concresecereq; ad hanc diem
usq; ex caelesti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, e quibus in aqua de-
coctis huiusce aetatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimi-
tur. Qua in re eos uiros alioqui doctissimos, plane hallucinatos crediderim, quod nullo, ut puto, autorum proba-
torum testimonio ducti sibi persuaferint, manna in modum ex rore concresecere antiquorum saccharum solis ardore
super arundinum folia tam in India, quam in felici Arabia. Quippe quod nusquam repererim scripsisse Dioscoridem,
Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concresecere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore
concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concresecit. Quo fit, ut
mibi refellenda uideatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modo non est credendum;
sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentissime simpl. medicamentorum historias literis, memoriaeq; man-
dauit, silentio praeterisse tam pulchrum, et admirabile, seuitq; dignum naturae opus in saccharo conficiendo. Nec mi-
nus id reticisset Galenus naturae operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit libro tertio de alimentorum
facultatibus, aerei mellis historiam, quod nos mannam uocamus, quodq; sua aetate in monte Libano, alijsq; locis super
arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis ueritati consonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus
saccharum

saccharum extitisse, quam nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostrae opinioni subscribit Plinius lib. xii. cap. viii. sic inquit. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummi modo, candidum, dentibus fragile; amplissimum nucis auellanae magnitudine. haec Plinius. Ex quibus facile cognosci potest, quod non ex rore, ut mannae enunt, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quod fractis calamis earum internodijs cohereret collacrymans, e quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo res sine, gummaeq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia praeterea huc accedit ratio, quae (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiae prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna a sole tacta diu arborum inheret folijs, paruo temporis intervallo in auram euanesceit (ut libro primo diximus in mannae mentione) eadem sane ratione id saccharo euenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concreueret. Siquidem a sole tactum, rarefactumq; facile dissilisset in auram, nec gummi modo concreuisset. Eoq; magis, quod nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno, saccharum e folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo lib. xv. Geographiae, ubi aperte scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quod ex rore in arundine fiat, ut quidam peritacx, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Praeterea etiam memoriae prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile; ex his coniectare licet, e rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quae eodem modo e rore coherescit, sal minime refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac praestantioris illius partem in arundinum saccharisearum medulla, quae per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cum accuratissime perpendissent homines, liquorisq; praestantiam agnouissent, a natura edocti hoc arte se facturos existimauerunt. Neque id incassum attentasse uidentur, quandoquidem sacchari integros calamos assidentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu effervescebat in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verum etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus; non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiae palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodijs lembi nice nechtet nauigantes, e cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitor, saccharum nostri usus fuisse existimant, procul dubio falluntur. quod Indi non modo ex decoctis cannarum; sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cum illius coeli & soli celestia frequentissima sint plantarum radices, quae mellea dulcedine imbuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum seracem esse, cum semper terra sit fecunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborumque radices, praesertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua a solibus tepescata, tam celesti, quam fluminali. Adeo quod ea, quae apud alios e fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quae tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quae per ignem fit. Sententiae nostrae Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quin etiam Marcus Varro, qui eodem fere tempore claruit, his tribus uersibus attestatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,

Illius & lentis premittitur radicibus humor,

Dulcia cui nequeant succo contendere mella

Ex ijs palam est, hos omnes de saccharis Indorum potionibus, quae ijs uini loco sunt, fuisse locutos: non autem quod ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos e glycyrrhizae radicibus, quoniam & decoctis, pressisq; siliquis, sicut & alij e dactylis, dulces elicimus succos ad uarij usus potationes. quemadmodum et occidentales Indi e pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quod mellis dulcedinem praestent, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sane si Indiae arundines radicibus dulcissimum praebant succum non modo ille magnae; sed etiam quae ibi nascuntur nostris fortasse non multo grandiores: cum etiam nostrates recentes mansae quadantenus ori dulces sentiantur. Quod autem minores arundines in India radicibus dulces praebant potus, superiore carmine explicauit abunde Lucanus: cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen a Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, uastissimae sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similis saccharasse Indos, quod non quidem saccharum, sed dulces inde potus uini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro ix. epist. v. Auicennam etiam admittit, quem tamē alias ubiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quod cum ipse huius fuerit sententiae ultimo capite libri secundi antiquorum saccharum mannam uocauit, cum inquit. Zuccharum albus est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minime adstipulamur, dicimus Albusar, siue Albasser (ut Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiae arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem Casab dicunt. Quod manifeste declarat zuccharum albasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannam, uel gummi, non autem Graecorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobatur sententiam, quod eodem

Antiquorum
saccharum.

Sacchari
inuentio.

Aliquorum
lapis.

Manardi
ratio infirma.

Alhasser quid
ex Scrap.

Fuchsj opin.
reprobata.

Sal Indum.

Saccharū can-
didum.

loco addidit Auicenna, sic inquit. Et in zuccharo quidem albus est cum abstersione pauca, stipticitas, & amari-
tudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides,
& Galenus: nec item quod conferret id pulmoni, & aquæ intereunti, ut paulo infra uoluit Auicenna. Qui est dixe-
rit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & uesicæ uitijs auxiliari; non tamen ob hoc dici po-
test, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed recte quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testi-
monio (cū & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quod antiquorum saccharum gummi
modo collacrymans in arundinibus concreveret, non autem ex rore. Quippe quod is de zuccharo agens loco nuper
citato, ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Qui-
bus palam sit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum so-
lis ardoribus concreuisse. Verum enimvero quod alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maxi-
mè differat, & quod eius zuccharum, quauis ab Auicenna manna dicatur, quod fortasse granulis concreuat manna
similibus, ex rore haud quaquam fiat, sed gummi modo ab arbore destillet, manifeste ostendit Serapio capite de sac-
charo his uerbis. Alhasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à
locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius est amaritudo, & egrediuntur
ab hac planta mala quedam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, septicq; facultatis,
ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq; & ideo assimilauerunt
cantilenarij in cantilenis suis brachia, & erura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facile et Manardum,
& Fuchsum, uiros alioqui doctissimos, hac in re hallucinatos putauerim. Ceterum Fuchsius, ut probaret antiquo-
rum saccharum è roseo celi succo in calamis concrevere, utq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quod
cū nostris usus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitimq; facile concitet, antiquorum saccharum esse
non potest, eo quod Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua di-
xerim) experimento minime respondet: à quo non discedens Galenus lib. v. 11. simpl. medic. de saccharo ita scribit.
Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreuit, et ipsum mellis est species: mi-
nus certe nostrate dulce, sed ad similes ei uires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet.
Porro quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim asserens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus
Galenus uerbis clarum est, quod cū saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Ea q; pro-
pter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quod nulla ab eo sitis excitetur, uti
Fuchsius interpretari uidetur. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certo crediderim, antiquo-
rum saccharum ab iisdem arundinibus emanare, à quibus uulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantum inter se dif-
ferentiam esse, quod à natura factum sit nostrate factitio longe tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharum (inquit) ita bar-
zed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, et post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum
ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutissimis febribus: tamen si eo hac ætate carcamus, quod am-
plius non afferatur. Id autem non alia de causa euenire existimamus, quam quod hodie paucum admodum proueniat.
Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cū adhuc non innotuisset exprimendi
ratio, necesse quidem erat, ut arundines sacchari liquore prægnantes, cū annis compluribus adoleuissent, & salcem
nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde
non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquam lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit ho-
mines artem modumq; quo saccharum concisis decoctis, pressisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut Indi
quotannis uniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ
saccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumq; hac de causa sit antiquorum
saccharum. Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis
fissitij modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei
linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verum ad hæc id præstantius est, quod in fistilibus, ubi uiolaceum lulapium asserua-
tur, æstate concreuit, eo quod uolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis.

Κηρός. CERA.

CAP. LXXVI.

CERA optima est subfulua, suppinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum refe-
rens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis.

Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumq; atque transfundunt in uas, quod satis
habeat marinæ ex alto petitiæ, inspersoq; nitri momento, decoquant: cūq; iterum, tertio in
ferbuit, separatim vas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, deterfa sorde, si qua fortè adhæsit: tū
denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus: & uase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ
aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concreseat, &
quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum uasis imum aqua refrigera-
tum, tantisper in ceram immitti debet, dū tota excipiat. Orbiculi lino confuti, interuacante spa-
tio suspenduntur, & interdum continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, usq; dum perfectè al-
befcant. Verum si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operepre-
tium est. Nec defunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant: dein
laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite her-
bofo, infolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere,
cū

cum soli remissa vehementia humorem pariat, ut non facile liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modice explet corpora: datur in forbitione dysentericis, ac milij magnitudine decem grana cera hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

CERA, ut Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet uero quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticum. quamobrem non modo exicare, sed & per accidens humectare uideri fortassis poterit, per spirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum ex calfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intro in corpus assumpta, sed foris imposita. Si quidem paulum quiddam digerentis, calidæque facultatis retinet, quæ plurima melli inerat.

Cere uires ex Galeno.

Πρόπολις. PROPOLIS.

CAP. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis, & mastiche more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixæ corpori extrahit: in veterere tussi suffita proficit: impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, cerose naturæ inuenitur.

QUANQUAM, ut hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, ut apertius dicam, præ spiraculis, ubi intrandi, exeundi, apibus patet aditus: tamen Plinius lib. XI. cap. VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasque magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Cere initium, plerumque è mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorū stabilimentum, quæ omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiamnum graui, ut quæ plerique pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, ceterum admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porro ex calfacit recessu secundo completo, aut certe tertio incipiente. Et ut idem quoque scribit libro III. de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis ualentius attrahit, quam cuiusvis generis resina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiscet.

Propolis consideratio.

Ceterum cum propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam. Apes igitur (ut Plinius autor est) sunt rusticæ syluestresque, horridæ aspectu, multo iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optima breues uariæque, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uespærum, etiamnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odore sædos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque unguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora dirumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cum ante fores in teporem solis promotis alia cibos ministrant: cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Reges habent, pluresque inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cum adulta esse cœpit, concordii suffragio deterrimos necant, ne distrabant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quam niger, uariisque. Omnibus forma semper egregia, & duplo quam cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore à uulgo differunt. Cùm rex procedit, una est totum examen, circæque cum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresque, assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murrure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quæ lassatus deficit, aut forte aberrauit, odore prosequuntur. Ubiqueque ille confedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehensio totum tenetur agmen: amisso dilabatur, migrantque ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuerint, potiusque nascentium domos diruunt. Rege consumpto, moeret plebs ignauo dolore: non cibos conuehant, non procedunt, sed tristi tantum murrure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine: alias spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plauis, ac tinnitu, anacenisimisque locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolem, liliū, cytisum, fabam, erulium, cunilam, papauer, conyzam, cassiam, melilotum, melisso-

Propolis uires ex Gal.

Apum consideratio.

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

phyllum (malum legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum audisime sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cum oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborem procul esse melius est, cum aliquas quam proximè feri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem cauere oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluita sistat) alio concita moriuntur. Remedium sorba confusa è melle præbere ijs, uel urinarum hominum, uel bouum, aut grana punici mali amineo uino conspersa. Amant & genistas circumferi aluearijs, ijsque gratissimum. Mira apum prudentia, earumque operis obseruatio, ut annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodeviginti annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem

Mira apum in opere suo industria.

Apum reparatio ex Virgil.

operis ita se habet. Interdum statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersae prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuant enim uentos, imbresq; & tunc se continent tectis. Itaq; temperie celi (hanc enim inter præscita habent) cum agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehant: seniores intus operantur. Quæ flores compo-
tant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq; onustæ remeant sar-
cina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struunt,
aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim uestuntur, ne inæ-
qualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluci, textumq; uel usque ad summa te-
sta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Fauis superiore parte affixi, & pau-
lulum etiam lateribus simul hærent, & pendent unæ. Alucum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, quæ-
liter poscit alucius, aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus.
Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarcinendum. Primi ferè tres uersus
inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maxime implentur melle: ideòq; auerso aluco
fauis eximuntur. Gerule secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant.
Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerso flatu uapribus hebetato. Mira obser-
uatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è
medio, nullæq; inter opera spurcitie iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unam con-
gesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cum aduersperascit in aluco strepunt minus, ac minus, donec
una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. tunc repen-
te omnes conticescunt. Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facile reparari posset ex biemi ui-
tulo, ut libro I I I I. Georgicorum clare docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primum, atq; ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor a uentis obliqua luce fenestras.
Tum utulus bima curuans iam cornua fronte
Queritur: huic geminae nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; uirentes.
Hoc geritur zephyris primum impellentibus undas,
Ante nouis rubeant quam præta coloribus, antè
Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in osibus humor
Aestuat: & uiscenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscuntur: tenuemq; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut aestiuus effusus nubibus imber,
Erupte: aut ut neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hætenus Virgilius. Cæterum etiam apes in medicina usum habent: siquidem siccae & in pul-
uerem contritæ, ijs admixtæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecij capillum restitunt.

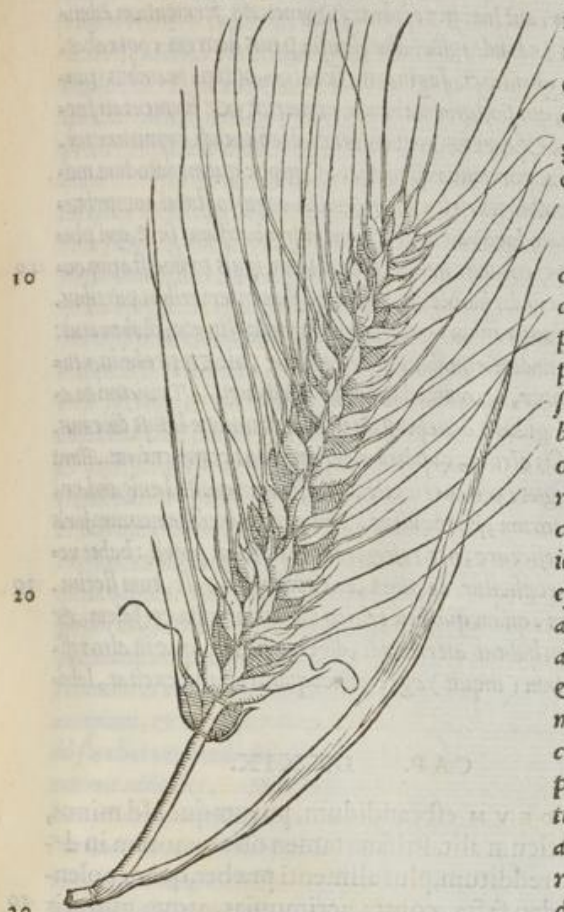
ΓΥΓΩΣ. TRITICVM.

CAP. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad secundæ valetudinis usus habentur, quæ recentia, & iam per-
fectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominan-
tur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum moribus profunt, mansa & imposita.
Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E' trimestrium farina panis, leuiorem
cibum præbet, & qui faciliè in mēbra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur
aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item contra interaneorum infla-
tiones: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas
fedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis profunt. Farinaceum fermentū calfacien-
di, extrahendiq; vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula fu-
runculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto,
aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excrea-
tionibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est.
Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis
& crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet; cum emolliat, & quadan-
tenus

TRITICVM.

tenus refrigeret: sed herbis, succisue huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis convenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur forbendum.



TRITICI genera (ut Theophrastus autor est lib. VIII. cap. IIII. de plant. historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Africum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam uel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum alijs, tum uel maxime quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec uero ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud serum: et aliud auctu amplum multumque reddens, aliud icunum quoddam parumque ferens: & aliud spicem grandiore effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, ut Africum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Africo datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis uestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusque. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum est: eiusmodi namque differentie naturaliores profecto appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies ualeat consumari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant: idemque firmum

Tritici genera ex Theophrasto.

esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquit: etenim nec multum in hoc fursuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consumptionem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria uero quædam habentur, quæ ex Sicilia et in Achaia aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumque fecunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipue apud Caristum. Trimestria uero permulta, & ubique habentur: leuia hæc, & parum fecunda, unicalama sunt, atque in totum infirma. Leuissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex ijs, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur. Sed eo ponderosius, quod Boeotia fert. Indicium asserunt, quod athletæ, qui Boeotiæ ternos semiseptarios uix possint consumere, cum Athenis fuerint, facile quina consumunt. Leue satis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur causa in terris cæloque intelligi debet. Nam & Asia ultra Bactra quodam in loco adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ suæ equiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeo firmum nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Ceterum Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maxime decernitur. Montanis modo comparetur Italiae agris externum. Hæc fuisse sententia Alexandro magno regnante, cum clarissima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem eius anni fere centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata sententia.

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror posteros Græcorum, nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sane mirum uideri debet, quod Græcus ille Sophocles Italicum frumentum ceteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeo præ ceteris adamauit, & moribus, ac legibus, omni ornatu ad politicæ (ut ita dicam) uiuendum instituit, ut merito etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearet: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, leue, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerumque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, densumque apparet triticum, intus rarum, laxum, albidumque conspiciatur, quod utique plurimum fursuris habet. Quo fit, ut panes fursuracci inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum; uerum etiam uentriculum ipsum excrementis replent. Farina porro ea ceteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & crassi fursuris fuerit. Nam quæ superflue molitur, fursuraccos facit panes: & quæ recentior est, adsciticiam molæ caliditatem retinet: quæ uero iandiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut uiroso ali-

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

quo

quo odore labefactatur. Hæc deinde, dum sit panis, optimæ est associandæ aquæ, eaque subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœcum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinfitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius equaliter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immituntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitatis panis proportionem respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, et decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimum fermentati, & probe elaborati in clibano igne moderato percoquantur. Nam profusus ignis primo statim occurrunt adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Unde accedit, panem hunc visu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quod internè crudus sit, atq; illaboratus: externè uerò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio undiq; equaliter præassatur, hic & probe in uentriculo concoquitur, atq; ad actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facile degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuus, frigidusq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus.

Oleum è tritico.

Tritici uires ex Galeno.

Fit è tritici grani inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant. Sunt etiamnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim leuigandam.

Meminit tritici Galenus libro v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Triticum ut medicamentum foris impositum, primi est ordinis excelsacientium: non tamen nec ressecare, nec refrigerare manifestò potest: habet uerò etiam quiddam uiscosum, & obstruens. Porro quod ex eo conficitur amyllum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod uerò ex pane fit cataplasma, uim habet magis digerentem, quam quod ex tritico: nimirum cum & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cum fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) agrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat.

Hordeum.

CAP. LXXIX.



Hordei confideratio.

HORDEUM est candidum, purumque. Id minus, quam triticum alit. Ptifana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quam polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis scabritias, exulcerationesque pollet: quibus etiam triticea ptifana præsidio est: sed plus alit, magisque urinam mouet. Lac abunde suppeditat, si cum foeniculi semine decocta forbeatur. Hordeum absterget, urinam ciet, inflationem parit, stomacho aduersatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mullaaqua cum fico, ut inflammationes, collectionesque discutiat: duritias cum resina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciat: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, foenogracæ, & ruta illini iuuat: strumas cum piceliquida, cera, oleo, & impubis pueri urina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluvia sistit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in aceto, modo quo hordeaceum cataplasma, & calida imposita, lepris medetur. Cremor uerò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

NON minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ est, quam triticum. Est autem (ut Theophrastus libro v. cap. iiii.

de plantarum historia memorie prodidit) in hordei genere differentia. quippe quod aliud binis uersibus, aliud ternis, quaternisq; cumq; plurimum senis: est enim uel eiusmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus construitur uersibus, hoc semper ferè spissius, posituq; arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum sit brachiari, ut proposui. Et spicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; constant: alijs minores, frequentioresq; & alijs distantiores à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipsorum aliud rotundius, minusq;

nusq; aliud oblongius, maiusq; atq; in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra celi mutationes candido ualidius esse uidetur. haftenus Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherium dici putauerim, quia soliculo castratum enasceitur. Galli qui serunt, mundum uocant hordeum, quod sponte granum gluma concidat, in reliquo autem non nisi egre deglubitur. Hordeum magis, quam triticum, rubiginem sentit, minusq; tolerat imbrum impetus. Siquidem infestis imbris, aut uliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis satum in lolium degenerare affirmant. Hordei meminit Galenus libro VII, simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Hordeum primum est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam paucillum absterfionis. Paulo etiam plus desiccatur, quam farina fabacea, cui non insunt cortices: cetera uero similia sunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis praestat, quod flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassioris essentiae, quam hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porro quoniam utrunq; paulum a medio recessit, multo sunt usui. Nam talia medicamenta multis alijs miscentur, ceu materiae quaedam: itaq; etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphonon uero, hoc est polenta, multo plus hordeo desiccatur. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in usu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palam calfacit, hoc uero non modo non calfacit (quo modo nonnulla, quae in medio sunt calefacientiam, & refrigerantiam, uti amylinum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso utare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dissidet praeterea succi specie a tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrunq; semen gignere natum est, qui quidem a tritico in nobis prouenit crassus, & uiscosus est: qui ab hordeo tenuis, ac nonnihil deterforius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: sed uarie pro modo praeparationis humectatur, ac desiccatur. Etenim manifeste cernimus, polentam ex tosto hordeo factam siccare: ptisanam contra humectare, si quidem ut decet fuerit parata, hoc est, cum in coctione quam plurimum intumuerit, postea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. haec Galenus. Ceterum cum recentiores medici Galeni ptisanam non rite, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantisper decoquant, dum pulvis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modo saccharum, modo dulcium amygdalarum, modo melopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Manardus uero Ferrariensis etate nostra acutis morbis minime competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quod, ut ipse asserit, Itali huic cibo a teneris non assueuerint, quodq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longe infirmius. Cuius tamen sententiae non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minime adstipulantur. Porro hordeaceus panis praeter id, quod uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatuq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cum polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; saepius a Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palam sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea differere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est autor lib. xviii. cap. vii. Graeci enim per fustum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frangebant: deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quam molirent. Alij uero uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocumq; autem genere praeparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali uero sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, iisdem additis, atq; etiam milio. haec ex Plinio. Ceterum aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admixtis, ut Plinius tradit; sed ex hordeo tantum recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quae in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitime imponendam esse, quae ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modice tosto, & in farinam redacto parari debeat: quod de hac utrunq; intellexisse non dubitem.

Hordei facultates ex Gal.

Ptisanae consideratio.

Manardi opinio.

Panis hordeaceus.

Polentae consideratio.

Ζύθος. ZYTHVM.

CAP. LXXX.

EX HORDEO potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, praesertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationem parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κούρμι. CURMI.

CAP. LXXXI.

FIT ET ex hordeo potus, quem Curmi nominant, eoq; saepe potu pro vino vtuntur: verum dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quae occidentem spectat, & Britannia.

ZYTHVM, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sane fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maxime similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius libro xxii. capite ultimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem haec sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: celia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs. haec Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur e frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco.

Zythi, & curmitis consideratio.

loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quam Ceruisia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ argentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quam in conficiendi ratione, cum eorū utrūque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cū plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam cū omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cum saporibus inter se differant. Aliæ namq; dulces, gratæq; gustui sunt: aliæ uerò amaræ, austeræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequam potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerāt lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur poena, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quādoquidem eorum de cocto macerate fruges, non modò fermentantur; sed & uini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largius sumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quod crassior, concoctusq; difficilior sit, quam uinum.

Zea. ZEA.

CAP. LXXXII.

ZEA duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quam hordeum alit, origata. digeritur in panificia, minus quam triticum alens.

NISI Zea, de qua hic differit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facile crediderim, quæ legitimam referat zeam. Verum enim uero quod Zea, Italica sit spelta, facile ex Dioscoride coniectari potest, quod scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quod in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos diuini est generum: una spicas profert simplicibus granorū uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat, in quibus singulus folliculus duo concludit grana. Zeam hanc quidam, ut Forouilienses, Pirra farræ uulgò appellant, quod ex ipsius deglubitis granis farris modo hanc conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam esse Italiam in Campania maximè, et semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cum Zea fuerit copiosa fruges in Italia, facile in hunc usq; diem eius perdurare prouentum. Quod cum ita esse certò credam, nil aliud antiquorum Zea esse potest, quam spelta nobis uocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt et apud Insabres, qui Speltam, aliam quasi alicam uocent. quod facile attestatur hanc esse zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam hanc appellauerunt. Zea meminit Galenus lib. VI. simpl. med. sic inquit.



Zea consideratio.

Zea uires ex Galeno.

Zea uniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoscatur.

Κρίνον. CRIMNON.

CAP. LXXXIII.

CRIMNON crassior est ex Zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abundè alit, † sed ægrè conficitur: aluum vehementius adstringit, si Zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni consideratio.

CRIMNVN crassior Zea, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitabant, ut Plinius est autor libro XVIII. capite VIII. † Neq; Ruellium, neq; communem, uulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non ἐκκατέργασον, quod facile conficiatur; sed ἀκατέργασον, quod ægrè concoquatur, legendum putat.

Ὀλῦρα. OLYRA.

CAP. LXXXIII.

EIDEM Zea generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, ut Zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon uocant.

OLYRAM

OLYRAM zea esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non seratur in Italia. Ideoque Galenus ipsam pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utraq; inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgo uocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minime differre. Qua in re Plinium sibi aliqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cum non animaduertit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, & secale, quod speciatim sarraginem appellauit lib. xviii. Nam capite x. ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulcissimum panem scribit. At xvi. ex secale deterrimum, & tantum ad arcendam famem utilem. In eodem uersatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confudisse uidetur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyram omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctissimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cum is speciatim de siligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem discrepantibus scripserit lib. xviii. capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidissimum, leuissimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam; sicuti etiam libro xxi. capite uigesimo quinto, non (ut ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiam Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de pane agens, inquit. Panis quidem sincerissimus cum à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiaceant imperio, siliginis uocatur. Nam silignis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca uox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minime dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cum olyra Græca planè sit uox. Ex quibus colligi potest, quòd si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non solum qui putant ueterum siliginem, & olyram esse idem; sed & qui existimant olyram esse secale, quam Plinius sarraginem, nos uero uulgo Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quòd panis siliginis Galeno purissimus, candidissimus, & omnium ad alendum aptissimus reddatur. Apud nos uero impurissimus sit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, uel sarragine conficitur.

Olyrae consideratio.

Marcelli, & multorum opinio reprobata.

† Ne quis frustra querat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hic nos minime secutos esse Ruellium, qui ὀλῦραν siliginem uertit: sed Græcam uocem retinuisse, quòd olyram à siligine planè differre censeamus, ut in commentario ostendimus.

Ἀθήρα. ATHERA.

CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulicula, infantibus conueniens, & cataplasmatibus efficax.

Cum Dioscorides, satis superq; declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli autores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgo Mosa nuncupatur: utunturq; ea plurimum non modò in infantulorum lactetium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uersati sunt.

Athera consideratio.

Τράγος. TRAGOS.

CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum acris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uero far notis referre asserunt, hac ætate, quòd sciuerim, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit libro xviii. capite x.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primum ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus.

Tragi consideratio.

Βρώμος. AVENA.

CAP. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas veluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus fistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAMETSI Avena, uulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab acerbis repurgata, & iure pinguium carniū elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & puliculam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Avena (ut Galenus memoriæ prodidit libro vi. simplicium medicamentorum) unum est ex leguminibus: uerum ut medicamentum similem hordeo uim obtinet. Nam illud desiccatur, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorē. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut uentris profluvia iuuat. Et primo de aliment. facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typhæ, & olyrae uberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum,

Auenæ consideratio.

Auenæ facultas ex Gal.

A V E N A.



Oryzæ facultas ex Gal.

O R Y Z A.



Halicæ consideratio.

est alimentum, non hominum: nisi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua estur cum uino dulci, aut sapa, aut mulso. Ceterum Auenæ farina (ut Plinius adnotauit libro xxii. capite xxv.) decocta in aceto neuos tollit.

Ὄρυζα. O R Y Z A. CAP. LXXXVIII.

O R Y Z A frugum generis est, in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit. 10

O R Y Z A adeo omnibus in cibis familiaris, frequensque est, ut nulla prorsus explanatione in ea describenda sit opus. Quinetiam de eius uiribus nil aliud explicandum relinquitur, quam quod literis mandauit Galenus. qui libro viii. de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem sistit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in stenda aluo utuntur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quam halica conficitur, & minus alit, cum utique in edendi suauitate ab ea quam plurimum deficit. 20

Χόλδα. H A L I C A. CAP. LXXXIX.

H A L I C A fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quam oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium scabritias extricat: incipientibus ægyllopijs medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est. 30

H A L I C A M antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscuentes. Huius rei autor est Plinius libro xviii. cap. xi. sic inquit. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo uinctorum penali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Verum ipsum armentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum uero apberema appellant. Nondum habet candorem suum, quo precellunt. Nam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictum, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremque, & teneritatem effert. Inuenitur hæc inter Puteolos, et Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maxime è zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresque, & breui stipula, pinsunt cum harena, & sic quoque difficulter deterunt utriculos. Postea quæ gyphi pars quarta inspergitur, atque ut cohereret, farinario cribro subcernunt. hæc tamen Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quod ueteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esset assent, cum procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeo spiritibus meatu obstruere, ut facile homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quod quamquam aliqui cretam, alij uero gypsum halicæ commiscerent, ut cæcidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quam decoquendam traderent. Namque hoc tempore gingiberis radices fabrilis rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicerent: quæ tamen & abluuntur, & deraduntur, & cribro excutitur, cum in ciborum condimentis, uel medicamentorum misturis eæ expetitur. Hoc enim mihi uisus est inuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cum ait. Ceterum dilige- 50

riam diligentissime, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cum Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, et gypso, quibus inficiebatur. Quod autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cum inquit. Halica ex genere est tritici, quæ ualèter nutrit, succumque lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci uino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleque conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem uentris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam assatim coctam, quoad teneram flacciditatem adepta colliquescat, deinde conditam, et colatam, ut ptisanæ colato cremor similis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admixtam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; sed etiam ex tritico, et alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, et alijs intelligi facile potest. Fit et hoc tempore in uniuersa Italia, quamuis eam non Halicam, sed Far falsò appellent. Nanque far ab halica longè diuersum putamus. Quod autem Far à chondro, siue halica differat, sique per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum uocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum autorum scriptis apertissime constat. Siquidem id primum declarat Plinius lib. xviii. cap. viii. sic inquit. Frumenti genera non eadè ubique, neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin et eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. vii. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantum è frumèto trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. xxi. cap. xxv. cum inquit. Halica res Romana est, et non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni etate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, et Galeni auctoritas libro vii. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem, et noctem macerari finito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aëtius lib. ix. capite xlv. ubi ex Archigene hæc habet. Quod uerò Latine in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinque partes redigatur, et siccum asseruato. Vt autem tempore halicæ modo coquitur, et à sanis in cibo sianitur. Pro ægris uerò uarie apparatur, et epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisque far concinnant, quo modo et suauius, et iucundius redditur. hæc Aëtius. Ex cuius, et supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quod far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris.

Halicæ uires
ex Gal.

Farris, & halicæ
differen.

Κέχυρος. MILIVM.
CAP. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, ut torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM, ut libro vii. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: sed et uentrem desiccatur. Porro foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccati postulant: et cataplasmatibus modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatibus usus. Quibus omnibus ea prorsus astipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cum inquit. Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, et refrigerans. Constat insuper præaridum, et instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, et leuoris. Iure ergo aluum humentem desiccatur. Agricola huius farina cocta, admixto adipe suillo, et oleo, uescuntur.

Milij uires ex
Galeno.

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eodem habet vsus; minus tamen & nutrit, & stringit.

PANICVM, ut scriptum reliquit Galenus lib. vi. simpl. medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certe pauci nutrimenti, & exiccatoria. Siftit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si uero foris illinatur, exiccatur, atque refrigerat. haec Galenus. Ceterum scribit Ruellius secundo de natura stirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Quae in re aperte hallucinatur: namque melica, quae apud Insuabres uulgo Meleganominatur, illud genus frugis est, quam nostrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uero in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam (quod scierim) in Italia panicum melica uocatur. MELICA autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quam proceritate arundinem referens, adeo ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleuerit, arundinetæ repraesentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba factus medulla. Paniculae, quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quaedam cum maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quaedam uero nigredinem in uersum contrahunt, granis compluribus onustae. Deperitur granum à rusticis, moliturque in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: est in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumque seratur saginam, quam ad hominum alimentum. Hoc Plinio lib. xviii. cap. vii. milium est Indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinii sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolefcit ad pedes altitudine septem, pregrandibus culmis, lobas nocant, omnium frugum fertilissimum.

SESAMVM.

ΣΙΣΑΜΟΝ. SESAMVM.
CAP. XCII.

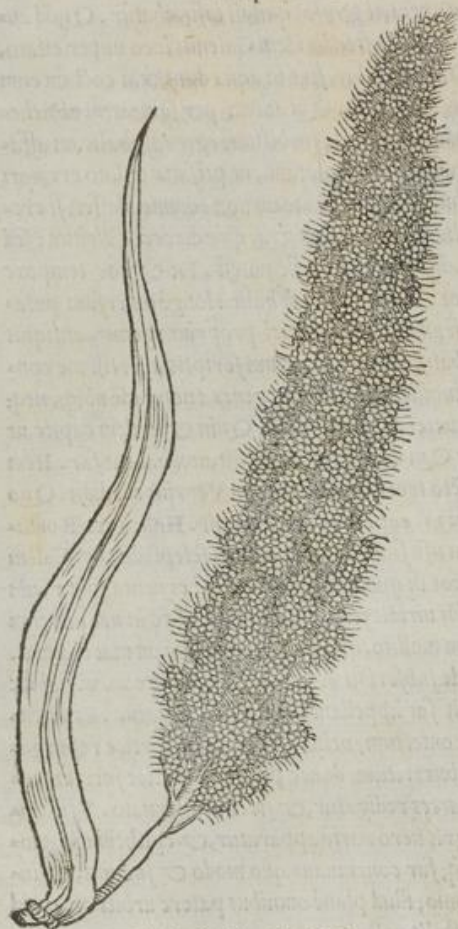
SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commilluris dentium inhaeret: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, colici doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui aestuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: praesertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

TAMETSI Sefami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplastarij, qui Sefami plantas uiderint unquam, cum nullum, uel rarissimum, quod agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Graecia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophrastus est autor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: semine nasculis incluso, papaueris modo. Sefamum, teste Plinio, ab Indis primum aduectum est. Ibi enim copiosissimum feritur, cum oleum inde maximo prouentu conficiant, non modo ad lucernarum usum; sed ad ciborum condimentum, quem admodum nos ex oliuis. Non temere scripsisse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Sefamum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quam milio, & radix quoque numerosior. Siquidem id legimus,

Panici uires.
ex Gal.

Rucl. lapsus.

Melicae consideratio.



Sefami consideratio.

legimus Theophrasto proditum esse lib. VIII. cap. IX. de plantarum historia, ubi sic inquit. Omnium, quæ æstius se-
mentibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori
crassiori; calamo, & numerosiore constet radice, quam milium. Sesami meminit Galenus libro VIII. simplicium
medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet uiscosum, & pingue: quare emplasticum est, & e-
molliens, ac modice calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herba quoq; decoctum similem
uim obtinet. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerime
fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, &
pingue corpori præbet alimentum. Liqueat ergo quod uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmo-
dum neq; aliud quoduis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non celeriter peruat.

Sesami uires
ex Gal.

Αἶμα. LOLIVM.

CAP. XCIII.

LOLIVM, quod inter segetes nascitur, molitum,
nomas, putrescentia vlcera, gangrænasque compefcit
cū raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure vi-
uo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque di-
scutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum
in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducun-
tur. Decoctum ex aqua mulsa vtilissimè ischiadicis
illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suf-
fiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIVM omnibus notissimum est. Nascitur in arvis e
tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem
imbre nimio madidis, ut superius quoq; in tritici, & hordei com-
mentatione dictum est. Verum etsi non desint, qui Lolium ue-
re tantum exoriri putent: prouenit tamen (ut Theophrastus
memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum histo-
ria) hyeme incunte, folio angusto, piloso, & pingui, cuiusq; pe-
culiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchsius (ut
declarat in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs)
Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimi-
mum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modo com-
muni doctissimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu uersa-
ti sunt, sententiæ refragatur; sed & ueterum scriptis, qui Lolium
in spica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo
inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quauis Theophrasti
auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem representet, plura ta-
men ex eo reddidisse uidetur, quam ipse usquam in Theophrasto
legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, ut
dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quod

Lolij conside-
ratio.

Fuchsij error.



forte eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quod autem id legitimum sit Lolium,
quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. IIII. cap. de
phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capi-
tulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex uulgata quoq; Lolij facultate Fuchsij error deprehendi
potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & ueluti temulentiam estantibus parit cum in-
expugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius
noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, desiccatur, & excoalscit
efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quam Iris: sed non est perinde ut illa subtilis essentia, uerum multum in
hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excoalscentium, secundi uerò extremo
exiccantium.

Lolij uires ex
Gal.

Αμύλον. AMYLVM.

CAP. CXIII.

AMYLVM ex eo appellatum est, quod sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creti-
cum, aut Aegyptium. Ratio faciendi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quin-
quies die, & si fieri potest, nocte: cum emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quod
minus cremor utilis vnà excludatur. vbi mollissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari o-
portet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumq;
quallo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si
paulisper vdim maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque vlcera
efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admi-
scetur.

u 2 scetur.

fecetur. Fit etiam amyllum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vsus, ad alia tamen conueniens.

Amyli confi-
deratio.

Amyli vires
ex Gal.

AMYLLUM, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem autore Plinio lib. xviii. cap. vii. leuitate, ac leuore, atq; ut recens sit, & candidum. Ceterum etsi prætulit Dioscorides Amyllum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insula (ut ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. Amyllum, ut memorie prodidit Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, leuigandi exasperatas partes vim obtinens: quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quâuis facultatem habent insignem. quas substantias iure & diu, id est, 10 qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humiditas substantias est aqua. Ceterum amyllum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & nō calfacit, cum ceteri panes calfaciant. Quod uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amyllum ne confrendum quidem est, cum palam id tum calfaciat, tum ualenter nutriat: si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficile. Porro Amylon (ut Plinius tradit libro xxi. cap. xxv.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in uesticæ uerò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tri-
bus, sufferuefacta à balneo.

ΤΗΛΙΣ. FOENVM GRAECVM.

CAP. XCV.

20



Fœni Græci
uires ex Gal.

FOENI Græci farina vim habet emolliēdi, discutiendique: in aqua mulsâ decocta aduersus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius sceminarū malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit vuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, fur-
fures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi vice subijcia-
tur. Viride cum aceto vtilissimum imbecillibus locis, & vlcera sentientibus. Decoctum eius prodest aduersus tenesmos, foetidamq; dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

FOENI Græci semen profert planta trifolio similis, corniculis quibusdam inclusum: unde illi Buceras nomen imposuit Theophrastus. Huius meminit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Fœnum Græcum calidum est se-
cundi ordinis, desiccatur primo: proinde feruentes phlegmonas ir-
ritat, acerbaturq; quæ uerò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.

Λίνον. LINVM.

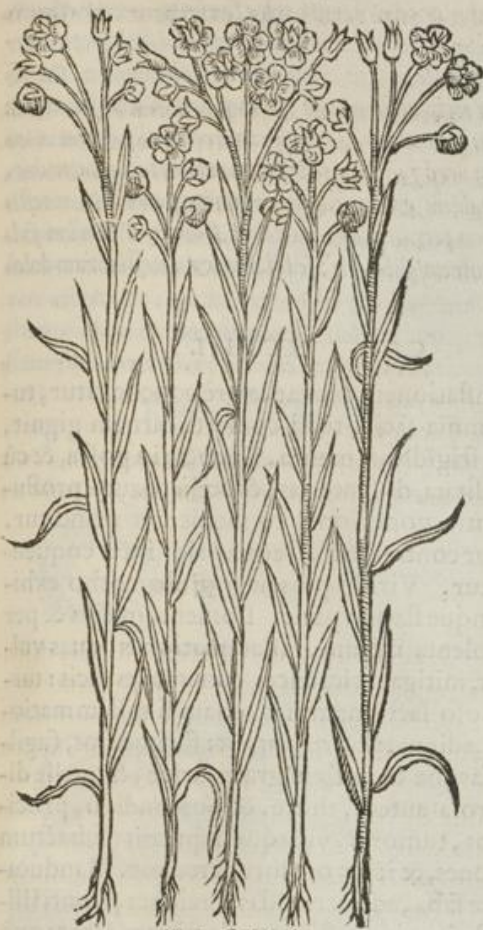
CAP. XCVI.

LINVM vulgò notum est. cuius semen eandem, quas fœnum græcum vires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisque inflammationem, cum melle, 30

oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varosque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasque discutit: vlcera, quæ serpunt, fauosque cum vino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo nasturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis vicem substituatur: tussim lenit: venerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum interancorum, vuluæque erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in defensionibus perquam utile.

CVM Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus; sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, vulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi; etsi seminis usus, & vires minime silentio sint præte-

L I N V M.



CICER.

sint prætereunda. Exprimitur ex semine oleum, quod non so-
lum medicis, & seplariis expetitur; sed etiam pictoribus, lapi-
cidis, lignariis, cementariis, ac ferrariis fabris. Præstat & ad
lucernarum usum, quod diutius igni resistat, quam quod ex oliuis
exprimitur. In medico autem usu nervorum convulsionibus per-
idoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad os-
sum compagines explicandas mirifice prodest. Perutile est om-
nibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, ri-
mis, ac doloribus: sceminarum induratos locos mollit. Nymphææ,
aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt
& qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali
dolore uexantur. uerum recens sit oportet: quandoquidem inue-
teratum, contracto rancore non modo excalfacit, plus quam par
sit; sed & nauseam commouet. Ceterum quoniam (ut Pli-
nius inquit libro XIX. capite primo) X Y L O N, siue Gossipium,
quod nos uulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter
lini genera nonnulli annuerant, cum eius, quod seiam, nusquam
meminerint Dioscorides, & Galenus, non dissimulandum duxi,
quod Xyli semen, quod tamen rancorem non senserit, tussis, & pe-
ctoris uitij opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, &
semen auget. Candidissima uero eius lanugo sanguinem è uulneri-
bus manantem sistit, præsertim si prius paululum exuratur.

Olei ex lini se-
mine uires.

Xyli confide-
ratio.

Lini seminis facultates memorie prodidit Galenus lib. VII.
simplicium medicamentorum, sic scribens. Lini semen esum sta-
tuosum est, etiam si frigatur: adeo sanè excrementitia humiditate
plenum est. Est uero etiam in primo ordine quodammodo calidum,
ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm.

Lini uires ex
Galeno.

Εἰς βιβλ. CICER.
CAP. XCVII.



CICER fatium aluo idoneum est, vrinam ciet,
inflationem parit, colorem commendat, menses ac par-
tus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur
ad inflammationes testium, uerrucosas informicatio-
nes: ad scabiem, vlcera capitis manantia, impetiginés-
que, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe
vocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum
genus arietinum nominatur. Vtrunque cit urinas, da-
to cum rore marino hydropicis, aut regio morbo labo-
rantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam ue-
sicam, & renes. In uerrucarum formicantium, pen-
siliumque genere, prima luna singulis granis singulas
tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se
præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre ci-
cer, folijs fatiuo simile est, odore acri, sed semine di-
screpat. Idem quod fatium præstat.

IN CICERVUM genere habetur candidum, quod & Co-
lumbinum uocatur. Est & rubeum Venereum dictum, quod ad
excitandam uenerem mirifice præstat. Habetur item & nigrum
ceteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Ga-
lenus primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Cicer non mi-
nus quam faba inflationes excitat, sed ualentius nutrit. Venerem
stimulat, creditumque est etiam simul semen generare: cuius gra-
tia admissarij equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ci-
ceribus facultas abstergerendi maior, quam fabis: adeo ut quædam
ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque
comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præci-
puè nascentia, Arietinaque uocata. Huius ex aqua decoctum po-

Ciceris con-
sideratio, & ui-
res ex Gal.

tare præstiterit. Vescuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hætenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, quod arietum capita sua imagine representet.

Ciceris uires
ex Aëtio.

Theophrasto quoque Cicerum plures sunt differentiæ libro VIII. cap. V. de historia plantarum, ubi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasque differentiæ ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiam Aëtius, sic inquit. Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, uentri accommodatum, urinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiose generat. Huius decoctum, præsertimque nigri, calculos renum frangit. Alterum uero genus, quod Orobieum uocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertque ad ulcera maligna præsidium non poenitendum. hætenus Aëtius. Cæterum syluestre omnibus ferè notum est. & si Plinio fides est, adhibenda, uentrem subducit: sed flatu, & intestinorum dolo- 10 res gignit.

Κύαμος. F A B A.

CAP. XCVIII.



Fabarum con-
sideratio, & ui-
res ex Gal.

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidiq[ue] natura. Decocta in posca, & cū suo cortice esitata, dysenterias, & celiacorum profluvia sistit: contra uomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, fugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uasque reprimat: subactum uino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in uino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imò uentri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescent, & minus alimenti capeunt: cum polenta, scisso alumine, & uetere oleo impositi cortices, strumas discutunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirundine concitatis: nanque eas supprimit, si semisecta apprimatur. 40

FABAE omnibus notissimæ sunt. & ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando secundum utrumque ad medium temperamentum propinquisimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, celiacis, & uomentibus, quos ἐμῆτικὸς nominant, exhibuerunt. Porro ut edulium, flatulenta est, ac coctū difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Ut medicamentum uero foris imposita, sine molestia desiccet. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admista. Ad neruorum tumores, contusiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cum phlegmone tenentur, moderate refrigerari amant, maxime cum mamma ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Inflat is cibis quocumque modo apparetur: nec per quamuis longam decoctionem id uitij potest amittere. quod ptisanæ minime negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porro affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeque qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuesfactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpsit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemque substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil abstersorie possidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac muliercule, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atque aphronitro, & in uniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisanæ:

ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exerit, & maculas uelut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine ulla abstergendi facultate, qualia balicam, tragum, similaginem, & anylum esse perhibuimus. Cum porro ferculum ex fresa faba paratum, quod ἑτῶς Græci nuncupant, flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibum. quamquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu perdifficilis, tardoque descensu incommodior redditur, & crassi succi alimentum in corpus diffundit. Quod si uiridis, immatura, nondumque arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorum alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantum in uis intestinorum; sed etiam per uniuersum corporis habitum producet. Merito igitur minus quoque nutriet, sed promptius deicietur. Plerique autem hominum non crudas solas fabas comedentes, unâ eas cum suilla carne decoquunt, ueluti olera consueuerunt: ruri uerò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cepas admiscunt, cum in ollis pulmentum ex illis struunt. Sunt qui non simul elixatas, sed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est.

Κύαμος αἰγυπτίος. FABA AEGYPTIA. CAP. XCIX.



AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit, in Asia etiam, Ciliciæque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, et etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine; florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exiit, fert folliculos uesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam feratur ipsa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur harundine crassiore, quæ cruda coctæue estur. ei Colocasiam nomen est. Faba uirens manditur, & exiccata nigrescit: uulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho utilem: dysentericis, cæliacisque prodest, insparso polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantur, magis proficiunt. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

SUNT qui Aegyptiam fabam sue radice appellatione Colocasiam nuncupent. Hæc tamen si, Dioscoridis testimo-
nio, in Aegypto plurima nascatur, quin & in Asia, & Cilicia palustribus locis inueniatur; habetur tamen hoc æuo in quibusdam etiam Italiae uiridarijs. Meminit huius Theophrastus lib. IIII. cap. x. de plantarum historia, ubi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq; exit. Caulis eius, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cæcimine orbiculatum, uesparum fauo non absimile. Inq; singulis cellis, singulæ fabæ continentur, paulo super id eminentes, multitudine plurimum terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus in plenum caput. Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quoque cõterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum patefcit. Fructus ita se habet. Radix illi crassissima, harundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nasctur itaq; sponte uel plurima, ceterum & seritur in limo paleis largè admixtis, ut descendat, incorruptaq; maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuo manet. Radix enim ualida est, nec procul harundinum stirpibus, uerum spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Nasctur hæc etiam in Syria, Ciliciâq; hætenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius libro XXI. cap. xv. ubi sic inquit. In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule enim coctus est araneoso in mandendo: thyrsus autem, qui inter folia emicat, spectabilis: folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris annibus uocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasie folijs, in uariam speciem uasorum potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratam magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorum, magisq; excrementitiam sortita est.

† Græci codices hoc loco habent ὡς τῆς γαλῆς, id est, instar galæ. Quæ autè horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari uidetur.

καὶ αὐτὸς.



Létium uires
ex Galeno.

LENTES, quemadmodum libro VIII. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, ualenter adstringunt: in caliditate uerò, & frigidityte medium tenent; desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccatur, & sistit uentrem: ceterum decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibetur. haecenus loco citato Galenus. Ceterum asserenti Dioscoridi Lentescum aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accurate, primaque aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: praearida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius uehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quae & crassi succi, & terrestris est. Succus porro lentis, sicut ante retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixir in aqua iusculum sale gauro, oleoque conditum bibatur, aluum deijciat. At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus, fereculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quae uentri obueniunt, fluxiones desiccant, os uentriculi, intestina, & totum denique uentrem corroborans. Quamobrem coeliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens uero decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumque hac alia uidelicet omnia, quae consequuntur, amittit: ita alibilior, quam integra illa efficitur, crassum, paruumque, succu gignens, tardè commeans: alui tamē fluores haud desiccant, ut ea quae cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam uocant, & cancerum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facile in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo utiliter praebet: eui aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam uisum integrum, et inculpatum hebetat, immoderate exiccans. Ei uero, qui contrario modo se habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Mensuris purgationibus inepta est: crassum enim, & tardissimum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cum porro lens, & ptisana contrariae inter se sint facultatis, ex amborum commistione praestantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verum non aequa utriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quae per decoctionem in eremorem late diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem aspicit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est coëctio, praeterquam quod saturaria, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cum ptisana illis minime gaudeat, sed solo anetho, porroque sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt: minime enim incrassantia sibi uult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui uero sapa commiscetur, iecoris obstructions gignere nata est, & ipsius uisceris, atque una lentis inflammationes inaugurare, nisi addito melle corrigatur. Illud praeterea non arbitror obscurum, durentes uisceris utriusque affectus,

affectus, quos scirrhus uocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, pitisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media est, quam $\nu\epsilon\alpha\lambda\acute{\alpha}$, id est, recenter salitam appellat, phacoptisanæ percommode et ad suauitatem, et concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salis carnibus esitata, crassos humores auget. Nam hæ quoq; sanguinem crassiorem, et melancholicum magis generant. Quapropter neq; istis affatim, sæpeq; uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, et omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem et de regionibus, anni temporibus, et æris constitutionibus in unoquoq; edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme uero eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, et refrigerantibus: in uere medijs temperamenti, medijsq; facultatis epulas offerendum. Est porro mediocritas non una, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent communis: quædam ex duorum contrariorum æquo intervallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adeptæ: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, pitisanam lenti commisceat. Sic et teutlophacen, quæ ex beta, et lente nomen apud Græcos inuenit, Heracides Tarentinus non sanis modò, uerum etiam laborantibus exhibebat. Est enim et hoc ex purgantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uero, quàm lens per alium descendit. Est et illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, esse permixtum. hætenus Galenus. Ex cuius uerbis facile colligi potest, Lentem in frequenti ciborum usu minime esse recipiendam; præterquam ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant.

Φασίολοι. PHASIOLI.

CAP. CI.

20 PHASIOLI infant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad vomitiones idonei.



40 PHASEOLI sunt in Italia uulgares, et in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, uarijs coloribus distincta: nam et candidi, et rubescentes, et melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoque ætati cognitos fuisse putauimus, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac uarij seminantur in hortis alijsue locis, ubi umbra æstiuæ fuerit opus. Siquidem præterquam quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameræ, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contextunt: solaresq; radios inibent, non secus quàm uitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, elematis, perichlymenum, et stirpium id genus, quæ arbores, et sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse simlacem, hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maxime correspondeat, ut in sequentibus dicitur. Quamobrem longè aberrasse uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cum dixerit sibi parum uerisimile uideri ad eam altitudinem, et foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, et tabernacula uestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides; sed et ipsius simlacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longissimos scandunt palos, et cancellata tecta conuestiunt. Ceterum nec eos quidem hallucinari putauimus, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensti simlace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus libro V IIII. capite IIII. de plantarum historia: et Galenus libro primo de facultate alimentorum: et ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam dolichi (ut adiuuante Deo infra in simlacis hortenstis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quòd Ausonijs uulgò dicitur Rouigione, Tridentinis uero Arabicia, ut Manardo Ferrariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus descripsere, ut eo, quem modo citauimus, locopatebit.

Phaseolorum consideratio.

Marcelli error.

Manardus notatur.

eo patebit. Porro in hoc presenti capite Dioscorides de candidis tantum, ac uulgaribus phasiolis differuit, non de eru-
uilia Arabeia uulgò uocata: in sequentibus uerò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes,
uel lutei, uel uersicolores nascuntur.

O'goſos. ERVVM.

CAP. CII.



Eruu consideratio.

Braſauoli, &
Fuch. lapſus.Eruu uires ex
Galeno.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, angu-
sto folio, tenuis, semina in ualuulis habens: è quibus
farina fit, nomine eruina, ad medendi usus cōueniens.

Eruum capiti onerosum est: aluum eſu turbat: san-
guinem per urinam extrahit: elixo boues ſaginantur. 10

Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana can-
didaque deliguntur, permiscendoque aqua respergun-
tur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur,
uſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, fa-
rinario cribro incernuntur: poſtremo farina recondi-
tur. Hæc aluo utilis est: urinam ciet: meliorem colo-
rem efficit: ſanguinem per ueſicam, aut aluū cum tor-
minibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur:
ulcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in
facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, 20
gangrænas, duritiasque, ſerpere non patitur: mam-
marum duritias emollit: atra ulcera, quæ theriomata
uocant, fauſque emarginat: carbunculos rumpit: cū
uino ſubacta illitu morſibus viperarum, canum, ho-
minumque medetur: urinæ difficultates, tenefmosque
ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non
ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle ex-
ceptum, ſumptumque conuenit. Eius cremor pernio-
nes, & pruritus in toto corpore, ſanat ſouendo.

ERVVM officina, Græcorum more, Orobum appellant.
Cæterum quod ex Alexandria, Syriaque Venetias conuehitur, a-
liud nimirum ſemen repræſentare cenſemus, quàm Eruū, quod
frequentiſſimum in Hetruria naſcitur, ac ſeritur. Folia mitit
Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicercule uulgò uocatæ emula: ſtorem piſorum modo, admodum
ruſcentem: ſiliquas forma teretes, & oblongas, in quibus ſemen, colore in aliquibus pallido, in nonnullis candido, in
quibusdam uerò ruſcente. Porro cū hoc ignoraret Braſauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophraſto, Galeno,
ac Paulo ochros appellatur, legitimam eſſe Eruum, nominis uicinitate fortæſſe deceptus. Quæ in re Fuchſius quoque
hallucinatus deprehenditur, quod ſuo de plantarum hiſtoria uolumine Cicerculam uulgò uocatam, ſatium Eruum
eſſe exiſtimauerit: eſt cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula 40
enim, ut periculum facientibus clariſſimum eſt, haud quaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruum tra-
didit Dioſcorides. Quandoquidem præter id, quod omni prorsus amaritudine uacat, largius eſt at a nunquam ſangui-
nem per ueſicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo ſatentur Dioſcorides, & Galenus. Ex quo plane con-
ſtat tam Braſauolum, quàm Fuchſium, utriusque pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quod eſt
Eruum ab agricolis ſeratur; habetur tamen & inter ſponte naſcentia: nanque & per ſe inter ſegetes frequens ori-
tur. Verum cū à paucis cognoſcatur, illud inter uiciæ ſpecies annumerant. Animaduertendum præterea eſt,
quod quanquam ad Eruinam ſarinam conſiciendam eligit Dioſcorides candidius Eruu ſemen: Galenus tamen lib. pri-
mo de facultate alimentorum, candidum pallido, ac ruſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſauo-
lus Galeni rationem minimè habuiſſe uidetur, cū ſibi ex Dioſcoridis tantum ſententia perſuaſerit, album eruū ſemen
in medicamentorum uſu tam ruſum, quàm pallidum uiribus antecellere. Eruu uires prodidit Galenus libro viii. 50
ſimplici um medicament. ita inquiens. Orobus deſiccatur quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit uerò primo. Porro
quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atque obſtructiones expedit, Cæterum ſi ſumatur copio-
ſe, ſanguinem per urinas euocat. Et lib. primo de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias pleraſque
gentes, Eruo in aqua edulcato paſcuntur. Hominum cibis prorsus hoc ſemen damnatur. eſt enim & inſuauiſſi-
mum, & prauū ſucci. Cæterum in magna fame nonnunquam, ſicut Hippocrates quoque ſcripſit, neceſſitate coacti ho-
mines ad id etiam conſugiunt. Nos eruo inſtan lupini præparato ex melle utimur, ut medicamēto craſſos pulmonis, tho-
racisque humores expurgante. Candidum minus eſt medicamentofum, quàm id, quod ad ſtadium, aut pallidum colorem
tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulceſactum, inſuauiſſitatem certè deponit, ſed unā cum ea & ab-
ſtergendi, & incidendi uim, ut ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia. Itaque citra amaritudinis intellectum
deſiccans fit eſculentum.

Εἶδος. LUPINI.

CAP. CIII.



SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ip- si quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, ea- dem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eo- dem vlcera tetra, quæ theriomata vocant, gangrenas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, vitilignes, maculasque fouere vtilissi- mum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & mel- le subditum in vellere. Eorum farina cutem, liuorès- que corrigit: inflammationes cum polëta, & aqua mi- tigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto le- nit: strumas in aceto cocta, illitaque dissipat: carbun- culos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremo- rem lentescant, faciem abstergunt: medetur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Cit vrinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & sylvestres Lupini, satiuus simi- les, sed omnino minores: qui eadem quæ satiuus pos- sunt.

SERVNTVR in Hetruria Lupini non modo ad alimento- rum usum, sed ad agros impinguandos. Ceterum præter satiuos Lupinos, sylvestrium in Hetruria innumera exoriuntur plantæ, quæ maio mense in campestribus videntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcoratur in Italia, ibique frequenter edun- tur cum sale. Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus) multi usus legumen censetur. Eli-

Lupinorum consideratio.

Lupinorum facult. ex Gal.

us enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingentiam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cū garo, ac oxygaro, vel sine his etiam, sale modico conditus: non uelut hordecum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessario concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probe in uenis confecto, crudus proprie appellatus succus aceruatur. Et libro v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis ante diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitque tunc nutrimentum succi crassi. Ceterum ut medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui naturam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendique uim obtinet. Interficii lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eicere potest. Tum etiam foris identidem persusum, vitilignes, acho- ras, pustulas, exanthemata Græci uocant, psoras, gangrenas, ulcera maligna, quæ cacoethe uocant, iuuat, partim ex- tergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoque. Expurgat tectur, & lienem cum ruta, & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac foetum cum myrrha, & melle impositum. Porro Lupinorum farina sine mordicatione digerit: nec enim liquida tantum, sed & cheeras, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxy- melite, aut posca coquatur oportet, idque pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eli- gendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liquida sunt. Et quæcumque modo diximus præ- stare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uero etiam qui eam ischiadicis cataplasmatibus modo illiunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia ualentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis.

Γογγύλη. RAPVM.

CAP. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesque fouentur: contritoque rapo, atque imposito iuuantur. Si excauata radici rosaceum, ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernioni- bus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & vrinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferunt, anodyna vocant, idoneum est: potum contra venena salu- tare est: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multo magis ap- petentiam recreat. Sylvestre rapum in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assur- gens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in si- liquis calyculatis: cumque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis

RAPVM.

Rapi confi-
deratio.



Fuchsi lapsus

NAPVS.

Rapi vires ex
Galeno.



capitis speciem præbet. in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, vtimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

RAPVM in Italia uulgò notissimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus, in aruis secundo feritur: deinde mense octobri, cum radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satium in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro xviii. capite xiii. longum erraticum esse.

Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mēsis gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa uidimus in Ananienfi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophrastus est autor lib. vii. capite iiii. de plantarum historia) gaudent frigiditate: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radice, non in folia uerti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magis gignitudo, & dulcedine cæteris præsent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate feruntur, uindicantur ab cruciarum iniuria, quæ plerumq; tenella folia in uniuersum erodit, commixta sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per noctem macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobata afferit. Syluestribus rapis scatet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis.

Quare in hoc cogor Fuchsi sententiæ refragari, qui manifeste errore, in suis de stirpium historia doctissimis commentarijs, putat Rapum syluestre esse Rapunculum uulgò dictum: quippe quòd illi minime respondeat. Rapi vires recensuit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ita inquit. Rapi semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatq; & semen generat. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue *ῥάπυ* *ἁλδᾶ*, siue *Βουναδᾶ* appellare uelis, quod eius extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriet. Hanc quoq; ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto repouunt, quò in totum annum usui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoq; si quis ultra modum esitauerit, et maxime si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimum quādo benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpessa, ad eum modum uidelicet, quæ antea in hac preparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem et uentrem mordicat.

† Quod in Græco hic legitur *ῥάπυ*, Ruellius uertit fruticosum. Quæ uox est potius ab eo ex Plin. lib. xx. cap. iiii. reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcæ Latine reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs plerisq; uocibus, Dioscoridem improprie usum fuisse existimemus.

ΒΟΥΝΑΔᾶ. ΝΑΡΥΣ. CAP. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum venenorum vires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

NAPI

NAPI in raporum genere recensentur. Plura Theophrasto, et Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duo tantum repererim, nempe album, & flavum. Flavi tamen albos crassitudine superent, magisque colore placeant: sunt tamen insipidiore, & gustui ob id minus grati. In Aegypto frequentius feruntur, quod inibi ex eorum semine copiosum exprimitur oleum.

Ράφανις. RAPHANVS.

CAP. CVI.



RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suavis est: sed stomacho aduersatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quod magis eius distributionem adiuuet: cum autem præsumitur, cibum suspendit: quare uomituris commodissime datur ante cibum: sensuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius uomitiones mouet: hydropicis commodissime illinitur: lienosis utilis: fugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentiginis cum loliacea farina emendat: his qui fungis strangulantur, tam cibo, quam potu salutaris est. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, menses cit, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrenas ualidissime emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquam vtiliter gargarizatur: contra cerastis morsus, potum ex uino, auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia satiuo similia, sed magis lampsanam imitantur: radix gracilis, tenera, subacris. Tam folium, quam radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, vrinam concitat, æstuosa est.

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quod Latinum nomen imitentur, Radice uulgo uocant: quemadmodum & Romani suam antiquam Raphani syluestris appellationem retinent, qui ipsum primæ literæ metathesi Ramoraciam appellant. Ceterum cum syluestris, satiuæ longè du-

Raphani consideratio.

rrior, acriorque deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in alijs plerisque locis, mendii suspitione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemque, & subacrem. Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ clarissimus, Armoraciæ eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli uocare, folijs oxylapathum maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuersa Germania, & Pannonia ad carniū intinctus. Quæ in re cū, alio-

Fuch. error.

qui peritum, facile hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quod si is uel Romanum inquam profectus esset, uel ceteras notas accuratius perpenderet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset.

Raphani Theophrasto libro VII. cap. IIII. de historia plantarum plura sunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalasium, bæotium. Adolefcit amplissime Corinthium, quod uel radice constat detecta. Hoc enim sursum uersus protruditur, non ut cetera in terram ampliari solium est. Liothalasium, quod Thraciæ uocant, ualidissimum aduersus frigora traditur. Bæotium dulcissimum est, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia leuia, dulciora, suauioraque sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod folijs erucæ simile constat. Raphanus (ut libro VIII. simp. medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccet uero secundo: agreßis autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaque ad fugillata, & alia id genus linida ob talem facultatem accommodata existunt. Meminit item Galenus Raphani libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Radiculam solam, crudamque urbani homines ut plurimum prima mensa ex garo sumunt, alii ducende gratia: pauci autem acetum admiscunt. Rustici uero frequenter cum pane esunt, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia: in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum sunt obsonia, una cum illis sumpta, suntque herbacei generis plantæ. Radicula caulis quoque, & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quam sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quam nutrimenti nomine assidue uescimur. Vinu extenuatorium gerit, cum qua conspicue una calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, cetera alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapique, & lactucæ: nutritque magis caulis iste, quam cruda radícula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem

Raphani uires ex Gal.

x habet.

habet. Quidam non folium caulem; sed unâ ipsas radículas elixantes comedunt, raparum modo. Ceterum cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à coena crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

SISER.

SISER ALTERVM.



Σίσυριον. S I S E R.



CAP. CVII.

S I S E R vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata est, & stomacho utilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

Siferis consideratio.

Siferi uires ex Galeno.

Siferis forma.

NON desunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnum iuri incoquantur, legitimum esse Siser. Ceterum eos hallucinari putauerim, Plinij testimonio ductus, qui libro xix. cap. v. hæc habet. Inest Siferibus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hisce Carotarum radicibus haud quaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec gustui amaritudinem relinquunt: sed dulcedinem potius quandam præ se ferant. Quod præterea Siser sapore sit subamaro, facile ex Galeni sententia comprobari potest libro viii. simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Siferi radix cocta stomacho grata est, & urinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum leuicula adstrictione. hæc Galenus. Ex quibus facile colligi potest, Sifera ab hisce carotis plurimum recedere. Sciendum igitur est, quod Siser in Italia non feritur: tametsi in Germania, Rheni præsertim fluminis accolæ, suis in hortis sifera frequentissima habeant, quæ & ferunt, & colunt. Ideoque Maguntie uenalia abunde reperiuntur, à Tincæ agro illuc allata. Siser folio est olusatrici, caule, & umbella pastinacæ simili, radicibus dodrantalibus, neruosam intus matricem continentibus, subamaris, & colore subcroceo, & quæ gustatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præstantia alleetus Tiberius Cæsar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi sifera curauit ex Gelduba castello Rheno imposito, ubi generositas præcipua.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX.

CAP. CVIII.

EX GENERIBVS rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est fatiuus, illi dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alij oxalida, alij anaxyrida, aut lapathon uocant. Folia eius syluestri, ac exiguu rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente,

OXYLAPATHVM.

OXALIS.



HIPPOLAPATHVM.



rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere alius emollitur. Crudi illitu, melicerides, rosaceo, aut croco adiecto, discutuntur. Sylvestris, & oxylapathi, & eius, quam oxalida nominant, semen ex aqua, aut uino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & celiacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionum ictus. Quod si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos ungues perfanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur, aut in solijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & instillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: strumas, parotidasque discutunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ sceminarum profluvia sistunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos uesicæ comminuunt, menses cient, scorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Easdem habet uires, quas supradicta rumicis genera.

TAMETSI Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur; in ijs tamen sponte frequentissimus nascitur, nullis deficientibus notis, quibus satius delineatur. Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum uocatur, nō quidem quod gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetosam.

Rumicis consideratio.

Oxylapathū.

Oxalidis con-
sideratio.

Hippolapa-
thum.

Lapathi uires
ex Gal.

appellat, sed quòd folijs proveniat in acutum desinentibus. Siquidem ὄξυς Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatum respectu formæ. Ad quòd non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapatium omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperam id ad saporem referentes, quòd ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xx. Oxylapathon non nisi in palustribus nascens, satiuo similis esse scribit, cum tamen alterum alteri dissimile faciat Dioscorides. Illud uerò, quòd ab acido succo ὄξυς λῆς Græcis dicitur (etsi id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illi folia sunt hortenſi similia: huic uerò sagittarum figura, mollia, lenia, quibusdam ueluti capillamentis subrubentibus inspersa, succosa, folijsq; maioris acidiora. Semen utriq; idem, præterquam quòd maiori maius, minori uerò minus. Hippolapathum porro non solum in palustribus provenire uidemus; sed etiam in montibus, ijs præsertim in locis, ubi pedunculus diutius stabulari solet, & ubi eorum sumo pinguescit solum, illi plantæ omnino correspondens, quæ sub Rhubarbari nomenclatura, passim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur. Lapatii meminit Galenus libro v. 11. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lapatium moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum miſtam: nam simul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam quandam etiam adstrictionem obtinet, adeò ut & dysenterias, & diarrheas, siue profluvia sanet, & maxime oxylapathi. Porro hippolapathum, quod in totum in paludibus provenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et libro secundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, sylvestrem betam possit quis appellare, cum non gustu folium; uerùm etiam facultate hortenſi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta aliquando iucundior est rumice, idcirco ea magis homines uescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice scribere oportet, cum in beta omnia ad rem facientia exposuerimus.

† Nihil fortasse Plinius à Dioscoride dissentiet, si in hoc loco sequamur lectionem Oribasij lib. xi. simplicium: 20
qui habet οὐ κατὰ τὸν ὁμοιον τῷ πρώτῳ, id est, non prorsus simile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tan-
tum priora lapathi genera inter se differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.

Λαμψάνη. LAMPSANA.

CAP. CIX.

LAMPSANA fyluestre olus est. Plus alit, quàm rumex, & stomacho vtilius. Cuius folia, caulesque coquantur in cibo.

Lampfanæ cō
sideratio .

QUANVIS hic inter olera, quæ in alimentorum usum uenere, Lampšana recenseatur à Dioscoride; nullis tamen notis ab ipso describitur, quòd fortasse suis in regionibus notissima haberetur. Id quod nobis Italici non euenit. Quamobrem dixerim unà cum Plinio lib. xx. cap. ix. inter syluestres brassicas lampshanam esse, pedalis altitudinis, 30

Lampfanæ ui
res ex Gal.

Bliti confide-
ratio.

hirsutis folijs, napi similis, nisi candidior esset flore. Nascitur
hæc frequentissima in Hetruria, Apulia, ac plerisque Italia locis,
ijs præsertim campis, qui aratrum eo anno minime sensere: tam-
etsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsân urgente annonæ
penuria, in alimentorum usum recepta. Meminit huius Gale-
nus libro VII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis.
Lampſana eſa ſuccos prauos procreat. Ceterum illiſa abſter-
gendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſidet.

ΒΛΗΤΤΙΟΝ. BLITVM.

CAP. CX.

40

BLITVM estur oleris modo. aluo vtile est: nu-
lius in medicina usus.

BLITUM duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulibus, & folia adeo rubescunt, ut coccineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantium referunt, sicut etiam caulibus. Quin & radix sanguineo succo madet. Album provenit iisdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim coherentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cavis prodeuntibus, panicularum effigie, solvestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgo appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id namq; aqua prius decoquant, demum affuso oleo, uel butyro in sartagine frīgunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Verum tamen cibis is nonnunquam (ut ego ex usu testari possum) uomitiones movet, ventriculi & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones citet, excitata bile. Ea q; propter Plinius libro xx. cap. xxii. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners videtur, ac sine sapore, aut acrimonia

acrimonia ulla. Vnde conuitium feminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeo turbat, ut cholera faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. haecenus Plinius. Bliti meminit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus est esculentum, humida, frigidaq; temperaturae, in secundo maxime excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui porro, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brasicæq; saporis commemorat, lactucam in brasicæ, ac horum olerum ex solo oleo, garoq; sed addito aceto sæpius, meliusq; assumuntur: aliàs namq; stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad leuigandam aluum momenti asserre, maxime si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint. haec Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quod dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus.

Bliti uires ex Galeno.

ΜΑΛΥΝ. MALVA.

CAP. CXI.



MALVA fatiua esui longè aptior syluestri. Stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules: interaneis, & vesicæ utilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verum cum cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salē vtendum est. Contra aculeatos apium, vesparumque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfurisque cū vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque, vtilissimè ex oleo imponuntur.

Eius decoctum vuluas infusione molli: prodest erosionibus vesicæ, & intestinorum, vuluæ, sedisque, clystere infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia venena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morsus remedio est: lac euocat. Semen in vino potum, addito loti syluestris semine, vesicæ cruciatus lenit.

MALVA vulgaris adeò notitiæ est, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non noverint. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborefcit, nil aliud est, quàm satina cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarum historia cap. v. prodidit Theophrastus, cum inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atq; à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atq; in arborem transiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crassitudineq; instar haste possit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoq;

Maluæ confectio.

incrementa capefit. haecenus Theophrastus. Plinio libro xix. capite 1111. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborefcit, & baculorum usum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asecuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus rosarum effigie rubentibus, candidis, uel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si ut rosæ nares cœciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. Porro huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea.

Maluæ uires ex Galeno.

Et lib. 11. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est. Deinde ex 1111, id est lactuca syluestris. Inter uerò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satina humidiora. Permixtum quoq; est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumpcionem cernere licet, si ex ambobus uicissim oleribus cataplasma ad calidū quempiam affectū, quale est erysipelas, componas: id quod facitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquam diligenter tundentes, donec ad leuorem exactissimum redacta sint. Tum namq; cognosces lactucam manifestò refrige-

rare: malum uerò modicum, & quasi tepidum quandam calorem obtinere. Facile hoc olus deorsum labitur, non tantum quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipue cum oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad confectionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & absterforius betæ, malus crassior glutinosiorq; lactucæ in utriusq; medio statuetur.

ATRIPLEX SATIVA.



Ατρίπλεξ. ATRIPLEX.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.



CAP. CXII.

ATRIPLEX aliqui chrysolachanon vocant. cognitum olus est. Duo eius genera, sylvestre, & sativum. Coctum estur, ut olus: alium mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsâ potum, regium morbum sanat.

Atriplicis consideratio.

Recentiorum quorundam opinio reprobara.

Atriplicis vires ex Gal.

ET SI in Hetruriae hortis rara admodum sit Atriplex; frequentissima tamen apud Insubres feritur, quod ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutissimo cultello Atriplicis folia, et caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscunt, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocysimè assurgit: nam & feritur, & manditur decimo quinto à fastu die. Folia promittit caule tenuis lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguis, succosa, colore ex uiridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum mensuram adolefcit: semine pressis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis uere tantum: siquidem ut ocysimè crescit, ita & uelocissimè senescit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiusdem esse generis. Verum ij, meo quidem iudicio, falluntur apertissimè. quippe præter id, quod Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti et sapore. Namque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tamen si Atriplici competere possit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuo utrescit. Atriplex, ut memorie prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utiq; tepidam esse caliditatem possumus, cuiusmodi ros is inest: nō tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter malus. Quin et uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porro paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malus, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethils incipientibus, gliscentibusq; & mollibus etiānum, ac uelut feruentibus hortenses: uigentibus autem, & decli-

et declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaq; ad morbum regium ex pituita (rectius forte hepatis legendum) infarctu prognatam utile est. hæc Galenus. Scribit Serapio Rasim uidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeo ut ad extremam uirium imbecillitatem deueniret. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantum semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hæcenus innotuit.

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.



Κράμψη. BRASSICA.



CAP. CXIII.

- 40 BRASSICA satiuæ aluo idonea est, si modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum fistit, sed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: stomachum autem malè habet. acrior est æstiuæ. In Aegypto propter amaritudinem non estur. Cæcutientibus, & tremulis esse prodest. Summo cibo sumpta crapulam discutit, & vini noxam restinguit. Melior stomacho cyma, sed acrior, & ad ciendum urinam validior. ea condita stomacho inimica est: aluum conturbat. Crudus succus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum uino quoque epotus, viperarum moribus auxiliatur: cum sceni græci farina, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodest & sordidis vlceribus, & vetustis illitus: caput purgat naribus infusus: menses extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per sese illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem sacrum, leprasque sanant. carbunculos ex sale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduersus depascentia vlcera, gangrænasque valent. Lienosisque ex aceto cruda profunt. Mansa, deuorato succo, retusam vocem instaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menses ciet. Flos post conceptionem in pello subditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præsertim quæ in Aegypto nascitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetusto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Κράμψη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS.

CAP. CXIIII.

SYLVESTRIS Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: satiuæ similis, sed candidior, hirsutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque discutiunt.

Κράμψη

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA.

CAP. CXV

Brassicæ sati-
uæ genera.

MARINA Brassica à satiua prorsus abhorret, quòd folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula à ramulis rubentibus exeunt, singulari, vt hedera, pediculo. Albo succo prædita est, sed pauco, falso gustu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

SATIVA Brassica, Theophrasto, & Plinio autoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestantur: nam in ijs multiplex, & uaria crescit Brassica. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisq; folijs, caule magno, tonsili cimarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam uocant. Tertiã propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, leuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verum Plinius libro XIX. cap. VIII. Brassicæ (ut diximus) com-
plures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ crispis admodum folijs, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans, tenera, subdulcis, & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ usque in admirationem crispæ sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco ci-

tato sic inquit. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq; quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis ullis post trititanum, cui pedale aliquando conspicitur: & cima nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ uulgo Cæ-
pucci dicuntur, pulchre correspondent. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperi-
meminisse Plinium, nec eo uetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicut nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimq; intercisissis assurgit. Pernicialia porrò Brassicis omnibus cum uitibus odia seruatur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: asit anq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento usus Androcles, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedat, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quòd scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemq; continet.

Brassicæ syl-
uestris cōsid.Brassicæ vires
ex Galeno.

Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc nō longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimam uidimus, folijs domesticæ simili-
libus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuauis gustu. Ex semine Brassicæ ueteris (ut Plinius est autor lib. XIX. cap. X.) rapæ sunt, atq; inuicem. Brassica satiua, & esculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esca, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioquin & ul-
cera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epiphyctidas, & herpes sanat. Habet quiddam etiam in se absterforium, quo lepras cu-
rat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maxime brassicæ Aegyptiæ, quantò ea scilicet temperatior sitior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcumq; alia modicam absterfionem postulant, adiuuat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participant. Hac ratione ei ueterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Brassica uerò agrestis quodammodo calidior, sicciorq; domestica est, cetera alia pro-
pmodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum utraq; hanc facultatem ualentiora sunt. Quamobrem ne-
que intra corpus citra noxam sumitur, ut quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa et gustan-
tibus amarior est, quàm domestica: quanquam domestica quoq; subamarum quiddam, & acre contineat: sed utraq; ha-
bet agrestis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica ualentius. Marina autem brassica supra quàm quòd uentrem deiciat, utpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiã ad externos corporis usus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Brassica quoq; inquit, à multis ut obsonium estur: medici autem, ut desiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cum de facultatis
bus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summam perstringemus. Ergo Brassicæ succus purgandi uim quandam obtinet: contrà solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cum expellere alui excrementa propositum erit, abeno, in quo elixa una cum aqua fuit, propius

propius admoto, ipsam eximere confestim, uasculoq; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: si salem pro garo sionas, nihil refert. At humentem aluum siccare uolentes, cum mediocriter bulliisse uidebitur, priore aqua effusa repente, aliam calentem inijcimus: ac ita rursus in ea discoquimus, usq; dum tenera flaccidaq; euaserit. quod non facimus, cum uentris subducendi gratia sumitur. haecenus Galenus. Ceterum licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotunde aristolochiae, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam uul-

Brassicae ma-
rinae confid.

gus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quae in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, e quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acris sentiuntur. Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut et in alijs permultis, mendi suspicione non uacare putamus. Facile enim euenisse crediderim librariorum incuria, ut folia $\mu\alpha\kappa\rho\alpha$, id est, longa, pro $\mu\iota\kappa\rho\alpha$, id est, parua, hoc loco 10 successerint: & certe facilis fuit unius literæ lapsus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiae rotundæ minora. Ruellius uir doctissimus, etsi in hoc nobiscum ceterisq; consentiat, quod marina brassica hæc sit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclanante nota; in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quod Soldanæ folia aristolochiae longæ, atq; etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Siluaticus pandectarum autor, quod crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error aperte cõuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Chachile suum usinæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litori- bus Venetis, Aquilienfisibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sæpius uidimus, ac legimus.

Locus Diosc.
suspectus.

Ruellij error.

Siluatici er-
ror.

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.



ΤΕΥΤΛΟΝ. BETA.

CAP. CXVI.

BETA duorum generum est. E quibus nigra coquitur cum lenticula, ut ventrem fistat: quod magis radice eius præstat. Candida aluo utilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones foru mitigat. Crudis folijs vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascētia vlcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisque cocta medetur.

BETA tam candida, quam nigra in Italiae hortis frequentissima nascitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modo folijs; sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorū magnitudine extuberat: colore adeo rufescente, ut eius succus

Betae cõside-
ratio.

Bete facultates ex Gal.

Beta sylvestris Plinio.

succus uinum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior est, & gustui gratior. Bete facultates adnotauit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Beta nitrosæ facultatis particeps est, quia tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Ceterum cocta nitrositatem omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porro ad detergendum, digerendumq; ualidior est Beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quam alijs partibus. Et libro ii. de alimentorum facultatibus inquit. Bete absterforius inesse succus conspicitur, adeo ut alium ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim ijs, quibus natura sensu exactiore præditus est: ob idq; largius commansa, stomachum infestat. Huius, ceterum aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quam malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirifice iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quam alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hætenus Galenus. Inueniri sylvestrem Betam tradidit Plinius libro xx. capite viii. eamq; uocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro quarto, à Galeno uero libro vii. simplicium medicamentorum. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro ii. de alimentorum facultatibus, cum inquit. Equidem non satiuam solum maluam; sed agrestem quandam etiam esse perhibuimus, quemadmodum et lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato autore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fecibus expurgatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimq; ubi lenientia clysmata nihil profecerint.

Ανδρῶν. PORTULACA.

CAP. CXVII.



Portulacæ genera.

Portulacæ uires ex Gal.

PORTULACAE vis adstringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & uescicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: veneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus ualens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excretionem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluvia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepsis morsus. Ocularibus medicamentis utilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum uino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

PORTULACA omnibus uulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, & cæulis crassior in altum se attollens. Alterum uero sylvestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs. Portulacæ meminit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, pauca cuiusdam particeps austeritatis. Proinde fluxiones repellit, & maxime biliosas, & calidas, cum eo, quod eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac medijs: in humectandi uero secundi. Hac ratione & æstuantibus, ut si quid

aliud, adiuuat tum uentris osculo imposita, tum totis hypochondrijs, potissimum in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cum uiscosam habeat humiditatem. Similiter uero & succus eius. Itaq; non foris modo impositus; sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbe comessæ accidit. Quoniam autem substringit, utiliter dysentericis edatur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multo est, quam herba, succus ipsius efficacior. Et lib. ii. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: sed imbecillem præbet alimonia, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Ut medicamentum autem, dentium stupori medetur ob lentorem suum morsus expertem. de ea diffusius in opere de facili parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, ut tradidit Plinius lib. & cap. xx. emplastri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodest in uniuersum omnibus calidis affectibus.

Ανδρῶν.



CORRYDA, siue sylvestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Huius cauliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum cōtra urinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum uino autē, phalangiorum moribus auxiliatur. Si decocti succus super dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, ut aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contulis, atque defossis. quod, quantum equidem sentio, planè à ueritate abhorret.

† Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, folijs sceniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctusue, urinæ stillicidium, difficultatemque, ac dysenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

ASPARAGI tam satiui, quàm sponte nascentes, in Italia notissimi sunt. Meminit horum Galenus libro vi. simplicium medicament. sic inquit. Asparagus petræus, aut myacanthinus abstergerdi uim habet, idq; citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iccur infarctui liberat, & maxime herbe ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam uel maxime dentes requirunt.

Asparagorū uires ex Gal.

Et lib. ii. de alimentorum facultatibus: Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἐλατος, id est, palustris appellatur, ceu alius ab ijs, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quanto illis sunt sicciores. hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius libro xx. capite x. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & ventrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hætenus Plinius. Ceterum, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultimi libri quarti, Asparagi in cibis suauis odore corpus totum commendant: uerum urinam scetidam trahunt.

Ex Plinio, & Auicenna.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, uel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad sylvestrem quoq; referri possint, ut aliqui referenda censent. Cum enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad satium referenda putemus, uel saltem mendum subesse suspicemur.

Dvo Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante.

Altera maior, latior, uirentiorque, latis constans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, angulosus, subruber, à medio ad uerticem tenui semine circumdatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multo utilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephantiasis, fardidisque illita profunt: profluuiis sanguinis, vlcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasque cohibet: vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant: sinus conglutinant: moribus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, strumis, ægilopijs, illita cum sale profunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, celiacisque, sumptum subuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatia nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic ut media antecedit. comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium doloribus idem succus instillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore suffusus, & sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere

ΣΙΩΝ, SIVM, SEV LAVER.

CAP. CXX.



SION in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, cocta que esu, calculos rumpunt, atque excernunt: vrinas cient: menses, & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quam menthæ, nigra, & ad crucam accedentia.

SIVM in scaturientium fontium riuus, quorum aquæ hyeme calent, æstate uerò frigescent, plerumq; nascitur. Ceterum saluntur apertissime, qui pro Sio herbam Crescione uulgò uocat, an, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quam acrem, ac subamarâ, cui nasturtij sapor, & crucæ folia insunt, in medicamentis usurant. Quippe quod ea non alia sit planta, quam sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus uulgò uocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dissidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule recto: folijs latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: floribus candidis: semine corniculis incluso. Rari admodum sunt fontium riuuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Plinius libro, & cap. xxii. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse uidetur: quod Sio sisymbrij aquatici uires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam sium appellant. Vnde quod fortè existima uerit Plinius Sium, & cardaminam unam, & eandem plantam esse, uni tantum Sio utriusque facultates reddidit: etsi prius lib.

Sij consideratio.

Plinij lapsus.

Sij uires ex Galeno.

xx. cap. xxii. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis proueniente differuerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verum senecio Dioscoridi alia est planta, ut libro quarto in eius mentione explicabitur. Sij meminit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis scilicet cultatis est particeps. Digerit autem, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat.

ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ. SISYMBRIVM.

CAP. CXXI.

SISYMBRIVM (alij serpyllum syluestre vocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, odoratius, latiore folio. Inferitur coronis. Calfaciendi vim habet. contra stillicidia vrinæ, calculosque, semen ex vino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur: item contra vesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrij genus, aliqui cardaminam, alij sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus sion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quod gustu cardamū, id est nasturtium repræsentet. Folia primum rotunda prodeunt, adulta crucæ modo finduntur. Id excalfacit, vrinas mouet. crudum estur. Purgat lentigines, cutis que vitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

TAMETSI prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theophrastus tamen lib. vi. cap. vii. de plantarum historia, & lib. v. cap. viii. de earum causis, satium etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memorie commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus serè hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, uulgus uerò mentham Romanam, uel crispam appellat. Quippe quod hæc proferat folia circinata, & uulgaris menthæ latiora, crispata tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq;: & odore, gustuq; mentha longè acrior sentiatur. Cuius rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit, quod Balsamita hæc facile in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theophrastus his uerbis. Sisymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis opposita scilicet est, cum ex neglectu eueniat. Fit enim cum quis non excolit, neq; curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quam in partem uel tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisq; sui uehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atq; odore similitudine proueniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidam, remissusq; est, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre se penumero iubent, ne istud eueniat. Hæc Sisymbrij causa est. hætenus Theophrastus. Sed equidem non putauerim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè dissidere crediderim.

Sisymbrij consideratio.

Sisymbrij in mentham mutatio.

y Syluestre



SISYMBR. AQ. V. ALTERVM.



Brasauoli error.

Sisymbrium aquaticum.

Sylvestre enim in Ananienfi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planè reclamare uisum est. Huc alia accedit ratio, qua facile probari potest, sylvestre Sisymbrium à satiuo plurimum differre. Quandoquidem si idem essent, cum Sisymbrium culturae negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut sylvestre aliter usquam inueniretur, quam in mentham permutatum, cum nulla hominum cultura nascatur. Quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adoleuisset, breui temporis tractu ubiq; mentha scateret, quod tamen nusquam hactenus factum reperi. Ceterum Brasauolus, cum hæc fortasse non perpenderit, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam satiuum, quam sylvestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se uidisse (quod potius eum oculos fefellisse putauerim) Balsamitam descivisse in calamintham Plinium quidem, non Theophrastum secutus. Siquidem Theophrastus in mentham, non in calamintham Sisymbrium desciscere prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro xix. cap. x. scriptum quidem habent, quod Sisymbrium in calamintham degenerat, quam lectionem accepit Brasauolus: sed ea lectio deprauata censetur. Idcirco factum est, ut ij, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quod compertum habuerint Plinium ex Theophrasto historiam sumpsisse. Itaq; iam eius loci uera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quod Sisymbrium in mentham desciscat, non in calamintham. Sisymbrium uerò, quod (ut Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba est, quam uulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuus discurrentibus comite Sio nascitur, folijs

folijs primo exortu rotundis: cum uero adoleuerint, cruce modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximi-
 mis. Meminit huius Plinius libro xx. cap. xxii. quauis libro xix. capite viii. aliud Sifymbrij genus commemo-
 ret his uerbis. Sifymbrium simili modo feritur. Ietissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & sta-
 gna. Hinc quidam existimant, Plinium de uulgari menthastro, quod in aquosis passim prouenit, disseruisse. Sifym-
 brij utriusq; mentionem fecit Galenus lib. viii. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Sifymbrium
 tenuium partium, digerentis, excoalscentis, & exiccantis facultatis est, & temperaturae in tertio ordine. Sed & se-
 men eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum uino exhibent singultientibus, & tormina
 patientibus. Sifymbrium uero, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile
 quiddam gustu praefert, cum siccum est, tertij est ordinis excoalscentium, & desiccantium: cum humidum, & uiri-
 de, secundi.

Sifymbrij
 utriusque vi-
 res ex Gal.

Κρίθμον.

CRITHMUM.

CAP. CXXII.

CRITHMUM, seu, ut aliqui, Crithamon, fruti-
 cosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinem
 ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs
 pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacae,
 latioribus, & longioribus, falso gustu: flores candidi
 sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotun-
 dum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici mo-
 do nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut qua-
 tuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia in-
 cocta vino, potu urinæ difficultati, & regio morbo au-
 xiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumue in
 olere. seruatur etiam in muria.

NASCITUR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni
 promontorijs, scopulis, ac rupibus, praesertim Argentario mon-
 te in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italian li-
 tore: sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & praerupta su-
 perstant litora. Crithmum Romae, & in uniuersa ferè Hetruria
 Fomiculū marinum dicitur: est in alijs quàm plurimis Italiae lo-
 cis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translātū uirescit, her-
 ba sancti Petri appellatur uulgo. Quo nominis argumento nō
 desunt, qui existimant, plantam hanc legitimam esse Empetron,
 libro iiii. à Dioscoride descriptum inter simpliciā medicamen-
 ta, quae deiectionia pollent facultate. Inter hos inuenio Pandu-
 phum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leoniceum,
 qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetran herbam uocari pu-
 tat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententi-
 e

Crithmi cōsi-
 deratio.

Quorundam
 lapsus.

maximè refragatur experientia, quod Crithmum, quanquam abunde, copiosq; ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec
 aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscoridis. qui propterea illud inter ea, quae alium doij-
 ciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba sancti Petri rectè dixerit, si empetron
 nullis alijs à Dioscoride representatur notis, quàm quod nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore?
 Verum enim uero non modò putandum; sed etiam pro certo, meo quidem iudicio affirmandum erit, herbam hanc Crith-
 mum esse. Quippe quod ea notis omnibus, quae radicibus, folijs caulibus, ac seminibus, & uniuersae deniq; plantae tri-
 buit Dioscorides, Crithmum planè referat. Crithmi uires recensuit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum,
 his uerbis. Crithmum gustantibus falsum quodammodo est, cum paucula amaritate quamobrem uis eius est exiccato-
 ria, & abstersoria. Vtraq; tamen imbecillior in eo est, quàm in amaris.

Crithmi vi-
 res ex Gal.

Κορονόπος.

CORONOPUS.

CAP. CXXIII

CORONOPUS oblonga herbula est, per terram strata, fissis folijs. Coquitur in olere. Ra-
 dicem habet tenuem, adstringentem, quae in cibo coeliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis in-
 cultis, & secus vias.

VARIAS, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plan-
 tarum historiam à mendis omnibus expurgatam pristinae, ac propriae redderent integritati, in inuestigando, quanam
 inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leoniceus, uir quidem ingenio, &
 doctrina praeclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eā herbam esse, quam
 ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uero nostra Sanguinella appellamus, quod eā pueri estate naribus indant, ut in-
 de sanguinem eliciant. Verum cum eius sententiam minime probandam existimauerit M. A. Ferrarionensis, hac in re

Coronopi cō-
 sideratio.

plantaga coronopus L.

CORONOPVS.

Quorundam
opinio dam-
nata.

Leonici
opinio repro-
bata.

Gramen acu-
leatum Plinij.

Coronopi
sylvestris me-
tio, & uires.

Coronopi ui-
res ex Gal.



tanquam scenum assurgat, nullo pacto asserendum cenfeo Capriolam esse Coronopum. Ceterum si modo quis in eo Plinium sequi uelit, quod dixerit lib. xx. cap. xv. (quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocat; frustra, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum. quod eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minime repat, sed re-
ctus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verum eos non aberrare putauerim, qui dixerint Ca-
priolam hanc aculeatam esse gramen, cuius meminit Plinius libro xx. cap. xix. his uerbis. Sunt qui & aculea-
tum gramen uocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon uocant. Hos consuetos
naribus inferunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Neque usquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ru-
lius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud praeterea animaduertere oportet, quod Diosco-
rides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neque eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olea-
ra, quae in ciborum usum ueniunt. Quauis contrarium fecerit Theophrastus, quod fortasse ad foliorum formam allu-
serit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata uidentur; cum tamen pungere non ualeant, ut cum acanthidis pa-
riter lussit Dioscorides. Quare facile adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quam Dioscoridi idem esse.
Ideoque Plinius libro xx. Theophrastum secutus Coronopum aculeatum facit: libro uero xx. Dioscoridem fortasse
imitatus aculeorum haud quaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quod ex illo graminis genere,
quo pueri ludentes sanguinem e naribus eliciunt, Sclauj Carniolae incolae, item Goritienses semen colligunt, deglutuntque
in pilis, & milij, uel panici modo carniui iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingrat-
is, adeo ut Germani himeldauu uocent, hoc est, caelestem mannam. Huius plantam Sclauj cornicis pedem appellant.
Quo fit, ut quasi certo crediderim, quod Leonicens ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Co-
ronopum. Qui cum Coronopum scribat spinis nullis rigere, serique in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimau-
rim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quae uulgo nobis Herba stella uocatur. Nempe
nullam hactenus plantam uidi, quae perinde ac illa adamusim Coronopum referat. Inuenitur haec etiam sponte nas-
cens diluto extenuatoque solo in comitatu Goritiensi, non longe a Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in colli-
bus. Eam inibi uulgo Serpentinam appellant, quod eius radix in uino pota uiperarum, aliorumque uenenosorum ani-
malium morsibus maxime aduersetur, sitque praecipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia com-
pertum habeo) liberet demorsos. Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro v. simplicium medicamentorum,
sic inquit. Coronopodis radix coeliacis prodesse creditur manducata.

magis Dioscoridi addictus, quam Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, his magis adspiciendum esse indicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quae uulgo dicitur Herba stella, omnibus Italiae hortis uulgaris, ac admodum frequens, quod in acetarijs passim usurpetur, quam ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem haec nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantum uenit pabulum. Nec desunt praeterea, qui firmiter asseuerent, quod quae inter plantas uulgo nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uero Pes gallinaceus, quae utuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos non modo deprehensi sunt commentatores Auicennae, quos nullam rei herbariae peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, praesertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Namque Otto ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos a probatissimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt sententiam: tamen (quae multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariae imperitis errare, quam cum doctis, et peritis recte sentire. Quippe Pes coruinus uulgo uocatus (ut in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed procul dubio ranunculus, qui Graecis *Βοτρυχοειδης* appellatur, cuius uariae Dioscoridi produntur species: inter quas uulgaris Pes coruinus suam retinet sedem. Quod autem Leonicens Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat haec herba in sui culmi fastigio quinque, ueluti graciles spicas, quae cum manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis representant; cum tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non feratur in hortis, & arida

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS LAEVIS.



Σόγχος. SONCHVS.

CAP. CXXIIII.

SONCHI duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque uis refrigerat, modicè adstringit. vnde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti profunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appositus, sedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, uibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt. sed ad eadem pollet.

SONCHVS in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Visuntur in hortis, campis, & uineis sonchi uniuersa genera. Soncho nostri utuntur hyeme in acetarijs, præsertimq; eius radicibus, quæ cum teneræ sint, mansuq; dulces, frequenter mensis expetuntur. Sonchi uires nobis descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex spinosis plantis est. Cæterum uiridis etiamnum, & tener estur, perinde ut cætera olera syluestria. Temperamentum eius quodammodo mistum est: constat enim ex aquea, terreaq; essentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatibus in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat: postea uerò quàm planè resiccatus fuerit, terrestre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.

† Hæc dictio νερός, quæ uacuum, & inaniem significat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.

Σέρης. SERIS, SIVE INTYBVS.

CAP. CXXV.

SERIS duum generum est. Altera syluestris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera satiuæ, latioribus folijs constat, stomacho quàm hortensis utilior. Quæ iterum in duas species digeritur. vna folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraq; refrigerat, & adstringit, stomacho utilissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Syluestres stomacho meliores: quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, ualeat ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

INTYBVS HORTENSIS.



INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.



INTYBVS HORT. ALTER.



CICHORIVM SATIVVM.



Seridis, siue
Intybi confi-
deratio.

- QVONIAM in Græcis uulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiqui, inis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitime, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρης ἀγρία, καὶ κηπεύουσα, καὶ εὐσωμότερα τῆς κηπεύουσας. τῆς δὲ κηπεύουσας διττὸν εἶδος. ἢ μὲν γὰρ ἐστὶ ἐριδακωδέςερα, καὶ πλατυφυλλος. ἢ δὲ στερόφυλλος, καὶ ἑμωπρος. id est, Seris sylvestris, & hortensis. Sylvestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera satiuia latioribus folijs, & ori gravior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectio-
ni maxime adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat sylvestris Seridis species, quot domesticæ. Id
10 quod etiam ex usu clarissime patet, cum tam satiuia, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, et sumatur in cibis. Satiuia quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, leuioreq; ab hortensi angustiora folia Seride non longè dissimilis: quin & ori erraticæ gravior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, passim ferme uirescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habent, Scariolam à domesticæ latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam uocant alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendum est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cum sciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; nō aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperam tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruam
20 Serim dixeris, uocant: tamen si in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissime in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, et tenerum, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verum quauis asserat Dioscorides syluestrem Intybum, quemadmodum & satiuum duorum tantum esse generum; Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum et tertiam illam, quæ Theophrasto libro VII. cap. XI. de plantarum historia Aphaca uocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos euanesceat. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto usq; æstatem facitatur. Flos melini speciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuersum respondet, quæ nonnullis Dens leonis, alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, pleriq; uerò Ambubeia uocatur. Tamen si Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cum in hortis numerosissimum, præstantissimumq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium ubiq; frequentissimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò syluestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiua mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis. Quod maxime detestandum est: nam etsi hieracio, syluestriq; lactucæ uis frigida insit; tamen præterquam quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potissimum tempore turgent, quibusdam suis partibus caloricum adeo est, ut linguam exurat, ac uellicet: quibusdam uerò adeo somnificum, ut non desint, teste infra Dioscoride, qui illud meconio permisceant. Sunt præterea qui Intyba-
30 ceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo Cyanus Plinio dicitur, aliquibus uerò uulgò Battifecula, uel Battifucere, nobis autem fior Campefe, quòd in campis inter segetes, maio, & iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hic maxime rusticis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusue rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam non habeo. Huiusce uires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanguam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad pestilentes febres maxime commendauit, Cyanum etiam inseruit. Intybi, & Cichorij uires recensuit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsam picrida, hoc est amarum, quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Est autem ea sicca, frigidaq; temperaturæ, utrunque secundo excessu. Porro domesticæ magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerum utraq;
50 adstringentis qualitatis est particeps, uelut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et lib. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, et Seris cibarij generis existunt: apud nos namque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderatè adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Ultra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius et robur uisceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperq; commissuras osculorum uenarum in sima uisceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergēt. Neq; uerò frigidas intemperies magnopere ledunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absq; adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam uiscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum, aut aliorum humorum uitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunq; complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam si siccata tusa, quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa uiscus, magnopere auxiliantur.

Seplasiariorū
negligentia.

Cyani men-
tio.

Intybi, & Ci-
chorij uires
ex Galeno.

re auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinant ciunt. Vtilis autem non solum succus ipsorum est tum recens, tum exsiccat; sed & ipsa olera exsiccata, tusaq; ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.

CHONDRILLA PRIMA.



CHONDRILLA ALTERA.



Χονδρίλλα. CHONDRILLA.

CAP. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij ferin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio similia. qua ex causa nonnulli sylvestris intybi speciem esse pronunciarunt, verum tenuior tota est. In cuius ramulis, gummi mastiches simillimum, magnitudine fabæ inueniri solet: quod cum myrrha tritum, & linteo appositum, instar oliuæ, sceminarum menses trahit. Tusa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in pastillos: qui nitro admisti vitilignes emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, si intincta succo acus, pilis admouetur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ, in vino, aut per sese potus, aluum fistit.

Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumrosum, humi sparsum: caulem succo madentem lacteo: radice tenui, rotunda, leui, vegeta, flauescente, succosa. Cuius & caulibus, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Nasceitur in lætis, & cultis.

Chondrilla
vtriusq; cō-
sideratio.

NIMIRUM sylvestris cichorij species Chondrilla est: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac semine. Frequentissima hæc non modo in Hetruria; sed etiam in uniuersa Italia in cultis locis, serobium aggeribus, & secus uias uirescere, ac suo tempore florescere conspicitur: nec minus etiam, quam cichorium, in acetarijs recipitur, quantum amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeo in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris uulgò Latitaiola uocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscunt. Chondrillæ uires scripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi simul de intybo, & cichorio differuit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquam quòd intybi sit species. Veruntamen libro secundo de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit.

Κολοκύνθη.

Κολοκύνθα. CUCURBITA.

CAP. CXXVII.



CUCURBITA esui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam syriam vocant, in sincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrāsque refrigerant. Succus ē ramētis tuis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expressæ succus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentem excavatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CUCURBITA sativa, quæ per æstatem in cibum frequentissime uario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe longa, rotunda, & sessilis. Sed quæquam Cucurbitæ inter se forma dissimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura sibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro xix. cap. v.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facile potest. Nam semina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab inis, sed non comparandas supradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breuioribus, ac sessilibus, aptissimas quidem ad recipiendum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadore uice. Si uero cordi sit, ut fiant corpore uastiores, de media cucurbitæ parte semē inuerso feratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eò mulieres accedant: namque earum contactu facile elanguescunt incrementa uidentium. tãtoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant foetus. Quæ autem ad semina seruantur, e pri-

Cucurbitæ consideratio.

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

mo seliguntur prouentu, pendeantq; in sua uite ad hyemem usq;: deinde sublata insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facile earum semina, a seita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens uasculum aqua subiciatur, à quinq; uel sex digitorum intervallo, ante posterum diem adrepentes cognoscuntur descendisse. Sine semine nascuntur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur. Sunt & alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recētes asseruari possunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam uenisse: unde Indiæ à pluribus uocitantur. Sapor ijs subdulcis, non ut nostratibus usque adeo insipidus: uerum gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturantur. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humida, frigidaq; temperaturæ est, utraq; qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosaceo utentibus utilis est. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & stim propellens. Et libro ii. de aliment. facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauius est, stomacho perniciofa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeo ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus eum algore uentriculo incumbere sit sensurus, stomachumq; euerteret, & ad uomitum concitabit, quo solo ab urgentibus symptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliq; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita uero, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoq; saporem nominare uelit, qui neq; acris, neq; falsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè representat, ueluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes & τῶν αἰσθητῶν, id est, qualitatis expertia uocitare solent (Latini sativa, aut insipida dicunt) quo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cum sit cucurbita, non immerito uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq; ad quémuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, ac id ipsum ea de causa exiguum: sed facile per aluum subit, cum ob suæ substantiæ lubricitatem, tum ob communem omnium humidorum ciborum rationē, qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter cōcoquitur, modo non anteuerat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cum aut uitiose fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo acernatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eam moram: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facile illi assimilatur: ut si cum sinapi sumatur, succus ex utroq; in membra diffusus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione,

ratione, si cum salso quopiam esitetur, seu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porro sic apparatus cibis longè suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ ὠλλὰ appellatur. Quod si cum malis cotoneis elixa decenterq; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpolentem. Assa autem, uel in sartagine fricta, ut propriè permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam sibi ualentem uim adsciscit, uti nec cum in iure simplici paratur. Ceterum ob aqueam qualitatem sibi innatam non immerito origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acribus, aut acidis, austerisque, aut salis permisceri saporibus postulant, si quis & cum uoluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare.

CUCUMERES.

MELONES.



Σίκυς ἡμερος. CUCUMER SATIIVS.

CAP. CXXVIII.

SATIIVS Cucumis aluo, & stomacho perquam utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè urinam mouet: cum lacte, aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, urinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, sincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina, siccat in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix sicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis fit contentus. Sanat quoque illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria vocant.

Cucumeris
consideratio.

QUANQVAM Græci (ut Galenus est autor libro 11. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quam Melo-peponū genera Pepona nominant: tamen σίκυς nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride, id tantum omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verum non ob id planè decerni potest, an hic reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris uires, qui alijs Italiae populis Anguria uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insucribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis uerò Citrulus, omnibus notissimus. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex alijs ueteribus hætenus quenuquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυς appellatus, notis illis representet. Sed quòd Græci σίκυς uocabulo nostratè Citrulum, & Insucrium Cucumerè significet,

ANGURIAE.



significent, facile conijci potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui lib. 1111. Cucumerem sylvestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, a sativo dissidere, cum aliis folijs, floribus, ac sarmentis sativum prorsus referat. Verum cum huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij uero Cucumerem dicunt, non possum non libere pronunciare, Dioscoridem hic citruli nobis uocati, non autem anguriae uires descripsisse. Quamobrem hac in historia aperte hallucinari Brasauolum putamus, quod procul dubio existimauerit, ueteres Græcos, praesertimque Dioscoridem, sive uos appellatione anguriam, uel Hetruscorum cucumim representasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. xix. cap. v. Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quam minimi: in prouincijs quam maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Africa, grandissimi Moesia. Viunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriae uulgo Insulribus appellatae. Anguriae enim in Italia in magnam exuberant molem, et cum aquae sint substantiae, ac praedulces, quae maturitatem sensere, ingesta facile a uentriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insulribus cucumeribus non euenit. Nam cum glutinoso, frigidoque succo referti sint, ob idque concoctu perquam contumaces habeantur, non nisi post longum tempus a uentriculo descendunt. Ad haec (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque idem in tantum odere oleum, ut si e uite pendetibus uas olei subiiciatur, adeo refugiant, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quae sphaericam formam referunt, minime euenire posse conperio. Videmus praeterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeo ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius auctor est) usque ad alios penè prouentus: & id quidem non solum muria fit, sed et scrobe opaco in loco arena substrato, foenoque sicco opertos, ac deinde ter-

Brasauoli lapsus.

Peponum, & melopeponum confid.

ra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem facile ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno lib. 11. de aliment. facult. communes nostros Melones esse: Pepones uero, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgo Pipone uocant. Verum enim uero cum asserat Galenus, quod pars intima carni semen inclusum tangens, cum in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animi adeo dubium reddit, ut aliquid in hac re certi statuere nequeam, neque inuenire possim, quid Pepones, & Melopepones Galeno existerint. Quippe quoniam utriusque generis, tam scilicet Peponum, quam Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij, plus minusue maturitatis fuerint adepti: nam utrisque, cum ultimam senserint maturitatem, id supremæ carnis una cum seminibus in medium fructus concidit. quod cum euandum, & insuauem reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen utrisque minus maturis, non euenit: eaque propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Haec igitur tamen si me (ut dixi) dubium reddant; inclinatur tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modo ipse eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (ut ingenue fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non facile conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Namque Serapio cum primum ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus differuisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantum suæ gentis auctoritatibus inimitur. Hinc facile adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuisse. Eas equidem nunquam uidisse, uel non cognouisse demonstrat Euchsus medicus clarissimus. quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruscia angurias uocet cucumeres, non tamen contra cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperam, meo quidem iudicio, Euchsus & intellexisse, & scriptis mandasse uidetur. Cucumeris uires memorie prodidit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiae est, qui uero immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoque, atque cribrato, uice pulueris abstergeri utatur. Superat in eis humida, frigidaque temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humida fuerit natura, sed iam desiccantis, idque in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quam in fructus ipsius carne. Et libro 11. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Urinam quidem & ipsi, quemad-

Fuch. error.

Cucumeris uires ex Gal.

modum

Peponum vi-
res ex Gal.

modum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non facile, ut illi, in uen-
triculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisci, intrepide, affatimq; ipsi se
expleant, longi temporis tractu, gelidum, & utcumq; crassum humorem in uenis acruari contingit, qui per eam qua
uena funguntur concoctionem, haud facile in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus prauis succi edu-
lijs, quantūvis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tem-
pus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione, fe-
bres seuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum
natura frigidior cum larga humiditate exsistit: habent & quandam abstergerendi uim: ideoq; urinam cient, & deorsum
expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porro abstergeant, discere licet sordidam cutem de-
fricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in superficie albos exter-
gere possunt. Sed semen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infe-
statis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitiosum humorem, potissimum quando non probè concoctum fue-
rit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consuevit. Etenim priusquàm ad corruptionem peruenit,
uomitum quoq; idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino uo-
mitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò
prauis succi: minus item urinam prouocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem
uim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus
fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Ceterum tametsi in iuuando stomacho autumnalibus
fructibus longè sunt inferiores, haud quaquam tamen ei, ut pepones, officiant.

LACTUCA CRISPA.



Ἐρδαξ. LACTUCA.

LACTUCA FLORIDA.



CAP. CXXIX.

LACTUCÆ satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum co-
cillant, aluum emolliunt, lac euocant: verum decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse pro-
dest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur.
Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiant: inflammationibus, & ignibus sacris
opitulantur. Muria condiuntur. Cum in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut
lacti syluestris lactucæ similem.

Ἐρδαξ



SYLVESTRIS Lactuca fatiuae similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & asperiora. Amaro gustu est, & viribus aliquantum papaveri similis: unde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per aluū elicit, potus in aceto multo fucus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris leuamentum praestat, menses trahit: contra scorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quam fatiuae libidinum imaginationes in somno amolitur, ac venereum arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, ut in alijs liquaminibus moris est, insolutum.

LACTUCA fatiua herbarum fere omnium uulgo notissima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia reperiuntur genera, ut in hortis, & olitorijs foris estate tota conspici potest; non ob id tamen existimandum est, quod ea uiribus, & facultatibus inter se differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis praestare. Eam siquidem, quae conglobatis in orbem folijs crispa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quam quae dura, patula, ac lactescens habetur? Sylvestris in campestribus nascens, facile dignoscitur, quod caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem amuletur: uerum gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquit. Sylvestris lactuca folio breuior, quam satiuam est, idq; consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore per-

Lactucæ consideratio.

Lactuca sylvestris.

Lactucæ uires ex Gal.

ficitur: succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris. Satiua (ut memorie scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) uerum maximè secundum aquam, ut sic dicam, fontanae frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua, & leuia erysipelata: non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs uexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoq; colligitur succus, argema, & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, praetulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porro nonnulli uitio uerterunt, id in praecipuam ei laudem cedit: et si ita se reuera haberet, non modò nulli olerum; sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulij esset secundum. nempe sanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verum ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à uero absunt. quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quod meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum uerò succorum nullum producere sit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactucæ sanguinis congeratur, idcirco damnamus eam censeant, facillimè huic malo occurrere potest: quippe cum uescientibus, & liber alius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixisse sufficiat. Illud porro nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Ut plurimum quidem cruda ipsa uescuntur. Aestate autem, cum in semen iam proruptura est, in aqua dulci praeoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijsue, praesertim ijs, quæ caseo constant. Pleriq; etiam antequam excaulescat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse coeperunt. Nam amicus quidam meus, cum olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, uideretq; post mandata à me citra magnam molestiam non posse, coctura rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os uentriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis utebar. Cum autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quam in iuuentute, somnum iam studio, & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me assuescerant, declinante iam ætate, ipsa ex se infomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod unicum mihi praesentissimum remedium lactuca uespere commendata semper fuit.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est sylvestri pastinacæ similis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, subamara. Oulus hoc crudum, coctum, conditumve estur, magna stomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

Gingidij consideratio.

Gingidij uires ex Gal.

HUIUSCE sententiæ esse comperiuntur Ruellius, et Fuchsius uiri clarissimi (licet ille non plane ad stipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui stirpium cognitionem profitentur, in hoc consentiunt, quod Gingidium ea sit herba, quam nos uulgo Cerosolio uocamus, illi uero Chærefolium. Veruntamen cum hæc radice nitatur, quæ nihil amara sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod sentio) probandam putauerim. Quinimo crediderim uel Gingidium hæcenus in Italia non esse repertum, uel inibi facile non oriri: præsertim cum Dioscorides, & Plinius asserere uideantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ, quam Ciliciæ hortis. Meminit Gingidij Galenus libro v. i. simplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoque ipso caliditatem, & frigiditatem. Secundum uero utrumque qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccatur. Et lib. i. i. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturque similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multo magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum uero est, quod hæc herba medicamentum potius est, quam alimentum. Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facile comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quod in ipso eæ amaroris, & adstrictionis qualitates gustu haud manifestæ deprehendantur.

SCANDIX, sylvestre olus est, amarum, subacre: quod crudum, coctumve manditur: stomacho, & uentri utile. Decoctum in potu, vesicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis consideratio.

Scandicis uires ex Gal.

QUANQUAM Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notissima, ut quæ ab ijs in frequenti eorum usu haberetur alijs admixta oleribus: cum tamen hæcenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, uel lineamentis descripserit, nesciuerim profecto quoniam pacto, quæue ratione affirmari possit & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Ceterum scribit Hermolaus uir doctissimus, et in stirpium historia omnium suæ ætatis facile primus, se uidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoque sæpius uidimus maio, & iunio mensibus inter segetes, præsertimque in agrorum marginibus. Sed quauis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs assurgere; mihi tamen magis sumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quam fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximis, albicantesque, e quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio uisuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit, ut rectè intuentibus specie tantum, non autem genere differre hæc plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cum enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia differimus, plantam legitimam esse Scandicem, facile etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium, quoniam Dioscorides consuevit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quæ Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verum cum eas non obscuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici assignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæc stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facile quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uero Scandicem esse. Neque ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quod uidetur is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cum inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nesciuerim ego quoniam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expresse. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthriscio similem reddidit. Sed cum ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. v. i. i. simp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeo ut in siccando, & exalfaciendo secundi sit ordinis intensior. Urinam ualenter ciet, & uiscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc Galenus. Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamque pro eadem plerique recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui representat, ut dici possit primum caliditatis, et siccitatis gradum excedere. Ceterum si ulla est plantæ, cui

CAVCALIS.

ta, cui hæc comparari possit, eam adamusim mihi quidem referre videtur, quam Plinius lib. xxiiii. cap. xix. a pectinon similitudine, Veneris pecten appellat. Siquidem hæc radice mittit umbellam, cauliculis semipede maioribus: folijs sylvestris pastinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus summation ab eodem capitello cōpluribus acuminatis rostellis, inter se distinctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice.

Καυκαλῖς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij sylvestre daucum vocant, cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: folijs apio similibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisque: candida in cacumine umbella, suauiter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: urinam mouet.

VISITVR Causalis in Hetruriæ campesribus, inculto præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico uulgò appellant. Quippe quod folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod uulgò Petrosello dicunt. Etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Quapropter Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit. Causalidem quidam daucum sylvestrem nuncupant: est enim ei adsimilis gustu simul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccet, urinam ciet, & muria ad repositionem conditur.

Causalidis cōsideratio.

Causalidis vires ex Gal.

ERVCA SATIVA.

ERVCA SYLVESTRIS.



Εὐζωμον. ERUCA.

CAP. CXXXIII.

CRUDA ERUCA venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præstat, vrinam cit. Concoctioni prodest, aluo perquam accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vti in longum tempus asseruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur etiãnum sylvestris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem spectat. Cuius semine pro sinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò satiuâ acrior.

Erucæ confi-
deratio, & ui-
res.

VULGARIS admodum planta est Eruca tam satiuâ, quàm sponte nascens, quod frequentissimè in cœnis acetarijs inseratur. Excalfacit olus hoc (ut testatur Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus) perquam manifestè, adeo ut non faciliè solum absque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in uenerem stimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, si solum edatur. Semen (ut scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei moribus medetur. Ventris tamen neas enecat, lienemq; extenuat. Trium, & cum felle bubulo mistum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat.

OCIMVM MAGNVM.



Ὄκνον. OCIMVM.

OCIMVM PARVVM.



CAP. CXXXV.

OCIMVM vulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus, Succus visus caliginem abstergit: distillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisq; naribus haustum, subinde mouet sternutamenta, quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cum sternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quãdoquidem manducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adiiciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo confictari dolore.

Ocimi confi-
deratio.

OCIMVM quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Namq; perraræ sunt ubiq; ædium fenestræ, perraræque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens seratur, & fouetur in

- tur in figulinis uasis. In Italia hoc uero Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs assurgit amaranto longē maioribus, latis, longis, ac crassis, citrea malo similibus, à quorum effigie ipsum facile uocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipsum Mesues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longē minoribus. Tertium, quod folijs constet minutis atq; angustis, sitq; ceteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitq; mediū hic à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod ceteris tum minutius, tum odoratius habetur. Denum illud Citratum à foliorum similitudine nuncupauit, quod citri folijs emulum esse diximus, ut facile omnibus perspicuum esse potest, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, quæue ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cum hoc
- 10 Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulati: monachis uerò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum ferratis, & caule minime anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quod de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cum ceteris odoris fragrantia longē præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus ceteris sit longē aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus. Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primum excuso libro, tantum de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quod si à scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contra uerò Plinius, qui libro xii. cap. xx. si eo die, inquit, feriantur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset utiq; quàm re-
- 20 Et Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsq; respondeat, qui ocimum accusant, cum inquit. Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinae, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positū uermes afferre. Aphri uerò, si eo die feriantur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta etas alacriter ocimum defendit: nam id esse se capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex uino: stomacho quoq; esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut autor est Theophrastus
- 30 libro v. cap. viii. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia uehementer siccatur. Folio namq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cum alimenti quoq; minus habeant, quæ siccæ sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem exprimant alienam. hæc Theophrastus. Ceterum Auicenna libro de uiribus cordis à Dioscoride dissentire uidetur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro viii. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Ceterum foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile est. Item libro ii. de alimentorum facultatibus, cum inquit. Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum
- 40 fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porro uerè de eo dixeris, olus esse prauis succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quod ocimum per y ab ocimo per i maxime differre deprehenditur probatissimorum autorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocimum erat pabuli genus dictum uel quod citò proueniret: uel primum inter cetera pabuli genera è terra erumperet: uel quod iumentis citaret alium, sic appellatum ab ὀνὺς Græca uoce, quæ Latinis ualeat citò. Ocimum uerò herba est illa odorata, de qua supra disputauimus, sic nominatum ab ὀζῷ uerbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c scribendum esset. Ceterum ocimum antiquis quibusdam bouum pabulum erat ex secta uiridi segete, priusquàm indurescerent culmi: uel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uicia duobus, & eruiæ tantundem una in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è uicia, sceno græco, faba, eruoq; in unum, commixtis, & exinde satis ocimum est. Quo fit, ut putauerim ocimum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; suis se segetem, è pluribus seminibus unā in agro satis in primum iumentorum pabulum; sed etiam ex uno tantum cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quod eiusmodi pabulo uerno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi; sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocimum plantam esse sui proprii generis. quod è ueteribus nullū hæcenus inuenerim (quantum equidem uidi, et legi) qui ocymi herbe historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quod uocabulū hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo statim uere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quod non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiudiensia à pullo seminis colore Saracino, ocimum esse firmiter existimet. Quinetiam is turpiter aberrasse deprehenditur, quod huic plantæ, quæ

Monachorū
iactantia.

Brasauoli lap-
sus.

Ocimi dege-
neratio.

Ocimi uires
ex Gal.

Ocymi ab oci-
mo differētia.

Adami opi-
nio uana.

OROBANCHE.

Orobanches
consideratio.

BARBULA HIRCI.

Barbulæ hirci
consideratio.

suū Ocymum est, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum esse censet, quàm quòd satum tertia à satū die erumpat. Verum ocymum non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quòd statim ferè à satū oritur, ocymum uocari debeat.

Οροβάνχη. OROBANCHE.
CAP. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum uergente: radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: vnde orobanche sibi cognomen usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitime Dioscoridis respondet, uidimus primum in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubiq; ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed et inter segetes, cannabim, linum, & in uis secus agrorum sepes. Cæterum celsi scriptis mandauerit Theophrastus lib. viii. de historia, & v. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; suo: ea tamen, quæ hic à Dioscoride representatur, & à Plinio lib. xxii. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tantum præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd uicinas strangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchem appellant. Proflit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam folijs, sed uno tantum assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq; & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibusdam patet globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digiti ali uisitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ ea degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) cynomorian eam appellant à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimauerim, uel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, uel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. Orobanche, ut Galenus est autor libro viii. de facultate simplicium medicamentorum, est sicca, frigideq; temperaturæ in primo ordine.

Τραγοπώγων. BARBULA HIRCI.
CAP. CXXXVII.

BARBULA hirci, quæ ab alijs come uocatur, breui est caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, unde nomen inditum est. Herba esui apta est.

HIRCI barbula, quam Hetruria uulgò appellat Saffesica, uulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis, in cundaq; sit, estur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc croci,

croci, latioribus tamen, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno celo fatiscit, nubiloso uero contrahitur, occluditurq; calyce, quemadmodum & chamæleonis echinus. E concluso calycis uertice barba dependet incana, proluxaq;. Vnde nomen accepit, ut Theophrastus prodidit libro, & capite VII. de plantarum historia. Sed certe nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cion illa pulchre huius notis respondeat.

Glutinat hæc recentia uulnera, si foliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur.

Ὀρνιθόγαλον.

ORNITHOGALVM.

CAP. CXXXVIII.



ORNITHOGALVM cauliculus est tener, candidus, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollihus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cum hiantes se pandunt, lactei uisuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

ORNITHOGALVM adeo inter segetes frequens oritur, ut si maio mense in aruis requiratur, perpenis prius notis illi à Dioscoride attributis, facile ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris nō incognitum, qui propter astantes, cum ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cum sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis uestuntur, odore incundissimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, perquam odorata: uerò, uel æstate cum fronde uirent, hyeme uel autumnocum exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè subus expetuntur, qui rostro serobiculos excuant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; uellendas aduolant. Ceterum cum ornithogali radices suauitatis sue præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantum, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eadem expetantur, eas hic recensere

Ornithogali consideratio.

Trasorum mentio, & vires.

Doronici consideratio.

non ab re fore duximus. Sunt igitur Trasi radicle figura, ac forma persimiles sericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum serica stamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitiâ expurgantur. quo fit, ut tussientibus opem non modicam præsent: tunduntur enim, maceranturq; carniū iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam ueneris potionibus miscent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæc, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed status quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æstate folijs farragini similibus, cuius radicibus Trasi coherent. Has uerò satis representare uidentur radices illæ, quas Doronicos uulgus officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendauit Arabes, & præsertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæc sunt radices, hætenus non uidimus: quanquam asserit Ruellius folijs esse ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio similia esse uolunt. Doronicus Actuarius carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, sed uiribus longè infirmior.

Υδρα. TVBERA.

CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescetes: vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quod magnatibus maxime expetantur in coenis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utriusque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Anagnini, & Tridentino tractu proueniens leui cortice, colore subriso, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. XIX. cap. 11. sic inquit. Et quoniam à miraculis rerum cœpinus, sequemur eorum

Tuberum consideratio.



eorum ordinem, in quibus uel maximum est aliquid nasci, aut uiuere sine ulla radice. Tuberum uocantur hæc, undiq; terra circumdata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipsa terræ coherens. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possumus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosissq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali con- tonci, etiam libræ pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera sincera. Distinguntur & co- lore rufo, nigroq; & intus candido. Laudatissima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ & neq; enim aliud in- telligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facillè arbi- tror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & feri non possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cum fuerint imbres au- 30

SMILAX HORTENSIS.

Tuberum vi-
res ex Galen.

Ex Auicenna.



tumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maxime è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est au- tem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum ge- nere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Haftenus de tuberibus Plinius. Tuberum (ut memoriae prodidit Galenus libro 11. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam evidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam mate- 40 riam habent, cetera alia qualitatis expertia, et innoxia, gustuq; aquo- sa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nullam insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum dūtaxat, et asitutine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tu- beribus quidem crassius, ex cucurbita liquidius et tenuius. In alijs eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cum inquit. Tuberum terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; pro- prius sapore expertia. Atrabiliarum, & crassos gignunt humores, magis quàm cetera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter de- uorati apoplexiam, & paralytim concitent. Ad hæc concoctu co- 50 tumacia sunt, & uentriculum aggrauant.

Σμίλαξ ἡντωσία. SMILAX HORTENSIS.
CAP. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamè: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus cir- cumuolutos: qui tantum adolefcunt, ut topiarias scenas repræsentare videantur: filiquas scæni græci profert, lo- giores,

In Lib. secundum Dioscoridis. 273

giores, & torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quædam ex parte fuluescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

HORTENSIS Smilax (ut supra nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falso credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quam ea Phaseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgo Italici dicuntur Fagioli Turcheschi. Siquidem præter id, quod rubentes, uersicolores, et (ut Dioscorides inquit) renū figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modo palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquit. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uisitur in hoc phaseolorum genere. quippe quod nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine deperciunt. At ubi longissimo inhererint pedamento, breui temporis spacio, ad culmen usq; illi se circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quod asserat libro primo epistola 111. Dolichos nil aliud esse Galeno, quam Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgo appellatur Rosiglione, alijs uerò Arabia, cum tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cum adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quodq; huiusce tantum leguminis siliquæ unâ cum semine comedantur, ut Galenus libri 11. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruilia secti arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quod ea minime illos scandere ualeat, uersicolorum phaseolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minime deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quod ibi frequentissima seratur, dimittiturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quod sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta unâ cum siliquis mensis apponatur: nunquam tamen aliquem me uidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit. Sed equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suis relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phaseolorum corniculis euenit: quandoquidem cum tenella adoleseunt, antequam consenscant, aqua prius elixa, non modo in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assimuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frigida addito gingibere, & omphacio, iucundissime deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc phaseolorum genus dolichos esse, quam eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hæc in re sentit Manardus, quod Dioscorides phaseolorum appellatione, de quibus supra mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis uerò hortensis nomine, de qua hic sermo, uulgares illos phaseolos representauerit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minime uideri inquit, quod duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, et ueritate cum alienum existimarem, qui responderit, primum tractasse Dioscoridem de uulgaribus, & candidis phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda feruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eū hic de hortensibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiuixisse. Quia in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quod tam facile adductus esset, ut asseueraret dolichos esse eruiliam, cum eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari.

Smilacis hortensis confideratio.

Manardi error.

MEDICINA. MEDICA.

CAP. CXLI.

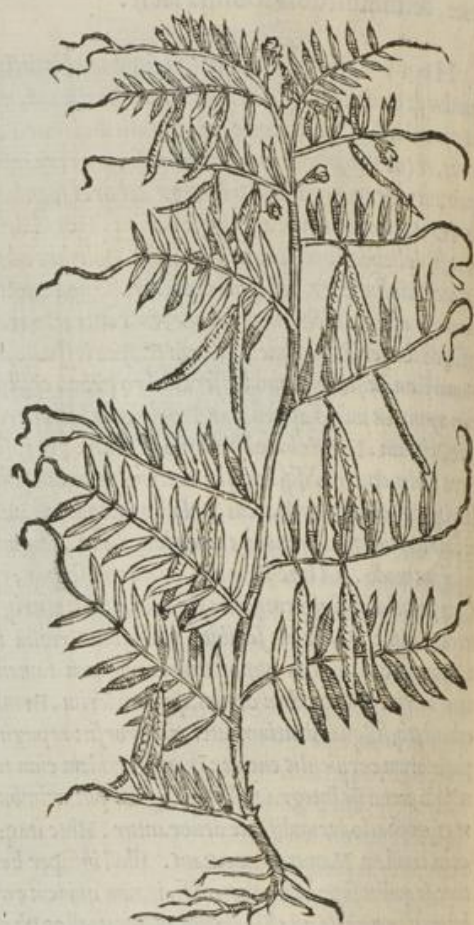
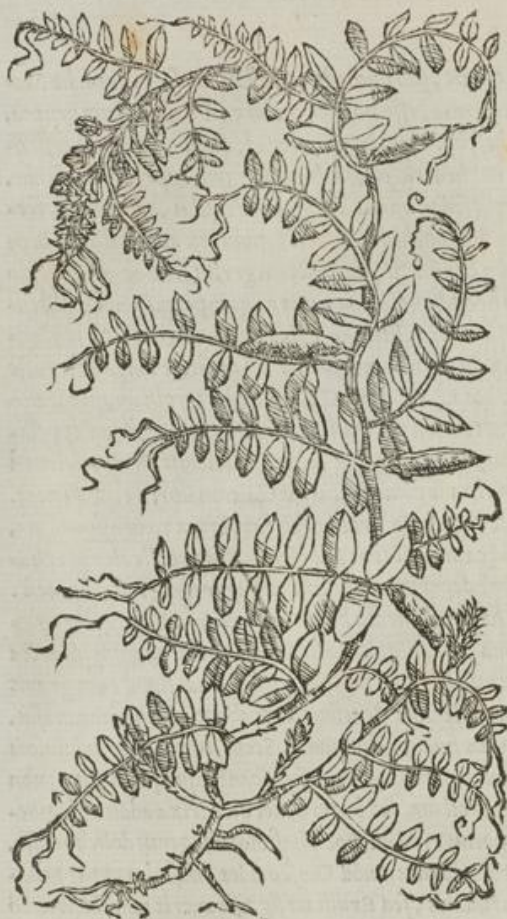
MEDICA, cum recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratensi similis est: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine utuntur, qui pecora alunt.

MEDICAM inde nominationem inuenisse certum est, quod primum, Plinio libro XVIII. cap. XVI. autore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verum etsi hæc quondam in uniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur; nunc tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se cōsecutos existiment. Sed cum ab amicis hoc anno semen accepissem, illudq; magna cū diligentia terræ mandassem, accidit, solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta: unde quid de ea iudicem nō habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) uno tantum satū plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. 11. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiamnum Aphris Alfafasat. Nasceitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur.

Medicæ confideratio.

APHACA.

VICIA.



Α'Φ'ΑΚΙΑ. APHACA.

CAP. CXLII.

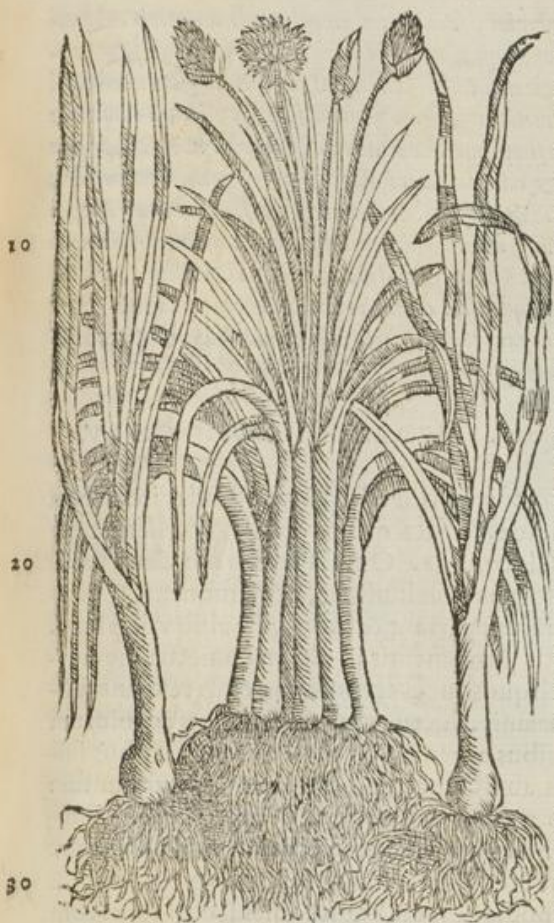
APHACA in aruis nascitur, altior lente, tenuibus folijs: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra, lente minora, continentur. Quae adstringendi vim habent. quare torrefacta, stomachi, aluique fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

Aphacæ con-
sideratio.

Quorundam
lappus.

Aphaca inty-
bi genus.

NON solum in uniuersis Italiae locis Aphaca sponte nascitur, sed & multis in campis seritur leguminum, & erui modo ad columbarum saginam. Folio germinat uicia maiori, crassiori; quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticula maioribus, in quibus includitur semen, uicia quadantenus maius. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, ut maxime aberrarent, qui censent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter segetes ubiq; copiose prouenit. Quippe quod hæc minor sit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubescere, siliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Ea; propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ita scribit. Aphacæ, & uiciae seminum figura non rotunda est, ueluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, & ualuulis integra rustici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo sint. Per fanem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potissimum uere, cum etiānum uirent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueverunt. Semina autem hæc non solum insuauia sunt, sed concoctu etiam difficilia, & alium retinentia. Perspicuum ergo est, eam huiusmodi naturam obtineant, alimoniam quoque, quæ ex ipsis in corpus permanat, improbi, crassiq; succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem. hæcenus Galenus. Cæterum illud animaduertendum est, quod Theophrastus libro VII. cap. VII. & XI. de plantarum historia Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non est, si etiam in alijs quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis ostendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in historia uariasse: nam lib. XXVII. capite V. Dioscoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uero XXI. Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit.



CAPITATVM porrum inflationem facit, noxiū succum creat, tumultuosum somnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam vesicam, renesque. cum ptisana verò coctum, esu pectoris vitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in defensionibus ad præclusiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulcescit, & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandam adstrictoriam vim habet. quare succus cum aceto, addito thure, aut manna, sanguinis profluvia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerem stimulat: cōtra omnia thoracis vitia, tabemque, pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assidue estur, visus obscuritatem inducit: stomacho aduersatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoque cū aceto aut thuris polline, lacte aut rosaceo, vtiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollūt folia illita cum rhoë, qua ad obsonia vtuntur: epinyctidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis reiectiones cohibent, seminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

PORRVM, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unā cum oleribus uenale reperitur, omnibus notissimum est. Caterum etsi magnopere laborant hortorum cultores, ut eorum porri, lungi, crassi, candidi, ac teneri euadant; nesciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum instar: quanuis ij apud ueteres in frequentissimo usu fuissent, quod longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiore, gustuq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quod à sectiuis genere differrent, è quibus māgonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisus prius ante medullā folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite cōsideat: uel sarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neq; distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. xix. cap. vi. Porri facultates recensuit Galenus lib. ii. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebro uestiuntur homines, rarius caule, folijsq; acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuat, glutinososq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur: quanquam ne sic quidem uim perdunt extenuandi. Verum facultatem quandam obscurissimā alēdi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quā decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Caterum allium non modò ut obsonium, uerum etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quod obstructa soluere, & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usq; dum acritudinem abiciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cū bis fuerint decocta.

Porri consideratio.

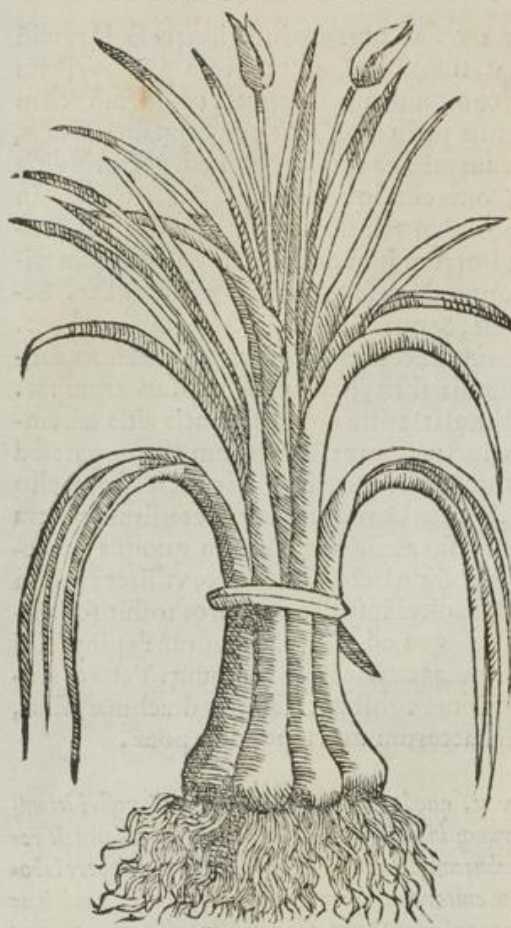
Porri facultates ex Gal.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quā porrum aduersatur: plus autem excalfacit: vrinam, & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

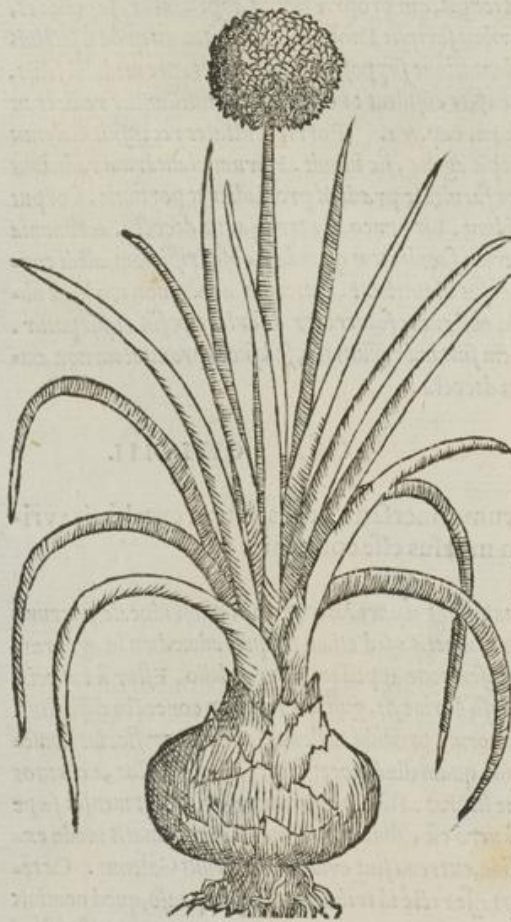
PROVENIT agreste porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nasceitur hoc in uniuerſa Hetruria non solum in uinetis; sed etiam frequēs admodum in agrorum marginibus, et in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum uulgari sermone appellant Porranello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilior. Est præterea Ampeloprasum (ut lib. vi. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domesticum, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quā illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, et menses sæpe prouocauit, ubi à crassis, & lentis retinebantur humoribus. Adeo uerò est calidum, ut illitum cataplasmatibus modo exulceret. Dictum est autem antè, quod quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hæcenus Galenus. Caterum illud silentio haud disimulandum puto, quod Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampelopraso, quod nominis significationi

Agrestis porri consider.

AMPELOPRASVM.



CEPA.



Ceparum historia ex Theophrasto.

significatione reclamatione, & potius scorodopraso competere uideatur, cum loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasii inuenieris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infra Dioscoride, ut allij, & porri uires; ita & nomen sibi uendicauit: ampeloprasum uero dictum est, quod in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprasum sicut gustu, & odore medium allij, & porri qualitatem possidet, ita & uires. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasii (inquit) a porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria, & satia inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quam cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur.

Κρόμμυον. CEPA.

CAP. CXLV.

CEPA longa acrior est, quam rotunda, item flaua quam candida, & sicca quam uiridis, & cruda quam cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, status gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo utiles sunt. Ea detractis purgamentis in oleum coniecta, hemorrhoidas, reliquosque excretionum exitus referant, subdita pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginae eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis moribus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole vitiliginis sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: varos cum sale reprimat: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis est: citae aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, ualet: alopecie earum succo perfricantur, qui celerius quam alcyoni pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores citi, coctaue uehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui ualitudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo uescantur. elixa, & cum papsis uuis, & fico illita, tubercula concoquit, & celerrime rumpit.

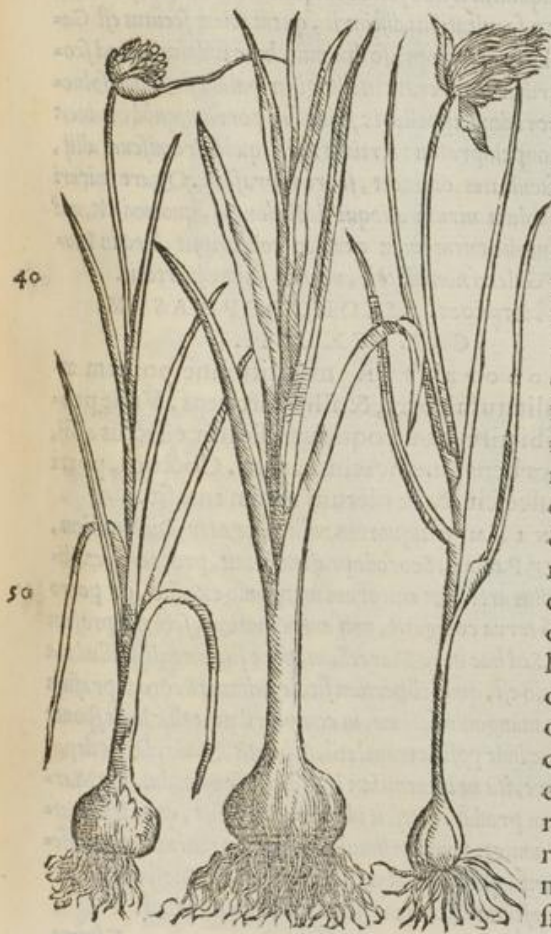
CEPARVM plura Theophrasto notantur genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepe, et allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quae a locis nomina accepere: gardiae, enidae, samothraciae: item setanicae, & fissiles, & ascalonicae. Ex his Setanica minima, sed large dulces. Fissiles uero, & ascalonicae, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, unde fissiles appellatae sunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia censent, ut uim suam imo contineant, neq; effusa seminefiant. Ascalonarum peculiaris quaedam natura notata est: etenim sola fissiles, et quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine ferunt: deinde circa uer, cum germinatum sit, transferunt. Perficiuntur deo celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius euelli possint. Plus temporis dimisse in terra, putrescunt. Plantatae caulem edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinanuntur, atque inarescunt.

seunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Ism cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardinisq; similiter ferre affirmant. Cretensum peculiaris maxime natura notatur, sed Ascalonijs quodammodo proxima, ni forte uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum uero, in caulem, semenq; totum funditur: sine capite, saporeq; dulce est. Id enim quasi e contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Scruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepæ nascuntur, superiore herba tantum erumpit: sectæ uero in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, et quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retundetur, ut porrum. qua de causa semine seritur, id nec deponitur. Cepas hisce fere differentijs discernere licet. hæc enim Theophrastus. Nascuntur Cepæ in uersa Italia frequentissime, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, ut refert Plinius lib. xix. cap. v. 1. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uero sesiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maxime sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæc tamen ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compactæ sint; leuissimula tamen acrimonia pollent, mansuq; tenerimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria & minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrâ uero albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamentum potius, quam ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in Græcia eueniat, quod flauas candidis aciores esse memoret Dioscorides. Coniunguntur etiamnum inter ceparum genera (ut locis supra citatis Theophrastus, & Plinius testantur) quæ Ascaloniæ ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his similes sunt Theophrasto scitiles nominatæ, nobis uero in Hetruria uulgò Cipollæ maligie. Cepa (ut memorie prodidit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphas abstergit, tum alopecij attrita pilos alcyonio citius restituit. Porro si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusq; calidæ: at succus aquæ, æræq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cepa flauosa est manducata. Itaq; quæ temperatura sunt siccior, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, supra in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de ijs simul differuit libro ii. de alimentorum facultatibus.

Ceparum uires ex Gal.

Σκόροδον. ALLIUM.

CAP. CXLVI.



ALLIUM quoddam fatium, atque hortense habetur. quod in Aegypto, singulari ut porrum, capite constat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uero magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est syluestre, quod ophioscorodon, id est anguinum, uocant. Vis allij acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. Eisdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo sumptum abigit, vrinas detrahit: contra uiperarum ictus, & priuatim hæmorrhoides, prodest, ita ut nō aliud magis, si cum uino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tussim crudum, coctum uel lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus fugillationibus cum melle, & alopecij cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & sale sanat: vitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, si in ore contineatur: contra uenenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, scæminarum defensionibus additum, menses, & secundos partus extrahit.

hit. Allium eiusdem gratia sufficit. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton uocant, esu cit urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

Allij consideratio.

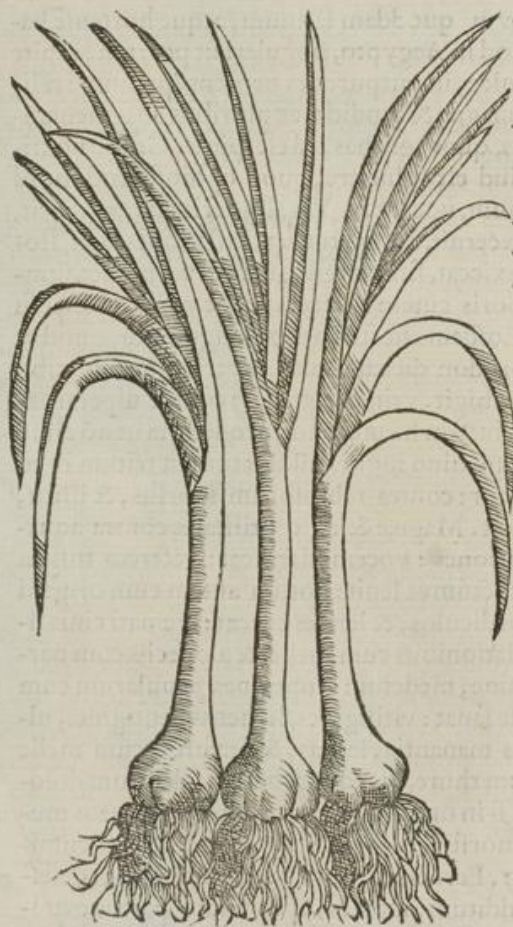
Allium syluestre.

Arabū lapsus.

Brafauli error.

ALLIUM uulgaris est notitiæ. Ceterum quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non coherentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat, in Aegypto nasci; eiusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiae locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophrastus lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquit. Allium ante solstitia, aut paulo post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quod aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, ut sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium uocatum maxime tale est, quod non decoquant, sed in myttotis utuntur: & cum tunditur, mirum quam spuma increseat. Quin & illud differentiam facit, quod quedam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & crassitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam uel deposito melius id existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij namque cum nucleis extumuerit, tota intorquetur: et hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consumatur. At cepæ continuo ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq; & allium capitari posse, & cepæ affirmant. hæc tamen Theophrastus de alio domestico. Syluestre uero, quod Græci ὀφιοσκορόδον, id est, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longe minus, sed odore, & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Hoc, cum aliquando in montibus legerem una cum alijs herbarijs, nobis occasione præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt Arabes, et eos secuti: quod pro scorodio herba, quæ triflaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus uocabulorū uicinitate, quam imperitia decepti, ut sequenti libro in scorodij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porro illud hic silentio non dissimulandum duxi, ne forte seplasiarjs imponat, quod Brafaulus aperte falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, ubi Syluestre allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ autoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantum, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quod existimauerit, allium syluestre scorodoprasum, uel ampeloprasum esse. Deinde quod certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum unam & eandem plantam esse.

SCORODOPRASVM.



Scorodoprasii consideratio.

Marcel. opin. improbata.

Hi Brafauli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solum eas plantas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit, quem etiam secutus est Galenus, licet, ut in ampelopraso diximus, huic tribuerit, quod scorodopraso tribuendum erat. In his igitur palam fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum, quod in uineis proueniat, ampeloprason: tertium uero, quod promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brafaulum uirum alioqui doctissimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduertit.

Σκοροδοπρασον. SCORODOPRASVM.

CAP. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum uicem transit.

QUONIAM antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasum meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hæc in re Marcellum, pace sua, cæcutisse illud manifestò indicio est, quod cõpertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiae locis sponte sua nasci: ac inde postea translātū, in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodāt. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis atrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. V. simpl. medicamentorum.

Σκοροδοπρασον.

SINAPI PRIMVM.



SINAPI SECVNDVM.



SINAPI TERTIVM.



ΣΙΝΑΠΙ. SINAPI. CAP. CXLVIII.

SINAPI hortense, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde rufum, nō magnopere ficcum, sed quod fractum internē uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsiū colore: siquidem recens id genus, tempestiuū habetur. Ad calfaciendū, extenuandū, extrahendū, efficax est. Ad eliciendā capitis pituitā manditur: contra præduros tonsillarū tumores, ac ueterem, callosāque arteriæ scabritiem, succus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritū, & naribus admotū: comitialibus quoque auxiliatur: scēminas vuluæ strangulatū oppressas excitat: lethargicis, deraſo capite, illinitur. Cum ficis admistū, donec rubescat locus, & ad coxendicū cruciatus impositū, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualitudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt: alopecij illitū medetur: faciem purgat: fugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: cōtra febrium circuitus aridū bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiēque extenuantibus, utiliter admisceri solet: tritū grauitati aurium, & sonitui cum fico impositū prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarū scabritias magna utilitate illinitur. Expresſus recenti semine succus in sole ficcatur.

SINAPI, Plinio libro xix. cap. viii. autore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rā-
Sinapi consideratio.
aa 2 pitium

NASTURTIVM.

Sinapi vires
ex Gal.

THLASPI.

Nasturtij cō-
sideratio.Nasturtij ui-
res ex Gal.

pitian frondem exprimit: tertium cruce folio laciniatur. Hec omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Quod uero rapi fronde constat, ceteris maius, hortense est, eiusque in officinis usus. Tertium deinde & ipsum satium est, semine albo, minusque acri. Tritum hoc, mustoque recenti commixtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quod ebullitionem reprimat. Eaque propter qui ex Tridentino agro in Germaniam mustum comportant, hoc Sinapis genere cadis imposito, dulcedinem musti conseruant. Sinapis temperamentum tantummodo expressit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic iniquiens. Sinapi calfacit, & desiccatur quarto ordine.

Κάραμον. NASTURTIVM.
CAP. CXLIX.

NASTURTIVM optimum constat esse Babylonicum. Omnium semen est acre: excafcit, stomacho aduersatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem immittit, partus exanimat, menses cit, uenerem stimulat, sinapis, & cruce simile intelligitur: lepras, & impetigines absterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, forbitionibus incoctum: serpentium uenenis potum resistit, atque eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbae ad omnia eadem effectus, licet minor.

NASTURTIVM hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. xx. cap. xxi. album, & nigrum reperiri. Verum cum Nasturtium uenerem inhibere scribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quod experimento, & Dioscoridi repugnet. Nasturtij semen (ut libro VII. de simplicium medicam. facultate memoriae prodidit Galenus) adurentis facultatis paraticeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores, atque adeo quodcumque aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excalfaciunt. Miscetur quoque remedijs, quae exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos ualenter incidere ualeat, uelut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porro & herba arefacta similem semini uim possidet. Humida uero adhuc, & uiridis propter aqueae humiditatis admistionem, multo semine inferior est: adeoque sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THLASPI herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, suppinguibus: binum dorantium cauliculo, tenui, non sine adnascensibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis in cacumine diuisis, lenticulae effigie, nisi quod infringitur: unde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisque. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilis

lem vtrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguine potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

TAMETSI non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris uulgò dictam unam, & eandem esse plantam; cum tamen huiusce Bursae pastoris folia, quae per ambitum sinuatum laciniata uisuntur, semenq; his, quae de Thlaspi memorie prouidere Dioscorides, & Galenus, minime conueniant, eorum sententia prorsus explodenda uidetur. Ceterum legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maxime abundant & Goritienfis ager, & Gradisce moenia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquam acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulae effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Meminit Thlaspi Galenus libro v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeo ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, et foetus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Utuntur Thlaspi (inquit) quod è Creta affertur, quodq; ubiq; nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeo, ut multoties grano nilij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatum thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, et antè dictum magnitudine permultum superat, atq; ab uno latere paruum quandam, ueluti compressionem prae se fert, unde & nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimum. Ideoq; nò absolutè quod inde asportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascenti simile. Haec de thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicum thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse uiribus comparandum. Porro illud animaduertendum esse diximus, quod hoc in loco legitur in Dioscoride: Θλάσπι βοτάνιον ἐστὶ σενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πρὸς τὸ ἄκρον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδῆσιν, ὑπολιπῶσιν. id est. Thlaspi herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, in cacumine diuisis, suppinguibus. Atqui diuisurae eae in nostrati non uisuntur in folijs, sed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendum ac uirium subesse, ut in alijs compluribus: & quod fortasse nota haec, quae propria folliculorum est, librariorū incuria in folia transierit, praefertim quod in ceteris notis nostrum Dioscoridis, & Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uisus est, qui restituatur, & legatur, quemadmodum nunc in textu legi potest. Reliquum est, ut de BURSA PASTORIS, cuius superius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cum ueteres nihil de hac posteritatis memorie mandauerint, ea tantum recensere, quae à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cum

Thlaspi consideratio.

Thlaspi uires ex Galeno.

Dioscoridis locus restitutus.

Bursa pastoris uires.

ARABIS.



† Hoc loco Ruellius legisse uidetur Φακοειδές, quod uerte-rit lenticulae effigie: nec temere, quod Thlaspi semen illi pulchre respondeat. Verum uulgati Graeci codices habent δισκοειδές, hoc est, disci figura.

Ἀραβίς, ἢ δισκοειδής. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine verò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba haec cum ptisana coquitur, in Cappadocia maxime. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

NASCITUR in Ananienfi agro, praesertimq; in campis, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non dissimilibus, & umbella ferè sambuci, Drabam adanysim re-

Drabae consideratio.

ferens. quemadmodum et in Gallijs nasci Ruellius testatur in noualibus, & sepe cultis. Ceterum quoniam Serapio in nasturtij mentione, de Draba etiam differit, eamq; Nasturtium orientale nominat, quod insignis eius acrimonia indicium est: & quoniam in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis salutem sit Draba, ego profecto affirmare non ausim: nisi forte id Drabæ accadat pro regionum diuersitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicitur ex Galeni auctoritate.

Ερύσιμον. IRIO.

CAP. CLII.



Erysimi, seu
Irionis confi-
deratio.

ERYSIMON, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortosq; nascitur: folijs crucæ syluestris: cauliculis in lori modum lentis, & obsequiosis: floribus luteis: siliquis in cacumine gracilibus, ut fæno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, vrētis gustus. Contra thoracis fluxiones efficax est, & si purulenta extus fiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodest: contra venena in delinctu cū melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatibus, parotidibus, duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multo ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pin-
fita farina oblitum perassetur.

QUANQVAM Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant, & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride representatur, folijs crucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dissimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo differuit, ab eorepositum est. Ea q; propter facile dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud uero Dioscoridi. Ideoq; Plinius utriq; in Erysimi historia ad stipularem uidetur. Namq; libro xviii. cap. vii. ac x. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoq; simile facit. Et libro xxii. cap. xxv. Dioscoridem imitatus, folijs crucæ paulo angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idē paulum est fecisse Galenum: quippe qui libro vi. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia prædant sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et libro primo de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, una cum

sesamo, sic inquit. Vt porro milio panicum ad simile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimi corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeo quod in omnibus illo deterius existit. Ceterum Ruellius, quod dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsi uentibus nullum animal uesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod uulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulenses uero, quod pullo sit colore, nominant Saracino. Verum hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quod nullis notis respondeat hoc Erysimum, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidem, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantum rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus audacissime depascitur, nec ulla ex parte sesamum æmulatur. Porro sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem crucem illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ passim in plateis, ædificiorum arcibus, & rudetibus, et secus uias oritur, folijs crucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: semine nasturtij, minore tamen, & acri.

Ruel. lapsus.

Πέπερι. PIPER.

CAP. CLIII.

PIPER in India nasci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tadem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur, theriaca vocant. Longum uero uehementius mordet: & quoniam priusquam ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitur. Nigrum uero, utpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta uilius. sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antè dictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè fursurosum. Inueniuntur etiamnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimiq; ponderis, quod uocant brasma.

Vis omnium

Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, absterget caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentium moribus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibusque pectoris vitijs, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginae co, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina discutit: cum vua passa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat, ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit: utiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non est huius arboris radix ginger, vt aliqui existimauere, sicuti paulò post ostendemus, Nanque piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saluam ciet. Hæc lienem reprimat, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum femine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam vocant.

LVSITANI navigationibus suis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticum uersus austrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasque Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, et huiusmodi odoratis simplicibus uniuersam repleuerunt Europam, sed & stirpium historias à quibus oriuntur, posteritatis memorie prederunt. Quod postea fecit, ut nobis planè ignorasse uideantur Theophrastus, Dioscorides, & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigena potius in hoc fidem secuti, quàm quòd forte ea uiderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quàmuis causam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quoniam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an in siliquis inclusum, an baciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro xii. cap. vii. ita scribit. Arbores quæ passim piper gignunt, in niperis nostris sunt similes. Quamquam in fronte Caucaſi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in phasiolis uidemus. Hæc priusquam debiscant, decerpunt, tostæque sole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uero debiscentes per maturitatem, ostendunt candidum piper, quod deinde tostium solibus colore, rugisque mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè disfidere uideretur, nisi piperis plantam similem iunipero reddidisset: namque Dioscorides nullis eam notis representauit, neque alicui similem fecit. Theophrastus præterea quæquam scriptum reliquit lib. ix. cap. xxi. de plantarum historia, Piperis duo esse genera, unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis imensa traiecerunt maria, propriasque perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusque plantæ innumera uirescunt, nigra, ac rotunda gigni narrant à quibusdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu scandentibus, acutæ clematidis non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium emulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruscæ moro, confertius tamen, deinde mense octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerumque fit. Longum autem, ut iidem testantur, aliæ ferunt arbores, estque uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchre ad stipulatur, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quàm longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maxime respondere uisus est, quòd uiticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam piper racematim profertem uidi Venetijs, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgo Ribem appellat. Viret hæc in hortodarijs medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna uisuntur. Quo fit, ut mirum non sit, si in piperis historia uariant auctores. Quandoquidem cum uariæ in Italia piperifera habeantur arbusculæ, facile credendum est, uarietatis longè maioris eas in India reperiri. Piperis meminit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Piperis radix uires costo similes potissimum obtinet. Porro fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est, humiditatis eius indicium est, quòd facillè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulò incipiat, uerum plusculum daret. Porro fructus, qui uelut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verum utrumque ualenter tum excalfacit, tum desiccit. Ceterum quoniam Dioscorides inter simplicia de Caryophyllis, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memorie mandauit, cum ea ex eisdem afferantur regionibus, sintque in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumque medicamentum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, non longè à Baddan. Huius caudex buxo simillimus est, eademque materies. Folia uero cinnami instar habet, sed rotundiora. Fructu est paruo, ex atro rufescente, in clauum modum capitato, exsertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio umbilicatum prodeunte. Cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circumquaque tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro xii. capite vii. his uerbis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusque. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduerbitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis differuit, perijisse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ipsam, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro vii. ubi hæc habet.

Piperis, & plantæ eius histor.

Plinij lapsus.

Piperis plantæ in Italia.

Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorum hist.

bet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prædicitur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris festuacei, et nigri sunt, longitudine fere digitali, odorati, acres, subamari, calidi, et sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iocinori, stomacho, et cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, et alii fluxiones cohibent. Quinetiam eorum pulvis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auzienna autore, oculorum uisum, et eorum nubeculas, argemasque; exterunt.

† Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent *ὅς φασιν*, quod sonat, ut dicunt: alij uero *ὅς φασιν*, id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius uero nec hoc, nec illud legit; qui præterea alia multa et hic, et alibi non describit, quæ fortasse non temere quis illegitima iudicare possit.

Ζιγγίβεγ. GINGIBER.

CAP. CLIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Trogodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uiriente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, et primis potibus, et edulij admiscunt. Huius radices, cyperi modo, parue sunt, candicantes, et odoratae, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quod celeriter cariem sentiant: et fœtilibus in Italiam asportantur. Ginger cibo conueniens est, et cum condimento assumitur. Excalfactoriam uim, et excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

Gingiberis historia.

GINGIBER (ut referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs harundinaceis, quæ bis, terue in anno reuiuiscunt, ac reuiescunt, sed quæ in caumine fastigiatur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subiunt nonnulli subesse discriminis in sapore cum præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cum folia inaruerint, alioquin teredini obnoxium est, et carie tentatur. Eruiaturque nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadē est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quam ad ternos, quaternosue palmos. Cum eruitur, radicis internodium in serobe fossore relinquit, terramque illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduerbitur ginger in Italiam copiosum ex Calecut magno Indię emporio, ac ex Trogodytica Arabia non solum tractu temporis exiccatum, sed et saccharo recentissimum asseruatum, uel quodam mellis gener, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cum hoc officinarum mangonio ex aride fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiui, calce, quernoque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, et edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanesceat; sed et sapor, et acrimonia subtrahitur illud uero cum statim è terra effossum nulla fere maceratione condiatur, uires et facultates non exuit, sed eas seruat.

Brafauli error.

Quamquam Brafaulus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quod Venetijs mangonizatum Ginger gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quam illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut saccharo conditum asseruatur, et cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, et ratione dissonet, indicare poterunt, qui diu in myropolijs uersati, rem omnino exploratam habent. Gingeris uires memorie prodit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Gingeris radix utilis est, quam utique ex Barbaria ad nos conuehant. Excalfacit potenter, sed non primo statim occurso, uelut piper: unde sanè et minus esse subtilium patet, quam piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, et celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, et crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, et terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, ut faciliè perforetur, cum scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ amplè sicca sunt, aut humida, sed elaborata, et familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem usu uenit piperi longo. Atque hinc est, quod diutius perseverat, quæ proficiscitur à gingere, aut pipere longo caliditas, quam quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, et undequaque dissipatur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamenti editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt uiridia, et tardius accenditur, et durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuersus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ et celeriter à caloris nostri contactu incallescant, et celeriter quocumque fruantur. Verum ubi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus, contra agendum, nimirum quæ tardè calefcentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Ceterum licet ginger, et piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, et agrestium columbarum sterces maiori tempore perfecte accenduntur, et plurimo tempore perdurant. hæcenus Galenus.

Zedoaria historia. & uires.

Faciem gingeris repræsentat radix illa, quam Mauritanii, et officinæ Zedoariam appellant, odoratior tamen, amariuscule, neque adeo ut ginger acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, est recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, et Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admiscant. Zedoaria (ut cap. clxxi. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indię oras. Excalfacit, et siccit ordine secundo. Flatus discutit, et pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Post sumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenosorum animalium moribus opitulatur: alii fluxiones sistit, uteri abscessus resoluit, uomitiones reprimat, et coli cruciatus tollit, itemque uentriculi.

Alui

Alui tincas quasvisq; enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil esse ea præstantius ad ebibitum nat-
pellum. Non desunt, qui crediderint, quòd Arnabo, de quo scribit Paulus, & Mauritiorum zedoaria unum, &
idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. cclxxi. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat,
quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de Zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de arnabo ante ipsum
adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis autoritate memorie prodidit Isach, arbor proceras, in orien-
te proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti et ramorum cortex. Infrugifera
est, citreum odorem spirans. Quibus facile patet, arnabo non modo zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos
aduèhi. Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoaria genus existimet. Hallucinatur
etiam hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis uocabulis onomastico, quòd arnabo unguentum est odo-
riferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus
apertissime asserit, Arnabo unguentis expeti, quòd suauiter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius som-
nasse uidetur.

Arnabo, &
Zurumbet hi
floria.

Cordi, & Brū
felsij error.

Υδροπέρει. HYDROPIPER.

CAP. CLV.



HYDROPIPER apud aquas nascitur, quæ sta-
gnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit genicu-
latum, solidum, multis alis concuum: folia menthæ,
maiora, molliora, candidioraq; gustu piperis, acri,
citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in
furculis paruis, prope folia racematim cohærentem.

Folia cum semine illita tumores, veteresque duritias
discutiunt, sugillata delent: quæ postquam inarue-
runt, tusa pro pipere in obsonijs admiscuntur. Radix
parua, nullius in medicina usus.

TAMETSI pro uirili parte contendat Ruellius, ut non
minus doctis, quàm elegantissimis uerbis comprobet, eam non as-
spiciendam stirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium ap-
pellat, legitimum esse Hydropiper: is tamen hac in re aperte hal-
lucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medi-
ca materia peritus, sed & Latinis, et Græcis literis apprime do-
ctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ maio-
ra, molliora, candidioraq; gustu piperis, acri, citra tamen ullam
odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait, Dio-
scoridis uerba perueniens, quòd facilius suam astruat sententiam.

Hydropipe-
ris confid.

Ruel. lapsus.

Vulgare uerò Eupatorium folijs crescit cannabinis, duris, hirs-
utis, amaro gustu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò
odoratis, ut hac de causa herbam esse uiribus insignem, quanuis
ab antiquis silentio prætermittam, semper existimauerim, cum
tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dio-
scorides. Præterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus,
à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concuum: semi-
ne etiànum acri, in ramusculis prope folia racematim cohæren-
te.

Pseudoeupatorio uerò caulis est procerus, minime geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim co-
heret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes, qui diuisi muscarij facie, sylvestris organi modo, per maturi-
tatem in pappos euanescent: è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore; quanquam esse hoc acrimonia præ-
ditum non rectè Ruellius asseueret. Qui quoniam uulgare Eupatorium plerumq; in aquosis oriri conspexerit, id om-
nino legitimum esse Hydropiper pro certo asserere non dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an aliæ inter se respon-
derent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clarissime patet, Ruellius hac in re non ita mature mihi uidetur
sensisse, ut eius clara doctrina, ingenijq; præstantia exposcere uidebatur. Quandoquidem cum uulgare hoc Eupato-
rium primo statim occurssu gustui amarorem relinquit haud quaquam obscurum, facile hinc indicium consequi potuif-
set hoc non esse hydropiper, quo unà cum sale in ciborum condimentis piperis uice prisca ætas utebatur: nam quæ a-
mara sunt, præterquam quòd piperis uicem explere minime ualent in cibis addita, ab omnibus respiciuntur tanquam
naturæ inimica. Ceterum si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo quidem iudicio est persicariæ (ut uocant) spec-
cies, quæ in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantum
uiridi adolefcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule ad-
modum geniculato, duroq; alis concuum: è cuius adnatis rufum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita ut
linguam uehementer uellicet. Illud insuper hanc opinionem corroborat, quòd prope stagnantes aquas hæc planta
plerumq; uirescat, ubi eam Dioscorides nasci testatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro viii. simplicium me-
dicamentorum, sic inquit. Hydropiper à locis, in quibus nascitur, & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu
est, nomen

Hydropiperis
ures ex Gal.

est, nomen sortitum est. Ceterum calidum est, sed non tantum, ut piper. Attamen herba ipsa etiamnum uiridis cum semine, cataplasmati in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit.

Πταρμική. PTARMICA,

CAP. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex est, furculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum. quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiūt. Flores sternutamenta efficacissime mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

PTARMICA in Hetruria frequentissima prouenit. Nascitur et in Tridético agro, præsertim Ananienfi tractu, furculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in furculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbe, uis quædam adeo acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus paucimèta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt usum. Huiusce meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Ptarmicæ flores ciende sternutationis uim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, uiridis etiamnum ordine secundo, siccata tertio.

Στρούθιον. RADICVLA, SEV LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STRVTHIVM herba uulgò nota: qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopneæ ex

melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiam lienis absomit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

Struthij consideratio.

STRVTHION, seu Radicula, adeo olim uulgaris notitiæ fuit, quod purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis representare superuacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis huius exoleuerit usus, eius quoque notitiæ simul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italici Struthion uere dici possit. Mauritanis, et officinis Conditi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscunt, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quauis medicorum compositionibus sæpius inferatur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quod hæcenus ipsum non modo non uiderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius uero libro XIX. capite III. his uerbis struthium describit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, mollitiæ. Aequè nascitur satua ubiq; sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibus indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, uerum sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est usum. Struthij uires adnotauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Struthij radice potissimum utimur, utpote gustu acris, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoque sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acris. Ex his omnibus palam fit Fuchsum uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quod in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; leui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quam adeo acris, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.

Struthij uires ex Galeno.

Fuch. lapsus.

Κυκλ. nos.



Ptarmicæ historia.

Ptarmicæ uires ex Gal.



CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus supra infraque albicant macula: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: menses potu, appositue ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpētium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eū qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiectioni autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deiicienda quoque alui excrementa, in vellere sedi subijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus eū melle succus prodest. medicamentis abortum inferētibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduam sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimat: vulneribus ex aceto per se, aut eū melle medetur, lienem absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionesque foueri congruum est: ipsaque in oleo vetere feruefacta, illito oleo vlcera ad

cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrenicæ ceræ momento, vt strigmenti crassitudinem vnguentum contrahat, cum primis vitale pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi contusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in vmbrosis, maximè sub arboribus.

Ἐτέρη κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS.

CAP. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice superuacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnus pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

TAMETSI Cyclaminus prima, quæ vulgò Panis porcinius dicitur, planta sit vulgaris notitiæ; secundam tamen hucusque mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum vulgus Sigillum sanctæ Mariæ uocat. Et cum plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud representare uidetur, quam uitam nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria vulgò uocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi ascriuisse, quòd eam Mauritanii Bothomarieni nominent. Qua in re Ruellius, eius pæce dixerim, aperte fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantum genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarieni nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (ut Mesues autor est) reperiuntur species, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellane, cicerumque magnitudine. Illa uerò magna constat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) vulgaris admodum est, & passim in syluis, & vmbrosis nascens. Minorem uidi ego in agro solim Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copiosa nascitur.

Cyclaminus (ut idem Mesues memoriæ prodidit) tam hausta, quam clystere infusa pituitam uiscosam mirifice detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisque conueniat hemicranij. Item resolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigidityte prouenientibus. Cyclamini meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Cyclaminus uarias vires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id est ex particularibus operibus. Adeo uehemens eius facultas est, ut abdomine illito, uentrem subducit, & fœtum interimat.

Cyclamini consideratio.

Ruel. lapsus.

Cyclamini genera, & uires ex Mes.

Cyclamini vires ex Gal.

Δοξανοτία

Δρακοντία μεγάλη.

DRACUNCVLVS MAIOR.

CAP. CLX.



DRACUNCVLVS maior in vmbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, leuem, duum cubitorum, baculi crassitudine, versicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euinentibus: folia rumicis, sibi inuicem implicita. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægradem, rotundam, candidam, cortice tenui vestitam. Colligitur, dum maturefeit, & succus exprimitur, siccaturq; in vmbra. Radix quoque mensibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa siccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctamve cum melle delingi prodest contra orthopnceas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes. pota cum vino venerem stimulat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, atque phagedenica expurgat, præsertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fistulas, & partus euocandos componuntur. ad vitilignes cū melle, efficaciter illinitur: polypus, & carcinomata absumit.

Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubes, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herba, radicisque odor teneros conceptus abortu vitiat. item si triginta grana eius in posca bibantur. Sunt, qui eius succum cum oleo, aurium doloribus infudere: quinetiā folia, vtpote quæ adstringant, vulneribus recentibus imposuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, posse à vipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά.

DRACUNCVLVS MINOR.

CAP. CLXI.



DRACUNCVLVS minor folio constat hederaceo, magno, candidis notis insigni: caule recto, bicubitali, versicolore, maculis resperfo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi crassitudine: fructus summo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cū ematuruit, croceo, gustu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulbosa, aro non absimili, tenui obducta cortice. Nascitur in sepibus vmbrosis.

Seminis succus cum oleo instillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impositus, polypum absumit: carcinomata illitu sistit: triginta eius grana, si in posca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, postea quàm flaccidi flores emarcuerunt, cōceptus adhuc teneros enecare. Radix exalfacit: orthopnceis, ruptis, vulsis, tussi, destillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, siue cocta, tostaq; cū melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cū vino pota: phagedenas vlcerū, & quæ cacoëthe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipsa ad fistulas, & eijciendos partus fieri solent. qui radice sua manus perficerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitilignes emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus apposuisse prodest. Causæ folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubes, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudave, ad sanorum vsus, pro olera recipitur. In Gymnesijs

Gymnesijs infulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs plantarum loco offerunt. Radix mēsis effoditur, lota que frustatim conciditur, & lino traiecta, ficcatur in umbra, & ita reconditur.

- L I C E T** in uetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris, minorisq; Dracunculi historia speciatim diuisis capitulis adnotata reperitur: attamen cum altera ab altera parum disidere uideatur, cumq; etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad unguem secuti sunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantum Dracunculi meminerint, non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius autoris officina prodijisse, & alicuius curiositate hic historia Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductis rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam. quanquam ingenue sateri possum, me utrumq; Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidisse. Alterum quidem, qui maior est, ari, siue rumicis folijs, sibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi crassitudine, uersicolore, maculis in purpuram nigricantibus reserso, adeo ut angui similis uideatur. Alterum uero, qui & minor, & omnibus uulgaris est, folijs hederaceis, albis, quibusdam maculis conspersis: caule, ac fructu maiori similibus. Quippe quod longam ex se uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uero nigricanti purpura infectam, e cuius medio corniculum profilit purpurascens, a quo demum racemosum oritur semen (ut Dioscorides inquit) cinereo primum colore, per maturitatem uero aureo rufescente. Quinetia in cæteris totius plantæ notis, a maioris Dracunculi historia nihil ferè differre cõspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorū sententiæ, non ausim refutari, quod rationibus satis euidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur; cion tamen sæpius maiorem, & minorem Dracunculum uiderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitavi, si quis suspicetur duo ut sunt dracunculi genera, a Dioscoride fuisse duplici etiam historia representata. Hanc quoq; illi suspensionem augere poterit
- 10 Plinius, qui non tantum duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. xxiii. cap. xv. sic inquit. Id autem, quod Græci Dracontion uocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, non sine thyrsos, flore purpureo. hoc est simile aro. Alij radice longa, ueluti signata, articulosq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quam cornus, radice harundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti uero generis meminit ipse in sequentibus lib. xxv. cap. ii. cum inquit. Eadem Lusitanie provincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, uersicoloribus uiperarum maculis, quem ferebāt contra omnium morsus esse remedium. Alij sunt, quos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum excuntis e terra ad primas serpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rursusq; cum iisdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui libro vii. cap. xi. de plantarum historia secundum
- 20 dracunculi genus inter ari genera constituit, his uerbis. Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellant, quod eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantum comoda. Ex his igitur, & Plinii uerbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij, siue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide comprobari potest in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo uidentur esse Dracunculi genera. Dracunculus, ut Galenus testatum reliquit lib. vi. simplicium medicamentorum, quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterum illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorum magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acris scilicet, & amara, coniuncta est, medicamentum factum est utiq; maxime efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, crassos potissimum, & lentos succos extenuans: optimumq; remedium est contumacium ulcerum, quæ uæxoni nuncupant. hæc Galenus. Cæterum de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia
- 30 medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, scripsit, eo hausto deijci e corpore pituitam. Quæ in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quod ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis uiscera expurgare, non quod deijciat, id agere intelligunt, sed quod obstructions aperiat, crassam pituitam attenuet, & uasa detergat. Ab omnibus his forma maxime differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs uescimur, utimurq; ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graninis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quod facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritanii, quod sciam, meminere. Verim perperensa eius acrimonia, qua maxime linguam uollicat, eorum esse medicamentorum, quæ ualentissime excalfaciunt, facile conijci potest. Habetur præterea &
- 40 alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quod LINGUA Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellent. Nascitur hæc in pratibus, sed ocysime deperditur. Profilit enim mense maio, sed cion tenerrima sit, pauco post tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantum folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud dissimile, e cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: unde Græcorum uoce Ophioglossi nomen inuenit. Præstat hæc maxime ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirifice extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu.

Dracunculo-
rum conside-
ratio.

Dracunculi
species ex Pli-
nio.

Dracunculi
uires ex Gal.

Dracunculus
hortensis.

Lingua serpē-
tina, siue O-
phioglosson.

A R O N, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, sed longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem suppurpureum, dodrantalem, pili specie, a quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, utpote cum minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, &

ARVM.

Ari considera
tio.Ari uires ex
Galeno.

ARISARVM.



arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. et dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

ARVM in Hetruria frequentissimum prouenit, in campis, in uineis, in scrobium marginibus, & passim in semitis propter sepes, praesertimque in maritimis nostris Senensibus, ubi uulgò ipsum uocant Gigaro ad larum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari solet. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad sucum parant, quas ad faciem erugandam, illustrandamque magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter praestat insolatus radicum succus, et rursus speciem referens, quem Gersa uulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorem conciliat. Ari uires memoriae prodidit Galenus lib. v. 1. simp. med. ubi ita scribit. Arum terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi uim possidet, uerum non ualentem, sicut draconium. Est itaque in excruciendo, & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maxime sunt utiles: siquidem comesae crassitiem humorum mediocriter incidunt, adeo ut et excreationibus ex pectore idoneae sint: sed magis tam aptum est draconium. Et lib. 11. de aliment. facult. sic inquit. Ari radix rari modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut draconio fere similis sit. Dum recte parare uoles, prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contra, quam in nostra regione Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumque acrimoniae possidet, adeo ut uel raris sit utilis. Idcirco radicem quoque in Italiam comportant, ut quae absque ut putrescat, aut regerminet, longo tempore perdurare possit.

ARISARVM ALTERVM.



Arisarum.

Αῤῥισαρον. ARISARVM.

CAP. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, lōgē maioris quā aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas fistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radice, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

ARISARON, Plinio lib. xxiii. cap. xvi. autore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tātū, minoribusq; folijs, & utiq; radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum utrumq; ad me primum misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patavini præfectus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbe. Hæc eadem Arisari genera postea ab alijs etiam accepimus. Vtriusq; picturam exhibere libuit, nō quod utrumq; probemus (alterum enim non uerum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit indicium. Meminit Arisari Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multo minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multo ipso acrius.

Arisari histo-
ria.Arisari vires
ex Galeno.

Ασφόδελος. HASTVLA REGIA.

CAP. CLXIII.



HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule leui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ ex-
calfaciunt: vrinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpēte demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, verum folijs, floribus, & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera fordida, & depascētia: mammarum quoque, & testium inflammationes, tubercula, furunculosque: decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, sitque perquàm vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excuatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis per-
nionibus, & ambustis igni, conducit: & furditati instillatum in aurem auxiliatur. Cādidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresque in vino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

HASTVLA regia, quæ Græcis dicitur Ασφόδελος, Asphodeli hi-
planta est non ignota. Huius caulem (ut Plin. est autor lib. xxi. storia.

cap. xviii.) Theophrastus, & serè Græci omnes cubitalem, & sepe duum cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixerunt. Planta hæc spectatu mira, et iucunda est, cum integra effoditur, ob ingentem bulborū numerum, qui circumquaq; dependent: quippe quod aliquando eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici coherentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiore esse, ut quæ octoginta simul accruatis sepe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cum flaccescentes in aruerit scapus, croso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbos cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficiis mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, et dracontij: nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat.

Asphodeli vi-
res ex Gal.

SCILLA.



cientibus, tres obolos in delinctu ex melle sumptis-
fatis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gra-
tia, maxime vt concoctionem adiuuet: strigmenta per
aluam extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eodẽ
præbet effectus: sed cauendus scillæ vsus his, qui inte-
stinum sentiunt ulcus. ad peniles uerrucas, & pernio-
nes, tosta efficaciter illinitur. Tritum semen, & in ca-
rica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota
in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam
arceat.

Πανκράτιον.

PANCRATIVM.

CAP. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui scillam appellant,
radice est magni bulbi, subrufo colore, aut suppurpu-
reo, gustu amaro, ac feruente: folijs lilij, sed longiori-
bus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodemque
pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamẽ mi-
nor, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum
crui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, sple-
nicisque cum hydromelite, commodissime dantur.

SCILLA, quam vulgus officinarum Squillam uocat, o-
mnibus vulgaris notitiæ est, atq; utilissima, medicamentis expe-
tita, ut pote sine qua legitima theriaca confici non possit. Pancra-
tium, quod aliquibus pusilla scilla uocatur, quoniam hodie in me-
dicamentorum usum non recipitur, ideo medicis, & seplasiarijs
neglectum est. Vnde etiam pauci fortasse sunt, qui uel ipsum no-
uerint, uel animaduertierint: cum tamen uarijs in Italia locis gi-
gnatur, præsertim in Apulia, ubi magnus est Scillarum prouentus. Verum et si id in officinis non habeatur; nihil tamẽ
iacturæ in medicina fieri puto, quod eius uicem maior scilla ualentius etiam præstet. Scillæ duo notantur genera, unũ
album, alterum uerò nigrum. Hinc nonnulli (ut Ruellius inquit) album mas, nigrum autẽ feminam faciunt: quan-
quam magis rationi consentaneum uideatur, ut contrarium existimari, & esse debeat. Quidam etatis nostræ medici
in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolueris repurgatam minutim secant, & cum melle
plurimo in uas uitreum conijciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio. Denum percolato melle utun-
tur ad comitiales, & alias cerebri egritudines, à frigidityte excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos usus
scillæ parandæ ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commixtam exposuit insolendam: sed ut ab ea
succum sole colliquatam in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primum mel fuisset, dis-
sectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palam fit, quod
plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, ut qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris uice. Scilla (ut memo-
ria scriptum reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet,
non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispian secundi ordinis censeat excoctam. Præstat au-
tem aut assam, aut elixam sumere: sic enim uirium eius uehementia exoluitur.

Scillæ, & pan-
cratij confid.

Scillæ præpa-
ratio.

Scillæ vires
ex Galeno.

Κάπριος. CAPPARIS.

CAP. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt ru-
bus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui
cum dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figu-
ra inuenitur, quod apertum grana acinis puniceorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices li-
gnosas spargit, grandes, numerosasque. Tenui plerunque solo, asperisque locis, in insulis, & iu-
xta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, stomacho aduer-
satur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quàm cruda utilior est. Fructus drachmis duabus in
vino potus, quadraginta diebus, lienem absomit, & urinam, cruentumque excrementum emit-
tit: bibitur utilissimè in coxarum doloribus, & neruorum resolutione, item ruptis, & conuulsis:
mensis ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore.
Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, ex-
purgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto tri-
ta, uiliginis albas absterget. Radix, foliaque intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Aurium uer-
miculos

CAPPARIS.

Capparū con-
sideratio.Capparum fa-
tio.Capparis vi-
res ex Gal.

miculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparitis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Libyco, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasque osse tenus excet. quare in cibis non ab re damnatur.

CAPPARIS frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentissime in ci-
bis utimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem incant
gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod pleriq; fa-
ciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aeg-
ypti Venetias aduehuntur. Est et in Apulia capparum prouen-
tus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerum longè deteriores his,
quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haud qua-
quam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint
præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, antequam mu-
riam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ
in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusq; præsertim cir-
ca Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præ-
stantia minime cedunt. In cultis nasci cappares negat Theophras-
tus libro VI. cap. V. de plantarum historia. Seruntur tamen hac
etate, colunturq; perinde ac segetes, & legumina, quemadmodum
& Plinij tempore. qui serendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his
uerbis explicauit. Quippe cum capparitis quoq; seratur, siccis
maximè, area in defossu cauata, ripisq; undiq; circumstructis la-
pide, aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterile scire. Flo-
ret æstate. uiret usq; ad Vergiliarum occasum. Sabulosis fami-
liarissimum. Capparis uires reddidit Galenus lib. VII. simp. me-
dic. sic inquit. Capparis radicis cortex uincentem habet quæ-
30

litatem amarā, proximā acrem, deinde acerbā. Ex quo liquet, quod diuersis, pugnantibusq; constet facultatibus.
quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porro cōtrahere,
densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tū foris ido-
neis illinendis remedijs admistum, tum intrō in corpus assumptum; siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus;
siue aridum contusum, illisq; permistum. Quippe cum apertè crassos, lentosq; humores hoc pacto sumptū euacuet, nec
eos tantum per urinas; sed & per uentrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adiuti sunt, & coxarum
dolores. Quinetiā menses promouet, & ex capite purgat, detrahitisq; auxiliaturq; ruptis, atq; cōuulsis. Ceterum cui-
nam ipsum potioni in quoq; affectu misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porro radicis eius cortex
ulceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, ut qui illa extergere ualeat, nec segnitè
desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum
uino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse,
itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitilignes siquidem cum aceto detrahitis, & choeradas, et dueros tumores di-
gerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportionē uirium respondet, nisi quod ad omnia sit
imbecillior. Imò et folia, et caules eius, similem uim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem choe-
radis naturā referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat nehemē-
tiam. Nec mirum est, quod aurum uermes succus amaritate occidat sua. Porro capparitis, quæ in admodum seruen-
tibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multo est nostratè acrior, adeo ut plurimū etiam habeat facultatis ad-
rentis. Et libro II. de aliment. facultatibus, sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facili-
tas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa uescuntur, distribuit.
quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Utimur autem fructu huius plantæ magis, ut medic-
mento, quam ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum ergo
est, quod capparitis adhuc uiridis, antequam sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum eius
amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: alium tamen subducet. Verum ablutus, & demaceratus
donec omnem salis naturā exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cum ad excitā-
dum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deiciendamq; pituitam uentri adhærescentem accommodatum erit,
ac deniq; ad lienis, iecorisq; amolendas obstructions. Verum in hos usus cum oxymelite, aut oxaleo ante alias con-
huc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt.

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.



Λεπίδιον. LEPIDIVM.



CAP. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte servatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, presentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CUM satis superq; à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepi-
 40 dio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduxi-
 mus. Siquidem eo quisq; facile accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non
 inuoluendum duxi, quod Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scri-
 pserit lib. XIX. cap. VIII. Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem nasturtij, ut Dioscori-
 des inquit. Quod sanè nobis insinuare uidetur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus lib. III.
 de coxendicium dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facile fuerit, quam uul-
 50 gus herbariorum ideo Piperitum nominat, quod acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterum non pos-
 sum non admirari, quod tam facile crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plan-
 tam esse, quæ uulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cum hæc folijs sit helenio paulò minoribus, & uerbasco ma-
 ioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adsti-
 50 pulari uidentur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi uiri no-
 stratem Piperitum, quæ proculdubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint.

Lepidij confi-
deratio.Lepidium Pli-
nij.Lapsus Her-
molai, Manar-
di, & Ruellij.

Βανύκκλον. RANUNCVLVS.

CAP. CLXXI.

COMPLURA Ranunculi genera. vis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguib; flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimū, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo.

Folia,

RANUNCVLVS PRIMVS.



RANUNCVLVS SECVNDVS.



RANUNCVLVS TERTIVS.



RANUNCVLVS QVARTVS.



RANUNCULVS QVINTVS.



Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare ungues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: for- micantes uerrucas, & penfiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus ad- mota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

RANUNCVLVM, qui Græcis βατράχιον dicitur, Ranunculo- sideratio. uulgius herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pe- dem galli, quauis perperam, uocant, ut superius quoque in coro- nopi mentione diximus. Planta est uulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quauis quatuor tantum ge- nerum meminerit Dioscorides; nos tamen & quintum, & sex- tum genus sepius uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, unum genus est, quod nobis quinto loco assignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quæ- dam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albi- cans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, arefcentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porro Apium risus.

Apium risus.

reant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, sic inquit. In Sardinia quædam herba na- scitur, quæ Sardoia dicitur, agrestis apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, et quasi ridentes interi- mit. Ideoque Dioscorides libro v. i. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ uescentibus mentem adimat, & qua- dam ueruorum distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius risus in adagium cecidit. Ceterum quam magno in errore uersentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. v. i. simplicium medicament. ubi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia uero uehementer acrem facultatem possident, adeo ut cum dolore exulcerent. Hæc itaque ratione, si moderatè utare, psoras, & lepras excoriant, & ungues leprosos diuellunt, & stigmata discutunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore adnota. Nam si diutius inhæreant, non excoriantur solum ipsa cutis; sed & in crustam uritur. Atque igitur hæc omnia caulis, & foliorum sunt opera, si imponas uirentia. Porro radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter alijs omnibus, quæ ualenter desiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualentis scilicet exiccatione. & ut semel dicam, calida, & sicca ualde est tum radix, tum uniuersa adeo herba.

Quorundam error. Ranunculi vi res ex Gal.

ΑΝΕΜΩΝ. ANEMONE.

CAP. CLXXII.

D v o Anemones genera, vnum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna phœniceum florem profert: altera candidatè, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia corian- dro similia, cæterum scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flo- res, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius pau- lo grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latior- que folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamen- tis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusque acris. ea de causâ succus naribus infusus pur- gat caput. Commanducata radix pituitam trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum in- flammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: fordida vlcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: il- lita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à syluestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papa- ueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Ve- rum papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraque tardius floret. Quinetiam argemone

argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rheas verò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rheade capitula sylvestris papaueris similia insunt, sed in anemone superne crassiusculum, in rheade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

ANEMONE.



ANEMONE ALTERA.



Anemones
consideratio.

Brasauoli la-
psum.

Fuch. lapsum.

Pulsatilla hi-
storia.

Ruel. lapsum.

NON DESUNT profecto, qui credant, Anemonem, & solustre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij mea quidem sententia falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut loquitur in huius capituli calce, differre Anemonem à sylvestri papauere tradidisset. Tamen si existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse sylvestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentior: minime animaduertens, quod si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse videtur, quod hoc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantum stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisq; Pulsatilla cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa namq; cum primum erumpit, folia mittit admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquam acri, adeo ut non minus exulcerent, quam ranunculus, et stamula vulgo dicta. Flores, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte uere debescit, anteaquam folia erumpant, nigricanti splendet purpura: e cuius medio quidam aurei flosculi emicant eos admodum æmulantes, qui rosas innascuntur: in quorum umbilico flosculus quidam purpureus uisitur, sericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipsius caulis cacumine circa floris basim uillosus alter circumquaq; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia, ac lenore minime cedens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, iuglâdis ferè magnitudine, continetur. Radix illi subest pedali longitudine, exesæ, nigri chamæleontis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autè acris, ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam, & ad hausta uenena, itemq; contra omnium uenenosorum tum morsus, tum ictus: quæ mobrem in antidotis additur. Cæterum legitimam utriusq; generis Anemonem legimus nos in Ananensi agro, quæ, ut arbitror, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclanant. Eas item postea uidi Venetijs, in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarij Herbani uenti uocant. Verum si herba uenti helxine fuerit, uel solidago minor, ut Simon Iannæsis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cum me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meniunt Anemones Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemone omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum referandi facultatem obtinent. Itaq; radix communis

In Lib. secundum Dioscoridis. 299

sa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemone expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; apposite eliciunt, & lac trahunt.

Ἀργεμόνη. ARGEMONE.

CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum sylvestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compefcunt.

- 10 EXTANT nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantum habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctissimis uiris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoque Argemones historiam hic adijciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs sylvestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro xxv. cap. viii. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redolet. Prouenit argemone frequentissima in Hebruria, præsertim in agro nostro Senensi: sicut & in quibusdam locis uallis Ananie Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quod Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimonie nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones uires sanè quam paucis perstrinxit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Et huius herbæ facultas absterforia est, & digerens.
- Argemones consideratio.
- Caput Argemones adulterinum.
- Veterum nostrorū error.
- Argemones uires ex Gal.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.



Ἀναγallis. ANAGALLIS.

CAP. CLXXIII.

Dvo sunt Anagallidis genera, quæ tantum flore distant. nam quæ cæruleo flore est, foemina dicitur: mas quæ phoeniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pumillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraque mitigandi vim habet, inflammationem arceat, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus,

tus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem ini-
ciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum
morsus, iecinoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ caruleum edit flo-
rem, prociduum sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

Anagallidis
consideratio.

Anagallidum
uires ex Gal.

Morsus dia-
boli.

Opinio super-
stitiosa.

ANAGALLIS tam mas, quam femina, quæ officinis uulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Ceterum
planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomi-
ne Centone uocatur, Insulribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagalli-
dum uerò alteri flos est ceruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisque caulis. Anagallidum uires recensuit
Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Anagallis utraque tam ea, quæ ceruleum habet florem, 10
quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendam etiam calorem attractorium, ita
ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccā-
di uim habent citra mordicationem: quonobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verum
cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi reuocauerit, quam uulgo herbariorum Morsum diaboli appellat,
cùmque putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentarijs ipsam quoque inseram, hic
locus uisus est, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac
etiam interdum pratis, & dumetis. Folij constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocant, similibus, leuioribus ta-
men, & quæ circa caules, qui ad binum cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiores, angustiores, leniterque per
ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, succifas, & circum-
rosas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum uul- 20
gus sequitur, cacodæmonia ob tãtæ efficacis radicem inuidere hominibus, atque hanc de causa, ubi succreuerit, statim eā
undiquaque dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc si uiridis cruda, tritaque
carbunculis pestiferis imponatur, presentaneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta fuerit, biba-
tur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores: sed etiam ad pestilentem
auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest, eam esse calidæ, & sicca facultatis. Sic
catæ puluerem præbent plerique ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.



Κισσός. HEDERA.

CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam cadi-
da est,

da est, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam vulgus Dionysiam vocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet viticulas, & folia parua, angulosa, & rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. nervos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largius sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcera generi, etiam si cacoëthe sint. vitia cutis in facie, & ambusta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: iidem poti, post purgationes fecularum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

10 HEDERA, cuius hic tria tantum summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitiæ. Verum si quis Hederae plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abunde differuerit lib. xv. cap. xxxiiii. legat Theophrastum libro iii. cap. xviii. de plantarum historia, ubi hederae sigillatim species diligentissime persequitur, & de ijs copiosissime pertractat: uel potius ipsum audiatur, non hæc, quæ sequuntur, ipsi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoque multigena est: quedam enim humi repens, quedam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaque helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantum candida, alia etiam folijs: rursum fructum tantum candidum ferentium, alia masculinum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocant, Athenienses acharnicam rigant eam appellant: alia minorem, sparsiorumque modo nigra. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur: etenim folijs plurimum distat, cum paruitate, tum quod angulata, concinnioraque sint: cum hedera rotundiora, simplicioraque habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atque etiam sterilitate, quoniam fructum quendam non ferant: quod non in hedera transfigurentur, ut quidam uolunt: at uero si omnes hederescant, ut alij placet, ætatis certe, dispositionisque, non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrasum. Tamen eius quoque folium multum ab hedera distat, uerum id rarum, & in paucis euenit, ut uetustate permutetur, cum in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaque occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæque distare uidetur, quippe herbacea quedam folio tenuiori, oblongiori, atque etiam densiori: quedam minus hæc omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumque habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreque distant. Auctu perfacilis herbacea, inque plurimum uenit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantum folijs, quæ maiora, latioraque habet, uerum etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uero crassiora, breuioraque. Ac hedera, ut semen proferre inceperit, germen sublime, rectumque edit. Est quidem uersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipue nigra, & inter candidas, quæ asperissima, immitissimaque habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & execat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atque arborefcit intantum, ut per se ipsa hedera arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atque (ut ita dixerim) amplexiculis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam e germinibus radículas assidue inter folia mittit, quibus arboribus, murisque obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atque ita humorem auferens, exhauriensque arefacit. Et si inferius succidatur, nibilo minus uiuere, durareque potest. Habet uel aliud discrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quod alium aues mandunt, alium minime attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederae generibus. Hedera (ut autor est Galenus libro vii. simplicium medicamentorum) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobatur. Nec deest tertia: aqueam namque substantiam quandam tepidam obtinet, certe si uiridis sit. Siquidem dum arefcit, hæc prima exhalet necesse est, manetque quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea quæ calida, & acris.

Hederae confederatio, & genera.

Hederae facultates ex Gal.

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissime adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quod non epvδpa, hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed ἐνδυότρεα, id est, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui lib. iii. cap. xviii. de plantarum historia eo nomine hederae helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα.

CHELIDONIVM MAIVS.

CAP. CLXXXVI.

Chelidoni
maioris confi
deratio.Vanitas chy
mistarum.

CHELIDONIVM MINVS.

Aquilina.

Chelidoni
maior. uires.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubi-
tali, aut altiore, agnatis foliosis: folijs ranunculi, mol-
lioribus tamen, & colore caesijs: flore violæ albæ, se-
cundum singula folia prodeunte. In eo succus croci,
mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter
olens. Radix supernè singularis, infernè in multa cro-
cea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati pa-
paueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen
papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cum
melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs,
caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & sic-
catus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum ani-
so, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceri-
bus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata,
dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi videtur ven-
dicasse, quod aduentu hirundinum exoritur, & di-
scessu emarcescat. Sunt qui narrât, hirundines matres
excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

CHELIDONIVM, quod maius cognominatur, vulgo
in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymis-
ta, quæ multorum stultitia est, quod Græci nominis iunior
rent, non Chelidonium, quod Latine nil aliud, quam hirundina-
rian significat, sed Celi donum appellat. Quæ postea falsa no-
minis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essen-
tiam fieri prædicant, non modo suis uanis alchymicis imaginati-
onibus accommodatissimam; sed ad tuendam etiam hominum sani-
tatem, morbosq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit
Chelidonium ubiq; in Italia propter sepes, in serobium ripis, se-
cus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietibus.
Sunt, qui Chelidoniū maius uocent herbam, quam aliqui AQUI-
LINAM, alij Aquilegiam nominant: folijs fere chelidonijs ma-
ioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali,
recto, tenuiq; in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo
quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concava: se-
mine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc
uiribus prædita sit, hætenus neq; mea, neq; aliorum experientia
compertum habeo. Chelidonijs maioris meminit Galenus libro
VIII. simplicium medicamentorum, ubi hæc scribit. Chelidonium
maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & suc-
cus eius ad acuendum uisum commodus est, utiq; in quibus crassum
quiddam in pupilla colligitur, digestionem, atq; discussione indigent.
Vbi sunt quidam radice eius ad morbum regium à icteris obstruc-
tione proficiscentem, in uino albo eam potui exhibentes cum ani-
so. Pari modo mansa dentium doloribus confert.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS.
CAP. CLXXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum sylue-
stre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice
pendens, sine caule: folijs hederæ, multò rotundiori-
bus, & minoribus, teneris, & suppinguibus. radices ha-
bet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum
tritici modum acruatim congestas: quarum tres, aut
quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus
nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutem
exulcerat. psoras, & scabros vngues eximit. Succus ra-
dicibus expressus ad purgandum caput, naribus in-
funditur.

funditur. Decoctum eius cum melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidoni
minoris con-
sideratio.

PLANTA, quam omnes ferè rei herbarie periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italia locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoso præsertim solo, & in scrobium, fissarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac suppinguibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum accruatim congestis, quarum nonnullæ tantum in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe 10 multis granorum tritici grumulis, ueluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulæ uocantur, coaluisse uideantur. Quamquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quod strumis, siue scrophulis (ut quidam asserunt) imposita medeatur. Nostri eam in Hetruria uulgò uocari Fauoscello putauerim, quod fabarum modo folia suppinguia proferat. Nec ea aliunde sibi Chelidoni nomen uedicasse existimatur, autore Theophrasto libro VII. cap. XIII. de plant. histria, quàm quod hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verum an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur esse dubitatio: quod nullam prorsus nec folijs, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & exalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus. Nam facile contingere potest, quod quemadmodum arum Cy- 20 renis minimum medicamentosi, minimumq; acrimonie possidet, adeo ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia nascitur, minimum acrimonie sortiatur; quod uerò in Græcia provenit, acre admodum sentiat. Siquidem excepta acrimonia tantum, nostri nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facile adductus sum, ut credam, quod quauis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse Chelidonium minus diffidendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quod omnino acrimonie sit expers, ijs morbis haud quaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam consequuntur, deficient, & pereant.

Chelidoni
minoris uires
ex Galeno.

Minoris chelidoni uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Chelidonium minus, cùm acrius sit maiore, celeriter illius cutem exulcerat, unguesq; scabros eijcit. Succus eius per na- 30 res purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando.

ΟΘΩΝΝΑ. OTHONNA.

CAP. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodytæ cuiusdam herbæ succum, quæ othonna uocatur: nascique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, perforatis 40 eribri modo, & ueluti à tinea derosis, squalore oblitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adiicitur, ubi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

Othonna
consideratio.

OTHONNAM Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifestò argumento esse potest, quod nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantum opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoq; ætate Othonna minime cognoscatur. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidoni succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scri- 50 pserunt, ut refert Dioscorides.





Auricula muris confid.

Auricula muris facultates ex Gal.

MVRIS auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assidue geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia fanat. Sunt qui alfinem, muris auriculam vocitant.

REPERIUNTUR quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alfinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quod & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Quia forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram representauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissime demonstrat, Alfinem statim post helxinem sequi debere, quod ei adeo similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit, quod inibi eius legitimam sedem esse existimemus. Ceterum hæc, de qua hic mentio est, passim mense maio floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique ferè locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Auricula muris desiccata ordine secundo; ceterum nullam euidentem caliditatem possidet.

ISATIS SATIVA.



ISATIS SYLVESTRIS



Isatis.

Ἰσάτις. GLASTVM.

CAP. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo insectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini simile, verum pinguius, nigriusque: cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluvia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia vlcera, & quæ serpunt, sanant. Sylvestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadamtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

10

ISATIS satina, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & insectoribus maxime expetitur, quod lanarium insectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maxime habetur proventus in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum ideo appellatum, quod ibi Isatis frequentissima feratur. Glastum sylvestre Plinio inter sylvestres lactucas recensetur libro xx. capite vii. quippe quod illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius libro quinto suo loco differemus. Meminit utriusque Isatidis Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Isatis satina, quæ utuntur tinctoribus, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis sylvestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm satina ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obfistit.

Isatidis, seu
Glasti hist.Isatidum ui-
res ex Gal.

10

Τηλέφιον. TELEPHIVM.

CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice seni, septenive prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lētis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maxime inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

30

QUANQVAM non desunt rei herbarie periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem, quidam uerò Fabam inuersam appellant; cum tamen nulla reperitur qualitate prædita, qua absterforia, siccantisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum sanè sententiæ plañe ad stipulari non ausim: tamen si ea compluribus notis Telephium referre uideatur.

Telephij con-
sideratio.

Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultas est, non tamen insigniter calida: uerum in hoc forsan quispiam ipsum prini esse ordinis censeat. Desiccet tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit,

Telephij vi-
res ex Gal.

40

& leucas, & alphos cum
aceto sanat.

* *
*

LIBRI SECVNDI FINIS.

50